

وزارت کشور
سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
انتشارات

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

تهیه و تنظیم:

معاونت آموزشی

پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی

سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نویسنده:

فتاح رمضانعلی

فاطمه سلطانی

استاندارای قم
معاونت امور عمرانی
دفتر امور شهری و شوراهای

وزارت کشور

سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور
پرونده مدیریت شهری و روستایی

پرونده فرهنگ هنر و معماری

شهرداری کرمان

سری منابع آموزشی شهرداریها

سرشناسه: رمضانعلی، فتاح، ۱۳۴۵-

عنوان و نام پدیدآور: ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها/ مولفان فتاح رمضانعلی، فاطمه سلطانی

مشخصات نشر: تهران: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: س، ۲۲۱ ص. مصور، جدول، نمودار.

فروست: سری منابع آموزشی شهرداریها.

شابک: ۶۵۰۰۰ ریال ۹-۸۲-۸۴۶۶-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۲۰.

موضوع: صنایع، تعیین محل -- برنامه ریزی

موضوع: اصناف -- ایران

موضوع: صنایع، تعیین محل -- ایران -- برنامه ریزی

موضوع: صنایع کوچک -- ایران -- تعیین محل

موضوع: شهرداری -- قوانین و مقررات -- ایران

شناسه افزوده: سلطانی، فاطمه، ۱۳۵۶-

شناسه افزوده: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور

رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ س۲ ۸/HD۵۸

رده بندی دیویی: ۳۳۸/۶۰۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۹۹۰۲۹

عنوان: ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

ناشر: انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور

تهیه و تنظیم: معاونت آموزشی پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی

مجری: استانداری قم - شهرداری کرمان - پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی

مدیر پروژه: جواد دلاوری، حسین رجب صلاحی

ناظر پروژه: مهدی متقیان، جواد نیکنام

نویسنده: فتاح رمضانعلی، فاطمه سلطانی

ویراستار: تهیمینه فتح اللهی

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۵۰۰۰ ریال

تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۰

شابک: ۹-۸۲-۸۴۶۶-۹۶۴-۹۷۸

نظارت چاپ: عقیق ۴-۳-۸۸۹۳۲۴۰۳

حق چاپ و نشر برای انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور محفوظ است

پیشگفتار

گسترش شهرنشینی و مسائل و مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش ضرورت توجه همه جانبه به راهبردهای سودمند برای بهینه سازی زندگی ساکنان شهرها را لازم ساخته است. در میان عوامل تاثیرگذار در شهرها مانند محیط زیست شهری، حمل و نقل شهری، ایمنی شهری و برنامه ریزی شهری، یک عامل بسیار مهم که تاثیر فزاینده و تعیین کننده ای بر دیگر عوامل سازنده زندگی شهری دارد، مدیریت شهری است. هر فعالیت اجتماعی بدون وجود مدیریت سازمان یافته که اهداف و ابزارهای رسیدن به آنها را مشخص کند و فعالیتها را هماهنگ سازد - از هم می پاشد و به بی نظمی می گراید. شهرها نیز که پیچیده ترین و متنوع ترین جلوه های زندگی اجتماعی بشری را در خود دارند بدون وجود نظام مدیریت شهری که ضمن انجام برنامه ریزی های لازم برای رشد و توسعه آینده شهر به مقابله با مسائل و مشکلات کنونی آنها پردازد بی سامان می گردند.

در نظریه های جدید مدیریت، به بالاترین سازمان از نظر کیفیت، سازمان متعالی می گویند. یک سازمان زمانی متعالی است که تمام اعضا به ماهیت ذاتی و درونی روابط خود اهمیت دهند، بدین معنا که هر فردی برای کارایی بیشتر از هیچ کوششی دریغ نرزد. بر خلاف یک رابطه متقابل خشک و رسمی که در آن طرفین به چگونگی تقسیم منافع علاقمندی نشان می دهند، اعضاء یک سازمان متعالی و برتر بیشتر مایل اند بدانند چگونه هر یک از آنان می توانند نفع بیشتری به سازمان ارائه دهند، افزون بر این، تمامی اعضا سازمان به این موضوع علاقمندند که چگونه می توانند برای افراد خارج از سازمان نیز مثرتر باشند.

نظام مدیریت شهری نیز می باید به جایگاه متعالی خود برای خدمات رسانی بهتر به منظور رضایتمندی هر چه بیشتر شهروندان کشور دست یابد. مهمترین راه برای رسیدن به این هدف برای نظام مدیریت شهری دست یابی به جریان دانش و اطلاعات بهتر در جهت اخذ تصمیم مناسب و کاهش خطاها در تصمیم گیری و اجرا می باشد. داشتن دانش و اطلاعات از عدم قطعیت در روند تصمیم گیری ها می کاهد. مهمترین ابزار دست یابی به اطلاعات در جهان امروز متون نوشتاری یا الکترونیک می باشد که اگر حاصل تلفیق علم و عمل باشند تاثیرگذاری آن به مراتب بر مخاطبین بیشتر خواهد بود. به منظور انتشار دست آوردهای جدید علمی و عملی در زمینه های مختلف مدیریت شهری پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی سازمان شهرداریها و دهیاری های کشور با همکاری دفتر امور شهری و شوراهای استانداری قم اقدام به انتشار کتب آموزشی ای با عناوین زیر نموده است تا گامی هر چند

- کوچک در ارتقاء سطح علمی شهرداری ها کشور برداشته شده باشد .
- ۱- آشنایی با طرح های توسعه شهری (هادی، جامع، تفصیلی) .
 - ۲- اصول مدیریت ساخت .
 - ۳- مرمت بافت های تاریخی شهرها .
 - ۴- مبلمان شهری و زیبا سازی .
 - ۵- ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها .
 - ۶- شورا های اسلامی و شهرداری ها از منظر آراء هیات عمومی دیوان عدالت اداری و دیوان عالی کشور (۲ جلد) .
 - ۷- مجموعه کامل قوانین و مقررات عوارض شهر و روستا .
 - ۸- کانون تمرکز شراکت ها .
- کتاب حاضر با عنوان ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها در شش فصل تهیه شده است .
فصول این کتاب عبارتند از: فصل اول: کلیات، فصل دوم: مفاهیم و اصطلاحات، فصل سوم:
قوانین و مقررات در ساماندهی، فصل چهارم: نتایج و تجربیات کلانشهرها، فصل پنجم:
روش های اجرایی ساماندهی و فصل ششم: مراحل اجرایی ساماندهی .
- در پایان از همکاری صمیمانه آقایان جواد دلاوری معاون امور عمرانی استانداری قم، حسین
رجب صلاحی معاون آموزشی پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و
دهیاری کشور، مهدی متقیان مدیرکل دفتر امور شهری و شورا های استانداری قم، شهرداری
کرمان و پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی که در تهیه، تدوین و نشر این
کتاب تلاش فراوانی نمودند نهایت تقدیر و تشکر به عمل می آید.

محمد حسین موسوی پور

استاندار قم

محمد رضا بمانیان

رئیس پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی

سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
أ	پیشگفتار.....
۱	فصل اول: کلیات.....
۲	اهداف.....
۳	مقدمه.....
۹	۱-۱. نگاهی اجمالی به شهر و ابعاد آن.....
۱۰	۱-۲. اهمیت صنایع و صنوف و فعالیت آنها در شهر.....
۱۳	۱-۳. ضرورت و اهمیت ساماندهی در شهرها.....
۱۴	۱-۴. تاریخچه و پیشینه ساماندهی مشاغل در کشور.....
۱۵	۱-۵. تاریخچه و سابقه امر ساماندهی در تهران.....
۱۸	۱-۶. بررسی ابعاد مختلف ساماندهی صنایع و مشاغل.....
۲۱	۱-۶-۱. ابعاد فرهنگی ساماندهی.....
۲۷	۱-۶-۲. ابعاد اجتماعی ساماندهی.....
۲۸	۱-۶-۳. ابعاد اقتصادی ساماندهی.....
۳۰	۱-۶-۴. ساماندهی از بعد کاربری تجاری.....
۳۱	۱-۶-۵. ابعاد زیست‌محیطی ساماندهی.....
۳۳	۱-۶-۶. ابعاد بهداشتی ساماندهی.....
۳۵	۱-۶-۷. ابعاد ساماندهی از دیدگاه ایمنی و حفاظت.....
۳۶	۱-۶-۸. ابعاد ساماندهی از دیدگاه فناوری.....
۳۹	خلاصه.....
۴۱	خودآزمایی.....
۳۹	فصل دوم: مفاهیم و اصطلاحات.....
۴۳	اهداف.....
۴۴	۱-۲. معرفی مفاهیم و اصطلاحات مرتبط با ساماندهی صنایع و مشاغل.....

۵۲.....	۲-۲. شناخت انواع آلودگی ناشی از فعالیت‌های کارگاهی در شهرها
۵۲.....	۲-۲-۱. معرفی مفهوم آلودگی و شناخت انواع آن
۵۲.....	۲-۲-۲. انواع آلودگی
۷۰.....	۲-۳. مبانی و چارچوب‌های نظری در امر ساماندهی صنایع و مشاغل
۷۰.....	۲-۳-۱. نگرش سیستمی به صنایع و مشاغل شهر و پدیده ساماندهی
۷۲.....	۲-۳-۲. معرفی ساماندهی از منظر نگرش سیستمی
۷۴.....	۲-۳-۳. تحلیل ستانده ذی‌نفعان از امر ساماندهی
۷۵.....	۲-۳-۴. عوامل موثر در تعیین استراتژی مطلوب ساماندهی صنایع و مشاغل شهر
۷۷.....	۲-۳-۵. استفاده از تکنیک و ابزار آینده‌نگاری در ساماندهی صنایع و صنوف
۷۸.....	۲-۳-۶. مفاهیم اصلی آینده‌نگاری در ساماندهی مشاغل و صنایع
۸۰.....	۲-۳-۷. فن تحلیل اثر سوء بر ساماندهی صنایع و مشاغل
۸۱.....	۲-۴. دسته بندی فنون و روش های برنامه‌ریزی شهری
۸۳.....	۲-۴-۱. بررسی اهمیت به کارگیری فن تحلیل اثر در برنامه‌ریزی شهری
۸۵.....	خلاصه
۸۸.....	خودآزمایی
۸۱.....	فصل سوم: قوانین و مقررات در ساماندهی
۹۰.....	اهداف
۹۱.....	۳-۱. جایگاه قوانین و اسناد فرادست در تهیه برنامه راهبردی ساماندهی مشاغل شهری
۹۱.....	۳-۲. معرفی اجمالی اسناد و قوانین فرادست ملی و کاربرد آنها در ساماندهی
۹۱.....	۳-۲-۱. سند چشم انداز کشور
۹۶.....	۳-۲-۲. قانون اساسی کشور
۹۶.....	۳-۲-۳. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۰۰.....	۳-۲-۴. قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی
۱۰۶.....	۳-۲-۵. قانون مدیریت پسماندها
۱۰۶.....	۳-۲-۶. قانون نظام صنفی
۱۰۸.....	۳-۲-۷. مصوبات کشوری

۱۰۹.....	۸-۲-۳. سند راهبردی توسعه صنعتی کشور
۱۱۱.....	۹-۲-۳. قانون شهرداری‌ها
۱۱۳.....	۱۰-۳-۲. راهبردهای توسعه ملی استان
۱۱۳.....	خلاصه
۱۱۴.....	خودآزمایی
۱۰۳	فصل چهارم: نتایج تجربیات کلانشهرها
۱۱۷.....	اهداف
۱۱۸.....	مقدمه
۱۱۸.....	۴-۱. معرفی ویژگی‌های کلان‌شهر
۱۲۲.....	۴-۲. معرفی تجربه کشورهای جهان در مواجهه با فعالیت‌های صنعتی
۱۲۲.....	۴-۲-۱. تجربه کشور شیلی (شهر سانتیاگو) در ساماندهی
۱۲۳.....	۴-۲-۲. تجربه کشور چین (شهر دالیان) در ساماندهی
۱۲۶.....	۴-۲-۳. تجربه کشورهای امریکای شمالی در ساماندهی
۱۲۶.....	۴-۲-۴. تجربه کشور آمریکا در برنامه‌ریزی
۱۲۷.....	۴-۲-۵. معرفی تجربه کشور هند(شهر دهلی) در مواجهه با فعالیت‌های صنعتی
۱۳۳.....	۴-۳. تجربه برخی از کلان‌شهرهای ایران در ساماندهی
۱۳۳.....	۴-۳-۱. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلانشهر تهران
۱۳۸.....	۴-۳-۲. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلانشهر مشهد
۱۴۶.....	۴-۳-۳. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلان‌شهر اصفهان
۱۵۱.....	خلاصه
۱۵۲.....	خودآزمایی
۱۳۷	فصل پنجم: روش‌های اجرایی ساماندهی
۱۵۵.....	اهداف
۱۵۶.....	۵-۱. روش‌های اجرایی ساماندهی مشاغل و صنایع در شهرها
۱۵۶.....	۵-۱-۱. روش‌های ساماندهی مبتنی برمبانی اجتماعی
۱۶۰.....	۵-۱-۲. ساماندهی مبتنی بر فناوری نوین

- ۲-۵. تعطیل واحدهای مزاحم و آلاینده ۱۶۵
- ۳-۵. ایجاد شهرهای صنعتی ۱۶۵
- ۱-۳-۵. ساخت مجتمع های صنعتی درون شهری و برون شهری

Error! Bookmark not defined.

- ۴-۵. تمهیدات برای رفع آلودگی و مزاحمت شغلی ۱۶۵
- ۵-۵. ایجاد خوشه ها و شبکه های صنفی ۱۶۷
- ۱-۵-۵. مجتمع های صنفی - خدماتی درون شهری ۱۷۱
- ۲-۵-۵. ضرورت ساماندهی مشاغل و صنوف در مجتمع های صنفی خدماتی ۱۷۱
- ۳-۵-۵. تعیین مکان بهینه برای مجتمع ها از دیدگاه علوم مختلف ۱۷۲
- ۴-۵-۵. جایگاه قانونی مجتمع های صنفی در کشور ۱۸۱
- ۶-۵. بهسازی (Improvement) مشاغل و صنایع ۱۸۲
- ۷-۵. نوسازی (Renovation) فرآیند ۱۸۵
- ۸-۵. بازسازی (Reconstruction) کارگاه ۱۸۸
- ۹-۵. فرایند سامان بخشی از طریق تغییر در فعالیت صنایع و صنوف شهر ۱۹۵
- ۱۰-۵. روش اصلاح الگوها ۱۹۵
- ۱۱-۵. گزینه انتقال صنایع و مشاغل برای ساماندهی شهر ۲۰۰
- ۱۲-۵. روش نمونه سازی ۱۸۶
۲۰۸. خلاصه
۲۰۹. خود آزمایی
- فصل ششم: مراحل اجرایی ساماندهی ۱۸۹**
- اهداف ۲۱۱
- ۱-۶. مراحل ساماندهی صنایع و مشاغل ۲۱۲
- ۱-۱-۶. شناخت وضع موجود شهر ۲۱۲
- ۳-۱-۶. تصویب ساختار ساماندهی در شهرداری و پیش بینی منابع مالی ۲۱۵
- ۴-۱-۶. بهره گیری از تجارب کلان شهر های کشور و یا سایر شهرهای مشابه در جهان ۲۱۷

۲۱۸.....	۵-۱-۶. آگاهی رسانی و هماهنگی های لازم برای جلب مشارکت ها
۲۱۹.....	۶-۱-۶. سازماندهی نیرو و منابع، اقدام ها و اجرای پروژه ها
۲۱۹.....	۶-۱-۷. بازبینی و اصلاح و توسعه فعالیت های سازماندهی
۲۲۳.....	خلاصه
۲۲۴.....	خود آزمایی
۲۲۶.....	پیوست ها
۲۴۰.....	فهرست منابع و مراجع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳۸.....	جدول شماره ۱-۱: چکیده معرفی ابعاد ساماندهی
۵۷.....	جدول شماره ۱-۲: توصیف کیفیت هوا بر اساس شاخص استاندارد آلودگی
۵	جدول شماره ۲-۳، استاندارد خروجی فاضلاب ها و آلاینده های صنعتی معمول، به استناد ماده ۵
۶۰.....	جدول شماره ۲-۲: توصیه تراز صوتی مجاز در برنامه ریزی و طراحی شهر (dB)
۶۷.....	جدول شماره ۲-۴: بررسی آلودگی ناشی از فعالیت های کارگاهی
۸۱.....	جدول شماره ۲-۵: زمینه های به کار گیری فن تحلیل اثر
۸۳.....	جدول شماره ۲-۶: عوامل موثر برفنون و روش های برنامه ریزی شهری
۹۵.....	جدول شماره ۳-۱: چکیده قوانین و اسناد فرادست سطح ملی در ساماندهی صنوف
۱۰۰.....	جدول شماره ۳-۲: نقش برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور
۱۰۲.....	جدول شماره ۳-۳: جایگاه قانون برنامه سوم توسعه در ساماندهی صنایع و صنوف
۱۰۲.....	جدول شماره ۳-۴: قوانین و مقررات زیست محیطی موثر در برنامه ریزی برای ساماندهی
۱۰۴.....	جدول شماره ۳-۵: معاهدات بین المللی زیست محیطی موثر در زمینه ساماندهی
۱۰۶.....	جدول شماره ۳-۶: چکیده مفاد قانون مدیریت پسماند موثر در ساماندهی صنایع و صنوف
۱۰۸.....	جدول شماره ۳-۷: ساماندهی صنایع و صنوف و ظرفیت های قانون نظام صنفی
۱۱۲.....	جدول شماره ۳-۸: ظرفیت های قانون شهرداری ها در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها
۱۲۵.....	جدول شماره ۴-۱: مشکلات و اقدامات کشور چین در مورد فعالیت های صنعتی
۱۲۷.....	جدول شماره ۴-۲: اقدامات انجام یافته در مورد فعالیت های صنعتی در شهرهای امریکا
۱۲۸.....	جدول شماره ۴-۳: برزن بندی صنعتی شهر بمبئی با توجه نوع صنایع و میزان آلودگی
۱۳۸.....	جدول شماره ۴-۴: مشخصات شهر کهای صنعتی تهران
۱۴۰.....	جدول شماره ۴-۵:
۱۵۰.....	جدول شماره ۴-۶: پروژه های پیش بینی شده در زمینه ساماندهی مشاغل در کلانشهر

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۳	نمودار شماره ۱-۱:.....
۴	نمودار شماره ۲-۱:.....
۵	نمودار شماره ۳-۱:.....
۶	نمودار شماره ۴-۱:.....
۷	نمودار شماره ۵-۱:.....
۳۸	نمودار شماره ۶-۱: تأثیر ابعاد مختلف در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها.....
۷۳	نمودار شماره ۱۱-۲:.....
۷۳	نمودار شماره ۱۲-۲:.....
۷۶	نمودار شماره ۱۳-۲:.....
۹۴	نمودار شماره ۱-۳: سلسله مراتب قوانین، اسناد و برنامه های فرادست در زمینه.....
۱۵۸	نمودار شماره ۱-۵: اصول کلیدی ساماندهی در توسعه اجتماع محور.....
۱۵۹	نمودار شماره ۲-۵: نقش ساماندهی فعالیتها در تبدیل شهرنشین به شهروند.....
۱۶۴	نمودار شماره ۳-۵: روش های متداول ساماندهی در کشور.....
۱۶۸	نمودار شماره ۴-۵: ساماندهی فعالیتها در خوشه های صنفی و صنعتی و تاثیر آن.....
۱۷۰	نمودار شماره ۵-۵: تأثیر خوشه سازی در ساماندهی صنایع و مشاغل.....
۱۷۳	نمودار شماره ۶-۵: دیدگاه های تاثیرگذار بر مکانیابی مجتمع های صنفی - صنعتی.....
۱۸۱	نمودار شماره ۷-۵، معیارهای مکان یابی مجتمع های صنفی خدماتی از دید برنامه ریزان.....
۲۰۷	نمودار شماره ۸-۵: روش های ساماندهی صنایع و مشاغل.....
۲۱۳	نمودار شماره ۱-۶:.....
۲۱۴	نمودار شماره ۲-۶: کاربرد نظریه های مختلف در ساماندهی صنایع و مشاغل.....
۲۱۵	نمودار شماره ۳-۶:.....
۲۱۷	نمودار شماره ۴-۶:.....
۲۲۰	نمودار شماره ۵-۶: مراحل و روند ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرها.....

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۵۴.....	شکل شماره ۲-۱: آلودگی هوا ناشی از منابع ساکن و متحرک در کلان‌شهر تهران
۵۵.....	شکل شماره ۲-۲:
۵۸.....	شکل شماره ۲-۳:
۶۰.....	شکل شماره ۲-۴:
۶۱.....	شکل شماره ۲-۵: شماره آلودگی منابع زیر زمینی ناشی از فعالیت غیر اصولی صنایع و مشاغل ..
۶۲.....	شکل شماره ۲-۶: آلودگی ناشی از پساب فعالیت‌های کارگاهی و صنعتی
۶۴.....	شکل شماره ۲-۷:
۶۴.....	شکل شماره ۲-۸:
۶۵.....	شکل شماره ۲-۹:
۶۶.....	شکل شماره ۲-۱۰:

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۱۳۷.....	تصویر شماره ۴-۱: مجتمع صنفی خدماتی خاوران تهران
۱۴۱.....	تصویر شماره ۴-۲: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۱
۱۴۱.....	تصویر شماره ۴-۳: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۲
۱۴۱.....	تصویر شماره ۴-۴: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۳
۱۴۲.....	تصویر شماره ۴-۵: مجتمع صنفی صنعتی البرز ۱
۱۴۲.....	تصویر شماره ۴-۶: مجتمع صنفی سامان
۱۴۳.....	تصویر شماره ۴-۷: مجتمع صنفی قدس
۱۴۳.....	تصویر شماره ۴-۸: مجتمع انبارهای پردیس
۱۴۸.....	تصویر شماره ۴-۹:
۱۴۸.....	تصویر شماره ۴-۱۰: احداث فاز سوم شهرک کارگاهی امیر کبیر جهت تخصیص
۱۴۹.....	تصویر شماره ۴-۱۱:

فصل اول

کلیات

اهداف

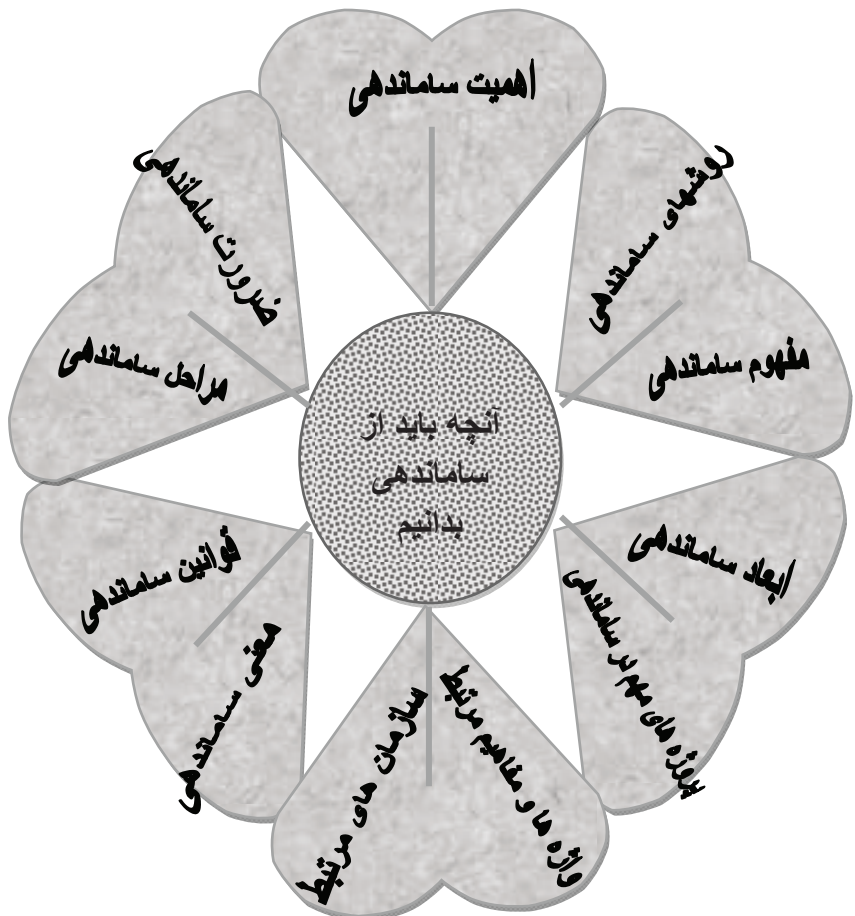
هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می‌باشد:

- ۱- شناخت اهمیت و جایگاه ساماندهی در شهرها
- ۲- آگاهی از ضرورت ساماندهی مشاغل و صنایع
- ۳- آشنایی با ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، بهداشتی، ایمنی و فناوری ساماندهی

مقدمه

در این فصل به معرفی جایگاه صنایع و مشاغل در شهرها، که رکن اصلی و اساسی پویایی و توسعه پایدار شهرهاست، پرداخته می‌شود. لذا با توجه به اهمیت صنایع، مشاغل و جایگاه آنها می‌توان پی برد که ساماندهی در مدیریت شهری و دستیابی به اهداف توسعه ای کشور حائز اهمیت است. در انتها جنبه‌ها و ابعاد مختلف ساماندهی به طور کامل بیان می‌شود.

نمودار شماره ۱-۱:

نمودار شماره ۱-۲:

نمودار شماره ۱-۳:

نمودار شماره ۱-۴:

نمودار شماره ۱-۵:

۱-۱. نگاهی اجمالی به شهر و ابعاد آن

مهم ترین ویژگی شهرها جمعیت آنهاست . اقتصاد و نوع معیشت از ویژگی اصلی و وجه تمایز شهر با روستا محسوب می گردد. مهم ترین جنبه مربوط به اقتصاد در شهر، مراکز صنعتی، تجاری، خدماتی و عمومی است. اصلی ترین بعد مشکلات شهری، آلودگی های زیست محیطی است. منبع اصلی آلودگی های هر شهر بزرگ معمولاً صنایع و فعالیت های شغلی آن است.

در آغاز هزاره سوم (میلادی) برای نخستین بار جمعیت شهری جهان از جمعیت روستایی پیشی گرفت. پیش بینی می شود تا سال ۲۰۱۵ جمعیت ۱۸ کلان شهر (با جمعیت فراتر از ۱۰ میلیون نفر) از ۲۷ کلان شهر جهان در آسیا خواهد بود. در همین مدت ۳۵۸ شهر جهان جمعیتی بالاتر از یک میلیون خواهد داشت. رشد جمعیت شهری به گونه ای است که بزودی تعداد آن از ۴ میلیارد نفر خواهد گذاشت. با این روند تا سال ۲۰۲۵ جمعیت شهری بیش از ۲ برابر شده و به مرز ۵ میلیارد نفر می رسد (ماتيو وست فال، ۱۳۸۸، ص ۹).

در ایالات متحده ۷۰ درصد جمعیت در ۳ درصد وسعت این کشور و در شهرها زندگی می کنند. در ایران ۲۰ درصد جمعیت در ۱ درصد وسعت کشور (در تهران) ساکن می باشند. رشد جمعیت شهری به تنهایی نیاز به مصرف کالا و خدمات را افزایش می دهد، شهرها علاوه بر تأمین این نیاز روزافزون، بایستی نیاز مناطق روستایی و عشایری را هم تأمین کنند. از طرفی صادرات کالاهای صنعتی نیز فشار را بر شهرها و حومه آن که اغلب صنایع و مشاغل را در خود جای داده است، افزایش می دهد.

تحولات در ساختارهای فضایی، بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی، ضرورت تحول در نظام برنامه‌ریزی مدیریت شهرها را گریز ناپذیر می‌کند. در عرصه زیست محیطی این تحول، مدیریت شهری را به چاره‌اندیشی وادار می‌کند. از آنجایی که مهم‌ترین چالش امروز شهرها، مباحث زیست محیطی است، الگوی توسعه پایدار بعنوان الزام اجتناب ناپذیر جلوه‌گر می‌شود. هدف این الگو رسیدن به پایداری محیطی است که از طریق اشتراک پایداری اکولوژیکی شهر با پایداری اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حاصل می‌شود.

برای نیل به توسعه پایدار شهری، تحقق سیاست کاربری فشرده با کارایی بالا، افزایش دسترسی برای کاستن از نیاز به اتومبیل و بالابردن کارایی در استفاده از منابع با رویکرد آلودگی کمتر ضرورت می‌یابد. احیای زیست بوم‌های طبیعی در شهرها و ارتقاء کیفیت محیط مسکونی از راهکارهای نیل به توسعه پایدار و در خور شهرها می‌باشد. همچنین تغییر بنیادهای شهر و شهرنشینی، سرعت تغییر در عرصه‌های مختلف که بیشترین بازتاب آن در فضای شهری اتفاق می‌افتد، مستلزم برنامه‌ریزی پویا برای ساماندهی مشاغل شهرهاست.

سامان بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، صنفی و بازرگانی و خدماتی در شهر یکی از روش‌های موثر در حفاظت از محیط زیست شهرها و رسیدن به شرایط مطلوب زندگی است. این امر با احیای فرهنگ و هویت شهری، از طریق مشارکت گسترده شهروندان هر شهر با دست‌یابی به اقتصاد پایدار شهر که رویکردی انسان‌گرا، احیاکننده و محلی دارد تحقق می‌یابد.

۱-۲. اهمیت صنایع و صنوف و فعالیت آنها در شهر

از آنجا که شهر بیشترین مکان استقرار جمعیت در کشور می‌باشد و بخش اعظم صنایع، مشاغل و فعالیت‌های مهم اقتصادی و صنعتی در آنها استقرار دارند، لازم است مدیریت

شهری به اینگونه فعالیت‌ها نگاه ویژه‌ای داشته باشد. به لحاظ اقتصادی اشتغال و سودآوری صنایع و صنوف در شهر بسیار پر اهمیت بوده و از طرفی کارکرد و فعالیت مشاغل و صنایع در شهر می‌تواند آثار و عوارض متعددی از جمله تهدید بهداشت و سلامت جامعه، خطراتی برای محیط زیست و کاستی کیفیت زندگی شهروندان داشته باشد.

افزایش آلودگی‌های زیست محیطی در شهرها یکی از خطرات مهم برای خیل عظیم جمعیت شهر نشین (شهروندان) می‌باشد. انتشار فاضلاب‌های صنعتی باعث آلودگی آب‌های سطحی و زیر زمینی شده و علاوه بر تهدیدهای بهداشتی، موجب اختلال در چرخه حیات می‌گردد. اغلب صاحبان و کارکنان صنایع از این خطرات آگاهی کاملی نداشته و به دلیل هزینه‌های کنترل آلودگی (تصفیه پساب) به سادگی حاضر به انجام اقدام‌های پیشگیرانه نیستند. نسبی گرایی که یک رویکرد جهانی است ایجاب می‌کند که تکرر نظری و تکرر روش‌ها را در رفع آلودگی‌ها بپذیریم و با توجه به اهمیت فعالیت‌های اقتصادی در شهر با تنوع بخشیدن به نظریه‌ها و روش‌ها، الگوهای مناسبی برای ساماندهی ارائه نماییم (مهدیزاده، ۱۳۸۷، ص ۱۱).

دودکش خروجی کارخانجات و کارگاه‌های صنعتی، آلاینده‌های هوا را در فضای شهر منتشر می‌کنند. این آلاینده‌ها اغلب حاصل مصرف سوخت‌های سنگواره‌ای (فسیلی) سنگین مانند مازوت و یا نفت و گاز می‌باشند. همچنین فرایندهای صنعتی مثل ریخته‌گری، سنگبری و غیره، آلاینده‌های هوا را وارد فضای شهر می‌کنند. نصب فیلترها، تبدیل سوخت و اصلاح روند کارهای صنعتی نیازمند الزام صاحبان واحدها و استمرار در پیگیری اقدام‌ها می‌باشند.

سروصدای ناشی از کارکرد صنایع و مشاغل باعث شده که میزان صدای زمینه در شهرها بالاتر رود. این تفاوت را هنگام خروج از محدوده شهرها، می‌توان در فضاهای باز اطراف به

خوبی حس کرد. کاربرد تجهیزات کم سرو صدا، عایق بندی کارگاه‌ها می‌تواند این عیب را بر طرف کند.

به طور معمول کششی از سوی مالکان واحدهای صنعتی و تجاری برای رفع این مشکل وجود ندارد. زباله، زایدات، مواد دور ریز و آنچه به عنوان "پسماند" می‌شناسیم، بخش گریز ناپذیر فعالیت‌های صنفی، صنعتی است.

میزان، حجم، وسعت و خطرناکی پسماندها بسته به نوع محصول تولیدی و مراحل کار دارد. انباشت حجم زیادی از پسماندهای صنعتی در محیط زیست با روش‌های نامناسب دفع، موجب آلودگی خاک و گاه آبهای سطحی و زیرزمینی می‌شود.

فرایندهای دفع غیر اصولی و نامناسب پسماندهای صنعتی، کارگاهی و تجاری به همراه نبود نظارت مستمر باعث گسترش مشکلات بهداشتی و زیست شهری می‌شود.

تداخل بافت‌های صنعتی، تجاری و مسکونی با یکدیگر که حاصل توسعه شهری است و احاطه شدن واحدهای صنعتی بزرگ از فعالیت‌های غیر اصولی و غیر مجاز کارگاه‌ها در جوار بافت‌های حساس (مسکونی، درمانی، آموزشی) باعث بروز مشکلاتی برای شهروندان شهرها می‌شود. رفع این تعرض نیازمند عزم جدی مدیریت شهری، مشارکت صاحبان مشاغل، صنوف و فعالیت‌های صنعتی است.

برای سالم‌سازی محیط شهری با حفظ ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی صنایع و مشاغل شهر، راهی جز سامان دهی فعالیت‌های صنفی، صنعتی نیست. هویت هر شهر به فعالیت‌های مولد و سازنده اقتصادی آن است. به گونه‌ای که هر شهر چه در گذشته و چه در زمان حال از روی صنایع، مشاغل و حرفه‌های خاص آن شهر شناخته می‌شود. امروزه طرد کامل صنایع و مشاغل از شهرها نه کاری درست و اصولی و نه حتی عملی است. از طرف

دیگر در صورت جانمایی مناسب، کمترین آسیب را برای شهر و شهروندان داشته و شهر نیز از مزایای آن بهره مند می‌شود (فرنهاد، ۱۳۸۱، ص ۱۲۹).

ساماندهی صنایع و صنوف راهی برای رسیدن به نقطه مطلوب در زندگی سالم در شهرهاست. هرچند امر ساماندهی ریشه‌ای و زیربنایی نیست، اما باید دانست که برای انجام اقدام‌های اساسی توجه به زمان، هزینه و شرایط و فراهم آوردن آنها ضروری است. لذا ساماندهی راهی کوتاه برای بهتر کردن وضع موجود است، با هزینه کم، زمان کوتاه و اثر بخشی بالا، در صورتی انجام فرهنگ سازی لازم به همراه ساماندهی، در آینده شاهد شهرهایی با مشکلات کمتر خواهیم بود.

۳-۱. ضرورت و اهمیت ساماندهی در شهرها

- شهرها مهم‌ترین مکان استقرار جمعیت در کشور می‌باشند.
- بخش اعظم صنایع، مشاغل و کاربریهای مهم در شهرها استقرار دارند.
- از نظر اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی صنایع و صنوف شهرها بسیار مهم اند.
- هویت شهر را می‌توان از طریق فعالیت‌های صنفی صنعتی شهرها به نمایش گذاشت.
- وضع کنونی صنایع و مشاغل در شهرها نامناسب بوده و بدون برنامه بویژه اداره می‌شود.
- صنایع و مشاغل شهرها از نظر معماری، بصری، زیست محیطی و بهداشتی اثر گذارند.
- با ساماندهی صنایع و مشاغل شهر بسیاری از معضلات شهرها حل و فصل می‌شود.
- وجود صنایع و مشاغل در شهرها بعنوان نقطه قوی و مثبت برای شهرها محسوب می‌شود.

در صورتی که برنامه بهسازی شهر با اولویت صنایع و مشاغل اجرایی شود، بخش اعظم کار سامان بخشی شهر انجام می‌شود و ساماندهی شهر با افزایش جذابیت های سرمایه‌گذاری ملاک عمل قرار می‌گیرد.

۱-۴. تاریخچه و پیشینه ساماندهی مشاغل در کشور

در دوران باستان کارگاه‌های صنعتی اغلب در کنار شهرها شکل می‌گرفت. آثار باقی مانده در تپه هگمتانه در شهر همدان، صنایع فلز کاری در بروجرد، صنعت کشتی‌سازی در سواحل خلیج فارس، صنایع تولید مصالح (آجر، سنگ ساختمانی) در جوار کاخ‌ها، حصارها و باروها و معابد شهرهای ایران، گواه این مدعاست. شکل‌گیری بازار درون شهرها و ایجاد راسته‌های مشاغل، سراها، تیمچه‌ها و بازارچه‌های محلی، شاید نخستین گام‌های ساماندهی مشاغل پراکنده در شهرهای ایران باشد. ارتباط منطقی مشاغل در بازار به گونه‌ای بود که تولید کالا، عرضه و فروش آن را در یک محدوده (بازار) امکان پذیر می‌ساخت.

در دوران صدارت مرحوم میرزا تقی‌خان فراهانی (امیرکبیر)، نخستین کارخانجات به سبک اروپا به ایران وارد شد. دستور آماربرداری از واحدهای شغلی نیز نخستین بار توسط این مدیر مدبر و شجاع داده شد. پس از یک وقفه، ایجاد کارخانجات در دوره پهلوی اول شتاب گرفت و در اغلب شهرهای کشور کارخانجات مختلف مثل کارخانه قند، سیلوا، روغن کشی و صنایع نظامی احداث شد. پس از سال‌ها که از فعالیت کارخانه‌ها و کارگاه‌ها گذشت، به دلیل فرسودگی تجهیزات، گسترش شهرها و ضرورت افزایش تولید، لزوم ساماندهی و تجدید نظر در استقرار صنایع در کشور هویدا شد. نخستین بار در قانون برنامه و بودجه سال ۱۳۲۸، موضوع بازننگری در فعالیت صنایع و مشاغل ذکر شد. در سال ۱۳۳۴ با رشد و توسعه صنایع و بروز آلودگی و مشکلات ناشی از آن در شهرهای بزرگ، ماده ۵۵

قانون شهرداری‌ها به تصویب رسید. در بند ۲۰ این ماده صراحتاً موضوع آلودگی‌ها، مزاحمت‌ها و لزوم سامان بخشی به وضع صنایع و مشاغل ذکر شده و راهکارهای لازم ارایه گردید. برنامه‌های توسعه ۵ ساله که تا آغاز پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ۶ دوره آن طراحی شد و پس از انقلاب اسلامی نیز تاکنون ۴ دوره آن اجرایی شده است، یکی از اهرم‌هایی بود که علاوه بر قانون شهرداری‌ها در موضوع ضرورت ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرهای کشور به آن اتکا می‌شد.

۱-۵. تاریخچه و سابقه امر ساماندهی در تهران

برج و حصار بزرگی که شاه طهماسب (۱۵۲۴-۱۵۷۶) پیرامون تهران کشید، شش هزار قدم بود (یعنی $\frac{3}{8}$ کیلو متر مربع) که اغلب فضای سبز بود. جمعیت تهران در دوره آقا محمدخان پانزده هزار نفر بود که سه هزار نفر آن سرباز بود. در دوره ناصرالدین شاه، مساحت تهران $\frac{19}{5}$ کیلومترمربع و جمعیت آن ۲۵۰ هزار نفر بود. در سال ۱۳۰۵ ه.ق مهندس عبدالغفار نجم الملک معلم ریاضیات مدرسه دارالفنون نقشه $\frac{1}{2000}$ شهر را تهیه کرد که تعداد دکان‌ها را ۲۵۰ واحد سر شماری کرد.

نخستین قانون شهرداری (بلدیه) در سال ۱۲۸۶ هجری شمسی به تصویب رسید و بعنوان اولین سند توسعه شهر تهران ملاک عمل قرار گرفت. چند سال بعد به دلیل مشکلات در اجرای این قانون که به دلیل کامل و جامع بودن، امکان اجرا در تهران را نداشت، اصلاحیه‌ای بر آن افزوده شد.

در سال ۱۳۳۴ با تصویب ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها عملاً ملاک و معیار ساماندهی بند ۲۰ این ماده قانونی قرار گرفت. در این بند اشاره به جلوگیری از ایجاد و تأسیس صنایع و

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

مشاغل آلاینده و مزاحم شده است. مصداق‌هایی از مشاغل نیز ذکر شده و روش ساماندهی نیز به طور کامل بیان گشته است (به توضیحات بخش ضوابط و قوانین مراجعه شود). در این بند مشاغل به سه دسته اصلی تقسیم شده اند:

مشاغلی که فعالیت آنها مغایر با اصول بهداشت است و باعث ایجاد دود، زباله و فاضلاب می‌شوند.

مشاغلی که مزاحم می‌باشند از جمله مولد سر و صدا بوده و کلیه اماکنی که به نحوی از آنجا مزاحم می‌باشند. البته تدقیق مفاهیم آلودگی و مزاحمت و ابعاد عینی و ذهنی آنها نشان می‌دهد که در واقع، این دو اصطلاح دو مفهوم متمایز و کاملاً از هم جدا نیستند، بلکه مفاهیم به هم پیوسته‌ای هستند که ابعاد و جهات گوناگون رابطه شهر با صنعت را بیان می‌کند و واژه مزاحمت عام تر از آلودگی است. (Tehran.iri).

در نهایت مشاغل خطرناک و محترقه، اقدام‌های لازم برای سامان دهی اینگونه فعالیت‌ها تعطیل واحدهای مزاحم و آلاینده، تخریب و انتقال به خارج از شهر در نظر گرفته شده بود.

در شهرداری تهران و مناطق زیر پوشش آن تا قبل از ۱۳۶۹ واحد‌هایی به نام تشخیص مزاحمت وجود داشت که رسیدگی به موضوع ساماندهی را در حد رفع مزاحمت‌ها از طریق اجرای بند ۲۰ ماده ۵۵ و تبصره ذیل آن به انجام می‌رساند. پرونده‌های بررسی شده در طی سال‌های گذشته از صنایع بزرگ تا مشاغل کوچک را در بر می‌گرفت. بدون اینکه برنامه‌ای مدون و جامع در کل شهر برای هدایت و راهبری ساماندهی وجود داشته باشد. در سال ۱۳۶۹ همزمان با تحولات بعد از دفاع مقدس و استقرار مدیریت نوین در شهرداری تهران همچنین تصویب نامه هیأت محترم وزیران در این سال (نگاه کنید به بخش قوانین و مقررات) در حوزه خدمات شهری شهرداری تهران، مجموعه‌ای شکل گرفت به نام "سازمان

ساماندهی و انتقال صنایع مزاحم". برای نخستین بار بود که واژه ساماندهی به شکل اداری و رسمی به پدیده رسیدگی به مشاغل مزاحم و آلاینده اطلاق می شد. محل سازمان یاد شده در ساختمان کوچکی داخل پارک شهر بود که با تعداد اندکی کارمند فعالیت خود را آغاز کرد. در سال ۱۳۷۰ با گسترش فعالیت سازمان ساختمان بزرگ تری در خیابان ایران شهر به این مجموعه اختصاص یافته و کارمندان و خودروهایی از مناطق شهرداری برای تکمیل نیروی انسانی و تجهیزات به آن افزوده شد، با کمک شبکه بهداشت استان تهران و اعزام کارشناسان به عنوان مأمور به صورت چند روز در هفته، بخش برنامه ریزی و کارشناسی ساماندهی شکل گرفت. فعالیت های مهم آن سازمان در زمینه ساماندهی شامل موارد زیر بود:

۱. رسیدگی به شکایت های مردم از مشاغل و صنایع مزاحم و آلاینده
۲. همکاری با کمیته انتقال صنایع مزاحم و آلاینده موضوع مصوبه هیأت محترم وزیران
۳. تخریب آلودگی های شهر و تخریب فروشگاه های شهر و روستا که در پیاده روها ساخته شده بود.

در سال ۱۳۷۲ ضمن ایجاد تغییر در عنوان سازمان ساماندهی و تبدیل آن به شرکت ساماندهی صنایع و مشاغل شهر ساختمان آن نیز از خیابان ایرانشهر به محل کنونی (۱۳۸۹) یعنی خیابان گاندی کوچه یکم شماره ۱۷ انتقال یافت. فعالیت های جانبی از آن منتزع شد و امر برنامه ریزی ساماندهی به صورت شاخص و بارز از طریق طراحی و احداث مجتمع های صنفی خدماتی تمرکز یافت. در زمینه رفع مزاحمت ها نیز موضوع در دستور کار کمیسیون های منتخب قرار می گیرد که در این کمیسیون ها به صورت کیفی و نه کمی، آلودگی و مزاحمت مورد بررسی قرار گرفته و تمهیدات لازم برای رفع آنها صادر می شود

(WWW.SAMANDEHI.IR)

۶-۱. بررسی ابعاد مختلف ساماندهی صنایع و مشاغل

شناخت ابعاد ساماندهی صنوف

ساماندهی، یک مفهوم عام کلی است که بطور معمول در مقابل آشفته‌گی و بی‌نظمی بکار برده می‌شود. چنانکه این مفهوم در خصوص صنایع و مشاغل به معنی سروسامان دادن به وضعیت آشفته، نابسامان و در هم ریخته استقرار و فعالیت صنعتی و صنفی است. از آنجائی که فعالیت‌های اقتصادی در حوزه صنعت، بازرگانی و خدمات دارای ابعاد مختلفی است، سروسامان دادن به وضعیت این‌گونه فعالیت‌ها نیز به تبع آن ابعاد گوناگونی را شامل می‌شود. بنابراین شناخت هر یک از ابعاد ضروری است.

از جنبه‌های اقتصادی موضوع می‌توان به میزان سرمایه‌گذاری، بهره‌وری، میزان تولید، درآمد، سودآوری اشتغال و ده‌ها شاخص دیگر اشاره کرد. هرگونه دخالت اگر هم با هدف سامان بخشی و بهبود به یک بخش از جامعه شهری باشد، بدون شک در بخش‌های دیگر اثر گذار خواهد شد.

از جنبه‌های اجتماعی، ساماندهی ابعاد وسیع و شاخه‌های متعددی دارد. موضوع تأمین معیشت، اسکان نیروی کار، آمد و شدها با هدف تأمین کالا و خدمات، مراجعان به واحدهای صنفی، ریشه‌های تخلفات (کم‌فروشی، گران‌فروشی، تقلب و...)، سطح آگاهی کارکنان و صاحبان صنایع و اصناف از پدیده مزاحمت‌ها و آلودگی‌های تولید شده در واحدهای صنعتی و صنفی، لزوم آموزش به کارکنان برای بهبود شرایط کار و کاهش مزاحمت و آلودگی‌ها، همسویی مردم و ساکنان برای همکاری، تشکل‌های صنفی، صنعتی و انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد (شورا یاری‌ها) از ابعاد مختلف اجتماعی مؤثر در پدیده‌ی ساماندهی می‌باشد.

از دیدگاه بهداشت، صنایع و مشاغل بسیار با اهمیت می‌باشند. محصولات تولید شده اعم از مواد غذایی، کالاهای زندگی و کار همگی در سلامت شهروندان تأثیرگذارند. فرایندهای کار در بخش‌های صنعتی و کارگاهی اغلب برای کارکنان مخاطره‌آمیز بوده و علاوه بر آن برای ساکنان اطراف نیز ممکن است خطرات بهداشتی در پی داشته باشد. با ساماندهی صنایع و مشاغل تا حدود زیادی نواقص بهداشتی و مخاطرات آن کاسته می‌شود. کاربرد انواع نظام‌های استاندارد (ایزو) و ضوابط و مقررات بهداشتی در این بخش مطرح می‌شود. آلاینده‌های منتشر شده از واحدهای صنعتی و کارگاهی در برخی موارد مثل گازهای گلخانه‌ای و مواد مخرب لایه ازن مشمول تعهدات و مقررات بین‌المللی می‌باشد. چگونگی استفاده از سرزمین بر مبنای مطالعات آمایش سرزمین است که براساس توان اکولوژیکی و ظرفیت زیست‌محیطی یکی از شاخص‌های مهم محیط زیست در خصوص توسعه شهری و صنعتی است.

ابعاد ساماندهی از دیدگاه ایمنی و حفاظت به دلیل کاربرد مقادیر زیادی انرژی، ماشین‌آلات، فرآیندهای خطر آفرین همجواری واحدهای صنعتی، کارگاهی با مناطق مسکونی، سابقه حوادث شغلی، کم توجهی کارفرمایان و کارکنان به ابعاد ایمنی و حفاظت باعث شده که اهمیت این جنبه بسیار بالا رفته و بویژه به هنگام حوادث در سطح ملی و گاه بین‌المللی مطرح شود. حفاظت و ایمنی صنعتی علاوه بر کارکنان که بخشی از شهروندان می‌باشند، بر سلامت و آینده ساکنان شهر نیز اثرگذار می‌باشد.

فناوری‌های بکار رفته در صنایع و فعالیتهای شغلی امروزه به قدری گسترده و متنوع شده که بُعد فناورانه‌ی صنعتی تبدیل به بخش عظیمی از دانش بشری، سرمایه‌گذاری‌های کلان، نوآوری همه جانبه و گسترده‌ی وسیع دسترسی همگانی شده است. هرچند ماشین‌آلات، تجهیزات و دستگاه‌ها، خود عامل اصلی مشکلات صنایع و مشاغل از بعد زیست‌محیطی، بهداشتی و ایمنی می‌باشند و ساماندهی به دنبال رفع آنهاست، ولی یکی از

عوامل اصلی امید بخش برای ساماندهی نیز همین بعد فناوری بویژه از نوع برتر (H.T) و سازگار با محیط زیست می باشد. با بکارگیری اینگونه فناوریها بویژه در بخش پشتیبانی نرم افزاری آن امکان ساماندهی فراهم می شود. در آستانه ورود به قرن بیست و یکم همراه با روند جهانی شدن، جامعه بشریت وارد عصر نوینی شده است که از آن به عنوان عصر ارتباطات و جامعه شبکه‌ای یاد می شود که این موضوع در ساماندهی مشاغل و صنایع نیز کاربرد فراوان دارد که نباید از آن غافل شد (مهدی زاده، ۱۳۸۷، ص ۱۴).

ساماندهی از نظر مدیریت و برنامه ریزی نیز حائز اهمیت است. چنانچه با دقت به تحولات گذشته در حوزه‌ی برنامه ریزهای شهری، صنعتی، بازرگانی و خدماتی نگریسته شود، در خواهیم یافت که اثر برنامه‌ها و سیاست‌های بکار رفته که برنامه و پروژه‌های شهری از آن نشأت گرفته تا چه حدی بر روی موضوع بی‌سروسامان صنایع و فعالیت‌های تجاری، بازرگانی اثر گذار بوده است. از سوی دیگر بی برنامه‌گی و فقدان سیاست گذاری مناسب نیز به عنوان عامل نابسامان بسیار مهم است. بنابراین چنانچه بخواهیم ساماندهی را پیش ببریم، ناچاریم در حوزه راهبردها، سیاست گذاریها و برنامه ریزیهای آگاهانه و هوشمندانه وارد شویم و از این طریق به اهداف ساماندهی دست یابیم. برنامه ریزی و مدیریت فعالیت‌های اقتصادی در مفهوم امروزی خود به عنوان یک دانش سازمان یافته برای ساماندهی حیات اجتماعی و اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که به کمک تعقل و علوم مختلف، قابل شناخت و در نتیجه قابل نظارت و هدایت است (دانش پویا، ۱۳۸۸، ص ۲).

اگرچه ساماندهی، مفهومی کلی است و امری زیربنایی نبوده و بیشتر برخورد، تعامل و مواجه شدن با وضع بوجود آمده است، در عین حال پدیده‌ای چند بعدی، بین رشته‌ای گسترده، اثرگذار و برای همه اقشار مهم است. در صورتی که بخواهیم با راهبرد توسعه پایدار

به موضوع ساماندهی صنایع و مشاغل دست یابیم، ناگزیر به شناخت تمام ابعاد، ویژگی‌ها، زمینه‌ها و جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و... می‌باشیم. برای شناخت ابعاد مهم بر شمرده شده به هر یک از آنها به تفصیل بیشتری پرداخته می‌شود.

۱-۶-۱. ابعاد فرهنگی ساماندهی

در میان مؤلفه‌های تأثیرگذار در ساماندهی صنایع و مشاغل، اگر جنبه فرهنگی مهم‌ترین نباشد، حداقل یکی از عوامل مهم و مؤثر است. با نگاهی به مخاطبان حوزه‌ی صنعت و صنف در می‌یابیم که همه اقشار و گروه‌های اجتماعی در آن نقش آفرین می‌باشند. از جمله: مدیران، برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران در حوزه‌های طراحی، عملکرد و دستگاه‌های نظارتی، این گروه اغلب به دلیل تفاوت‌های ذهنیتی، تحصیلی، علایق و گرایش‌های سیاسی، اقتصادی دارای ادبیات مشترکی از مفهوم ساماندهی نیستند. اگر بخش‌نگری که مبتلابه اغلب حوزه‌های مدیریتی کشور است نیز بدان اضافه شود، تصویری مبهم از پدیده‌های ساماندهی در نگاه این گروه بدست می‌آید. از طرف دیگر به دلیل عدم وجود رشته تحصیلی خاص، دسته‌بندی اختصاصی در حوزه‌های شهری و صنعتی تعریف یکسان و مشترکی با یک منشاء تولید، از ساماندهی وجود ندارد. با این وضع توقع در نظر داشتن مسأله ساماندهی نزد همه یا حداقل اکثر مدیران دور از ذهن خواهد بود. برخی مدیران و تصمیم‌گیران علاوه بر این اصل، پدیده بی‌سروسامانی را بعنوان یک معضل در نظر نمی‌گیرند. برخی ساماندهی را در بخش‌های منابع مالی، نقدینگی، نیروی انسانی ماهر، تجهیزات، ماشین آلات و بطور کلی زنجیره تأمین می‌دانند. در نشست‌های مربوط به ساماندهی صنایع و مشاغل مربوط به کلان‌شهرها عدم وجود تعریف مشابه، فقدان

راهکارهای اجرایی مناسب، سردرگمی تصمیم‌گیران، توسل به راه‌های دیگر شهرهای ایران بویژه تهران و سایر کلان شهرهای جهان که شاید قابلیت اجرا در آن شهر را ندارد، همگی بیانگر این مسأله است.

در بخش مهندسان مشاور نیز موضوع به گونه دیگری رقم می‌خورد. در این حوزه طبقه‌بندی موضوعات شهری فاقد بخش ساماندهی بوده و معمولاً بین شهرسازان، برنامه‌ریزان شهری، حتی مهندسان راه و ساختمان در نگاه به موضوع ساماندهی اختلاف نظر بوده و تخصص ویژه‌ای برای امر ساماندهی وجود ندارد. پروژه‌های اندکی هم که اجرا می‌شود اغلب از سوی تخصص‌های غیر مرتبط اجرا شده و به همین دلیل شهرداران و مدیران شهری و شورای اسلامی شهر معمولاً این طرح‌ها را ناکارآمد و غیراجرایی دانسته که فقط منابع را به هدر می‌دهند. مشکل دیگری که از این رهگذر پیش می‌آید، بی‌اعتمادی مدیران شهری، بهره‌برداران و مردم نسبت به اجرای طرح‌های ساماندهی است که تا مدت‌ها پیشنهاد اجرای هرگونه طرح ساماندهی را معوق و معلق می‌گذارد. یکی از مهم‌ترین عوامل در مشکلات نهادهای تهیه‌کننده طرح‌ها (مشاوران) مسائل و مشکلاتی است که در چارچوب قرارداد، نهادهای خدمات مشاوره شهرساز را درگیر خود کرده است و موجب تضعیف روز افزون این نهادها بوده است (مهدیزاده، ۱۳۸۷، ص ۹۱).

در بدنه کارشناسی شهرداری‌ها معمولاً افراد خبره جذب نمی‌شوند. مسأله ساماندهی به موضوع دست‌چندم تبدیل شده و فقط در حد رفع تکلیف اداری بویژه در اجرای بند ۲۰ ماده ۵۵ خلاصه می‌شود. دعوت از اساتید دانشگاه به دلیل وجود مشغله‌های فراوان اساتید، تفاوت دیدگاه‌های آکادمیک با نظر مدیران شهری که معمولاً اجرایی، زود بازده و نتیجه‌گراست، مشکل دیگری را بوجود می‌آورد.

پیمانکاران مجری طرح‌های ساماندهی چنانچه قدیمی و با تجربه باشند، از قبول

پروژه‌های ساماندهی خودداری کرده و در صورت قبول، آن را به زیر بخش‌ها و حتی به غیر (بطور غیررسمی) واگذار می‌کنند. پیمانکاران جدید و کم‌تجربه در اجرای پروژه‌ها به دلایل مختلف از جمله توان مالی که معمولاً به خاطر پرداخت‌های دیر هنگام دستگاه‌ها بوجود می‌آید و یا به دلیل عدم داشتن تخصص‌های چندگانه لازم، ناتوان می‌باشند. در صورتی که مدیریت شهری و دستگاه‌های مجری طرح‌های ساماندهی (اغلب شهرداری‌ها) به دلایل یاد شده بخواهند، پروژه‌های ساماندهی را امانی اجرا کنند، به دلیل مشکلات مالی، تناقض با سیاست‌های برون سپاری و مشکلات پرداخت‌ها دچار دردسر شده و علاوه بر گران‌تر تمام شدن پروژه، فکر اجرای طرح با این شیوه برای طرح‌های بعدی فراموش می‌شود. به طور کلی عدم تمرکز تصویب طرح‌ها و فقدان دستورالعمل اجرایی و راهنمای مناسب، طولانی بودن زمان طراحی و تصویب پروژه‌ها از عوامل مهم در این زمینه است.

مشکل دیگری که بعد فرهنگی آن بیشتر است، عدم وجود فرهنگ مشارکت، همکاری بین بخشی در میان دستگاه‌های متوالی و اجرایی است. این مسأله که در سایر امور (به غیر از ساماندهی) نیز خودنمایی می‌کند، عملاً روند اجرای طرح‌ها و پروژه‌های ساماندهی را کند کرده و گاه به تعطیلی می‌کشاند. همکاری نکردن دستگاه‌ها از ندادن پاسخ نسبت به استعلام‌ها، عدم ارایه تسهیلات زیر ساخت گرفته تا جلوگیری از اجرا و پیشبرد پروژه‌های ساماندهی به دلایل مختلف، بویژه مغایر جلوه دادن آنها با ضوابط و مقررات فراوان موجود را شامل می‌شود. بی‌اعتمادی صاحبان صنایع و مشاغل که اغلب از درست اجرا نشدن طرح‌ها، ناقص ماندن آنها، تغییرات بی‌درپی مدیریت‌ها و اعمال سلیقه‌های مختلف تا فراهم نشدن زمینه‌های اجرایی و تسهیلات و در نظر نگرفتن منافع حیاتی آنها مشکل دیگری است که باعث مقاومت این افراد در برابر طرح‌های ساماندهی می‌شود. در بیشتر مواقع حق با صاحبان بنگاه‌های اقتصادی است، زیرا یک جانبه‌نگری طراحان و مجریان پروژه‌های

ساماندهی عملاً تعارض منافع گروهی و عمومی را با اهداف بیان شده ساماندهی (به هر قیمت) نشان می‌دهد.

وجود فرهنگ‌های مختلف در میان فعالان بخش صنعت و صنف که به دلیل تفاوت‌های قومی، سطح سواد، مهارت‌های اجتماعی، گروه‌های سنی و سایر مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی، تأثیرگذار می‌باشد، باعث شده که علاوه بر تفاوت دیدگاه‌ها و عملکرد گروه‌بندی‌های خاص در برخی مشاغل شهری بوجود آید. به عنوان مثال در کلان‌شهر تهران، آهن‌فروشان اغلب از قره‌قان حومه قزوین و همدان می‌باشند، میوه‌فروشان به تازگی از نواحی کردنشین آمده‌اند، قناد و شیرینی‌پز از اهالی آذربایجان و یزد، نانویان (بربری، لواش) از زنجان، آذربایجان، اردبیل، سنگک و تافتون از خراسان گاه در رده کارگری، نیروهای اتباع بیگانه بویژه افغانه این دایره را وسیع تر از حدود مرزی کشور می‌کنند. حضور اقلیت‌های دینی در برخی مشاغل فنی و یا بازرگانان را هم که بیفزاییم، در خواهیم یافت که حوزه‌های فرهنگی در ایجاد و ادامه فعالیت‌های صنفی، صنعتی تا چه حد وسیع و عمیق است. این وضع برای شهرهای تهران و کرج به دلایل مهاجرپذیری تا حدی پذیرفته و معمول است. اگر به حومه تهران (حوالی جاده‌های خاوران، رودهن، ساوه، قم) هم نظری بیافکنیم مجموعه‌ای از اقوام، فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌ها را مشاهده می‌کنیم که در کنار هم به کار و فعالیت مشغولند.

میزان شناخت کارکنان بخش صنعت و صنف از قوانین، ضوابط و مقررات در اغلب بخش‌ها بویژه ساماندهی بسیار اندک می‌باشد. در بسیاری از موارد آشنایی این افراد با قوانین و ضوابط زمان رخ می‌دهد که به دلایل مختلف باید کارگاه آنها تعطیل شود، بدون اینکه پیش زمینه‌ی لازم قبلاً بوجود آمده باشد. یکی از ریشه‌های قانون‌گریزی برخی افراد صنعتی و صنفی نیز همین امر است، چرا که منافع آنها با اهداف ساماندهی در تعارض می‌باشد. از انجایی که به محیط خارجی ساماندهی که شامل محیط فرهنگی - اجتماعی

جامعه است و سازمان‌ها در راستای فعالیت‌های خود باید در آن زمینه نیز مشغول کار شوند، این مشکلات تقویت می‌شوند (طاهرخانی، ۱۳۸۸، ص ۱۱).

در حوزه صنعت، هر چند اقدام‌های فرهنگ‌سازی با هدف استقرار نظام‌های استاندارد مثل (ISO) صورت می‌گیرد که در حوزه‌ی صنف انجام نمی‌شود، اما عمق مطالب آموزشی و قبول قلبی کارکنان حایز اهمیت است نه برگزاری دوره‌ها. در بخش اصناف در ضوابط صدور پروانه کسب برای کارفرما اشاره چندانی به لزوم فرهنگ‌سازی و رعایت ضوابط بطور واضح نشده است، اما در ماده ۱۷ قانون نظام صنفی رعایت قوانین و ضوابط کشور برای افراد صنفی (کارفرمایان) الزامی شده است.

در دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای هم امور مهارتی مدنظر می‌باشد. در بخش بهداشتی چندسالی است که آموزش مقدماتی بهداشت برای کارکنان واحدهای مواد غذایی الزامی شده و ساز و کار آن که تأسیس آموزشگاه‌های زیر نظر دانشگاه‌های علوم پزشکی است، نیز فراهم شده است. اما در خصوص ساماندهی چنین اقدام اندکی هم صورت نگرفته است. هر چند در برنامه‌های تنظیمی در قالب بودجه مجامع و اتحادیه‌ها موضوع آموزش بعنوان سر فصل گنجانده می‌شود، اما به دلیل اعتبار اندک پیش‌بینی شده، عدم ارایه مطلوب دوره‌های آموزشی و بی‌ارتباطی مطالب با کارکرد واحدهای صنفی، باعث می‌شود اعتبار مربوطه یا هزینه نشده برگشت داده شود و یا در بخش‌های دیگر (به نام آموزش) هزینه شود. حتی اگر هم دوره‌ها برگزار شود، اهداف ساماندهی و چگونه کارکردن واحدهای صنفی بدون آلودگی و مزاحمت در شهر که برای ادامه فعالیت واحد حیاتی می‌باشد را در بر نمی‌گیرد.

موضوع مؤثر دیگر در بعد فرهنگی ساماندهی، لزوم حضور جوانان، افراد تحصیل کرده و نسل جدید در واحدهای صنفی و صنعتی است که با دارا بودن نگرش‌های امروزی، سطح

بالاتر تحصیلات، اشتیاق و انگیزه‌ی بالاتر، به نظر امکان تحقق اهداف ساماندهی را میسرتر می‌سازند. اما به دلیل باورهای نسل جدید شهری نسبت به کارایی صنفی و صنعتی و عدم تمایل به فراگیری مهارت‌های فنی و ارجحیت کارهای دفتری و اداری برای آنها، جذب جوانان در بخش کار و تجارت بویژه صنف کمتر صورت می‌گیرد. مشکل دیگری که به تبع آن بوجود می‌آید، عدم تربیت نیروهای جایگزین و پشتیبان در بخش صنعتی، کارگاهی است. این مسأله باعث می‌شود گاه نوجوانان از روستاهای دور دست به جای جوانان شهری بیایند و دور باطلی از اختلاف زبان، فرهنگ و مشکلات جانبی را در حوزه کار و فعالیت آغاز کنند. ظرفیت سازی در این امر موجب توسعه همکاری بین شهرداری و مردم است و نمونه عملیاتی آن در کشور هلند بوده که موفقیت‌های بسیاری نیز داشته است (طاهرخانی، ۱۳۸۸، ص ۳۵).

موضوع مهم دیگری که در امر ساماندهی بویژه ایجاد یا عدم مزاحمت ناشی از فعالیت‌ها نقش دارد، موضوع آموزه‌های دینی، باورهای مذهبی و اعتقادات صاحبان و کارکنان صنایع و مشاغل به مبانی دینی است. بر مبنای آموزه‌های دینی هرگونه مردم‌آزاری و مزاحمت برای دیگران مردود بوده و تأکیدهای زیادی مبنی بر عدالت و پرهیز از بد اخلاقی‌های صنفی (کم فروشی، احتکار...)) شده است. بر مبنای قاعده‌ی "لاضرار" هرگونه زیان به افراد یا محیط، ضد ارزش می‌باشد. با تقویت این مبنای مذهبی می‌توان به امر ساماندهی از بعد فرهنگی پرداخت که کم هزینه‌تر، با دوام‌تر و اصولی‌تر می‌باشد.

بعد فرهنگی پدیده‌ی ساماندهی از عوامل مهم، تأثیرگذار و عمیق امر سروسامان دادن به فعالیت‌های صنفی، صنعتی است. چنانچه ابعاد جزئیات دقیق‌تری از این مقوله شناخته شود، بویژه متناسب با هر فعالیت، درک درستی از حوزه اثرگذار آن بدست آید، امکان رفع مشکلات، نابسامانی و معضلات ناشی از فعالیت‌های استقرار صنایع و مشاغل فراهم می‌شود.

بنابراین، امر ساماندهی با تاکید بر موضوع فرهنگ دست یافتنی‌تر و تحقق‌پذیرتر است.

۱-۶-۲. ابعاد اجتماعی ساماندهی

همانگونه که وجود واحد صنفی، صنعتی و بطور کلی مشاغل و فعالیت‌ها در شهر خاستگاه اجتماعی داشته و کارکرد آنها با زمینه‌های اجتماعی مرتبط بوده و اثرات اجتماعی گسترده‌ای دارد، پدیده ساماندهی هم دارای ابعاد اجتماعی است. آغاز پدیده‌ی ساماندهی با نیاز و تقاضای مردم، ساکنان و شهروندان است. روابط بین مردم و مسئولان و مدیران شهری بعنوان یکی از جنبه‌های اجتماعی در این خصوص مهم است. هر چند فعالیت بنگاه‌های اقتصادی برای ایجاد و توسعه رفاه اجتماعی است، اما گاه کارکرد این واحدها، مکان استقرار و تغییرات بافت شهر باعث می‌شود که مردم از این واحدها شکایت کنند. می‌توان گفت که اعلام شکایت شهروندان، آغاز پدیده‌ی ساماندهی است. هر چند بنابر دلایل مختلف این امر نه تنها کافی نیست، بلکه گاه حتی رخ نمی‌دهد. در بسیاری از موارد مشاهده شده ساکنان مجاور واحدهای آلاینده و مزاحم با در نظر گرفتن ملاحظات مختلف از جمله راضی نشدن به بیکاری تعدادی از شاغلان، ضرر و زیان صاحبان مشاغل را در نظر گرفته و از شکایت صرف نظر می‌کنند. روابط پیچیده بین ساکنان و ذینفعان کارگاه واحدهای تجاری و مراکز صنعتی بویژه در مناطق مرکزی و قدیمی شهر بویژه به هنگامی که تعدادی از ساکنان نیز بعنوان کارکنان یا صاحبان این واحدها باشند، باعث می‌شود که موضوع ادامه فعالیت واحدها به گونه‌ای با زندگی و معیشت افراد گره بخورد. از سوی دیگر گاهی شکایت‌های واصله نیز به دلیل مزاحمت نیست، بلکه به دلایل دیگری مانند مشکل بین مالکان و مستاجران، خصومت‌های شخصی و یا موارد دیگر است. پیگیری شکایت‌ها نیز بر اساس انگیزه‌های مختلف دارای شدت و ضعف می‌باشد. بدیهی است در صورت توسعه

مشارکت در مدیریت شهری و بستر سازی لازم برای ایجاد هماهنگی بیشتر میان محیط کالبدی و محیط اجتماعی یعنی تعادل بین روابط انسان- محیط مشکلات به نحو موثری کاهش می یابد (www.samandehi.ir).

از آنجائی که تعداد زیادی از شهروندان در واحدهای کارگاهی، تولیدی، خدماتی و صنعتی مشغول فعالیت می‌باشند، پدیده ساماندهی بویژه هنگامی که موضوع تعطیل واحدها یا انتقال آن به خارج از شهر مطرح باشد، تاثیرات مختلفی از جمله اثرات اجتماعی برای شهر در بر خواهد داشت. یکی از روش‌های ساماندهی که ایجاد شهرک‌ها و مجتمع‌های صنعتی و مراکز تجمع انواع مشاغل می‌باشد، بر روی محیط جغرافیایی و فضای اجتماعی محل جدید تأثیرات بسیاری می‌گذارد. به گونه‌ای که روابط اجتماعی منطقه را ممکن است دگرگون سازد. اغلب شهرک‌ها و مجتمع‌ها در حاشیه شهر و نقاط روستایی ساخته می‌شوند، امروزه صدها کارگاه و هزاران نفر از کارکنان و مراجعان به شهرک‌ها علاوه بر دگرگونی‌های دیگر، روابط اقتصادی اجتماعی را بر هم زده که یکی از ابعاد مهم آن تاثیرات اجتماعی است. مسلماً ناحیه‌ای که قبلاً روستا بوده و روابط اجتماعی آن با ویژگی‌های حاکم بر روستا بوده زمانی که با هجوم مظاهر شهری (صنعت) مواجه می‌شود، تغییر رفتار خواهد داد. با نگاهی به نام محل‌ها در نواحی احداث شهرک‌های صنعتی و مجتمع‌های صنفی در می‌یابیم که حتی نام این شهرک‌ها برگرفته از نام روستا و اراضی روستایی محل استقرار است. شهرک‌های صنعتی کلان‌شهر تهران مانند شمس‌آباد علی‌آباد، نصیرآباد، مجتمع‌های صنفی حصار امیر، تالاب بهرام، لپه زنگ، سعیدآباد، بهرام‌آباد و... نمونه‌ای از این امر است.

با توجه به اینکه مهم‌ترین وجه، وجود و حیات بنگاه‌های صنعتی و خدماتی، بُعد اقتصادی آنهاست، هر گونه دخالت در وضع موجود این واحدها هر چند با نام و هدف سامان‌بخشی باشد، تاثیرات اقتصادی زیادی را به دنبال خواهد داشت. میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در حوزه کسب و کار و صنعت، میزان و ارزش محصولات تولیدی، ارزش افزوده بخش صنعت و بازرگانی بر اقتصاد شهر از جمله عوارض دریافتی توسط شهرداری‌ها و ارزش و اهمیت صادرات محصولات صنعتی، وسعت زمین‌های شهر و حومه که به اشغال صنایع و مشاغل درآمده‌اند، همگی بیانگر اهمیت موضوع است. تغییرات اقتصادی که در اثر تعطیل فعالیت‌های صنعتی و کارگاهی و حتی توزیع و عمده فروشی کالاها ایجاد می‌شود، حجم سرمایه‌گذاری که برای ساخت شهرک‌های صنعتی و مجتمع‌های صنفی هزینه می‌شود، هزینه‌های رفع و کاهش آلودگی‌های زیست محیطی برای واحدهایی که می‌توانند در شهر با اجرای تمهیداتی ادامه‌ی فعالیت دهند و ده‌ها شاخص دیگر حاکی از اهمیت اقتصادی پدیده ساماندهی در شهر است. گفتنی است در صورت ظرفیت‌سازی در اجرای بهینه این امر، فساد ستیزی و شفافیت در رقابت پذیری اقتصادی و خدمات رسانی کارآمد به شهروندان نیز صورت می‌گیرد (طاهرخانی، ۱۳۸۸، ص ۱۳).

لزوم تغییر فرایندهای تولیدی و خدمات فنی با هدف ساماندهی باعث می‌شود که ماشین‌آلات قدیمی لزوماً از رده خارج شده و ماشین‌آلات و تجهیزات جدید وارد چرخه تولید شود. این موضوع بویژه به هنگام انتقال کاملاً محسوس‌تر می‌باشد، چرا که با انتقال محل فعالیت امکان انتقال تجهیزات و ماشین‌آلات موجود بصورت دمونتاژ کردن و مونتاژ مجدد اغلب وجود ندارد و تعویض و جایگزینی گریزناپذیر است. یکی از عوامل کندی در امر ساماندهی همین ابعاد و اثرات اقتصادی است. چه در حوزه تملک زمین‌ها برای انتقال، ساخت و راه‌اندازی شهرک‌های صنعتی و مجتمع‌های صنفی و چه ساماندهی در محل که

لاجرم با تغییر در ساختمان کارگاه، ماشین آلات و اجرای تمهیدات خاص همراه است، همگی نیاز وافر به سرمایه و هزینه های هنگفت دارد. محل تامین هزینه ها یکی از چالش های فراروی ساماندهی است که در بخش مربوط به آن پرداخته شده است.

۱-۶-۴. ساماندهی از بعد کاربری تجاری

نماد اصلی هر شهر کسب و کار در آن است. طراحان و برنامه ریزان شهری، در برنامه ریزی ها به کار و فعالیت به عنوان یکی از سه ضلع اصلی مثلث شهر می نگرند (دو ضلع دیگر، سکونت و تفرج است). بخش اصلی کارهای تجاری در کاربری های تجاری رخ می دهد. کاربری تجاری در طرح جامع و تفصیلی جایگاه مهمی دارد و هر گونه اعمال روش برای ساماندهی بویژه در حوزه مشاغل شهری از دیدگاه تجاری پراهمیت خواهد بود.

با ساماندهی فعالیت واحدهای غیرمجاز، مساله کاربری ها موضوعیت پیدا می کند. اغلب واحدهای بدون مجوز (پروانه کسب) در تامین محل مجاز تجاری مشکل دارند. چنانچه یکی از اهداف ساماندهی، رسیدگی به وضعیت مجاز بودن کاربری، محلی است که بعنوان کارگاه یا مرکز تجاری مشغول فعالیت است، در خواهیم یافت که تعداد زیادی از فعالیت های تجاری در کاربری غیرتجاری انجام می گیرد. بنابراین ساماندهی واحدهای غیرمجاز تا حد زیادی به روشن شدن وضعیت تجاری املاک منتهی شده و حقوق شهروندان از این طریق قابل حصول خواهد بود. این موضوع به برنامه ریزی فضایی هماهنگ در سطوح ملی، منطقه ای و محلی و به همان طریق برنامه ریزی موضوعی هماهنگ در عرصه های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی زیست محیطی که پیش نیاز طرح های ساماندهی است، کمک می کند (مهدیزاده، ۱۳۸۷، ص ۲۳).

ساماندهی راسته های تجاری اثر مثبتی بر روی ارزش تجاری املاک می گذارد. این امر

در پروژه‌های متعدد ساماندهی در کلان‌شهرها تجربه شده است.

انتقال مشاغل از کانون‌های شغلی با تغییرات وضعیت تجاری محل قبلی و محل جدید همراه می‌باشد. ارزش و موقعیت کارگاهی در محل‌های انتقال در صورتی که کاربری تغییر نکند، به سمت و سوی تجاری از نوع توزیعی و خدماتی پیش می‌رود. گاه ممکن است به رونق تجاری محل کمک کند. در امر انتقال بنا بر طرح جامع و تفصیلی شهر برخی کانون‌های تجاری حذف و به کاربری‌های فضای سبز، فرهنگی و خدماتی تغییر پیدا می‌کنند. در برخی موارد، مراکز تجاری جدیدی در اثر انتقال ایجاد می‌شود. مثل مجتمع صنفی خدماتی خاوران تهران که در گذشته کاربری منابع طبیعی داشته و اکنون هزاران واحد کارگاهی و تجاری در آن فعال است. در کنار این مجتمع‌ها به دلیل تمرکز تجاری سایر کاربری‌ها نیز به تدریج تبدیل به فعالیت‌های تجاری می‌شود. بنابراین امر ساماندهی به هر طریق که باشد بر کاربری و فعالیت تجاری اثرات وسیعی می‌گذارد و از این حیث بیشتر قابل بررسی است.

۱-۶-۵. ابعاد زیست‌محیطی ساماندهی

هرگونه فعالیت صنعتی، تجاری آثار زیست‌محیطی بر شهر دارد. بسته به حجم فعالیت‌ها محل استقرار، کاربری‌های مجاور، نوع مواد مصرفی و فرایندهای صنعتی، میزان آثار و پیامدهای آنها بر محیط زیست متفاوت می‌باشد. یکی از دلایل اصلی ساماندهی صنایع و مشاغل (گاه مهم‌ترین دلیل) پیامدهای ناشی از کارکرد صنایع و کارگاه‌ها بر محیط زیست می‌باشد. الزام‌های قانونی، حساسیت و آسیب‌پذیری محیط زندگی مردم و درخواست شهروندان برای داشتن شهری سالم و پاکیزه از عواملی است که جنبه‌های زیست‌محیطی ساماندهی را بارز می‌کند. از آنجائی که مراکز صنعتی در گذشته خارج از شهر بوده و به دلیل

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

گسترش شهر از یک سو، لزوم افزایش تولید از سوی دیگر باعث تداخل فعالیت‌های حساس با فعالیت‌های کارگاهی شده است. بنابراین امر ساماندهی ضرورت ناخواسته‌ای یافته است. ابعاد زیست‌محیطی فقط به انتشار آلاینده‌ها خلاصه نمی‌شود. پیامدهای دیگری ناشی از نابسامانی صنایع و مشاغل به لحاظ محیط‌زیست وجود دارد که باعث دامن زدن به آثار صنایع و مشاغل بر محیط‌زیست می‌شود. بارگذاری بیش از توان اکولوژیکی سرزمین، توسعه شهر از طریق جذب نیروی کار و اشتغال، افزایش وابستگی و ماشینی شدن زندگی و رشد ناموزون از معایب دیگر است.

برای ساماندهی با رویکرد زیست‌محیطی شناخت ابعاد، آثار و پیامدهای هر صنعت و گروه شغلی بسیار مهم است. تبیین روش ساماندهی مبنی بر شرایط مختلف هر نقطه از شهر در نظر داشتن شبکه ارتباط اقتصادی، اجتماعی و زنجیره‌ی تامین از نکات مهم در این زمینه است. متخصصان اقتصاد زیست‌محیطی در تلاش برای تشریح این اصل هستند که سیستم‌های طبیعی دارای موهبت‌های چند وظیفه‌ای هست، زیرا محیط زیست دامنه وسیعی از کارکردها و خدمات ارزشمند از لحاظ اقتصادی برای انسان فراهم می‌آورند (دهقانیان، ۱۳۷۴، ص ۳۰).

برای انتخاب محل جدید استقرار صنایع و کارگاه‌ها و مراکز عمده کالا و خدمات در صورت نیاز به انتقال، لازم است با شناخت کامل محیط‌زیست منطقه از تکرار مشکلات فعلی در شهر و توسعه آن به خارج از شهر جلوگیری کرد. گاه ایجاد شهرک‌ها و مراکز تمرکز صنایع و مشاغل به دلیل رعایت نکردن ملاحظات زیست‌محیطی مثل نتایج آمایش سرزمین، مطالعات ارزیابی اثرات توسعه بر محیط‌زیست (EIA) و ضوابط استقرار، موجب بروز مشکلات زیست شهری جدیدی می‌شود.

از صنایع و مشاغل موجود می‌توان با شناخت توان فنی، تولیدی و گستره وسیع آنها

برای حل مشکلات زیست محیطی شهر کمک گرفت. با استفاده از ظرفیت‌های فناوری در این بخش و طراحی انواع کاهنده‌ی آلاینده‌ها، طرح‌های دفع پسماند، تصفیه فاضلاب تأمین زیرساخت‌های صنعتی و فنی می‌توان بهره‌گیری کرد.

از آنجائی که آثار زیست محیطی بر شهر اغلب یا بخاطر وجود و فعالیت صنایع و مشاغل بوده یا به خاطر محصولات تولیدی آنها، هرگونه طراحی و کاربرد روش‌های ساماندهی با در نظر داشتن آثار مثبت و پیامدهای منفی زیست محیطی در بخش صنایع و مشاغل بایستی صورت گیرد.

۱-۶-۶. ابعاد بهداشتی ساماندهی

از دیدگاه بهداشتی، امر ساماندهی دارای چند وجه است. به دلیل مشکلات زیربنایی در زمینه بهداشت، از جمله عدم آگاهی کافی و نبود اعتقاد راسخ صاحبان و کارکنان بخش صنعت و تجارت و خدمات، همچنین هزینه‌های زیاد تأمین و رعایت موازین بهداشتی و عدم توان یا اولویت نداشتن موضوع از نگاه صاحبان صنایع و مشاغل، اغلب مراکز تجاری، کارگاهی دارای مشکل بهداشت اعم از بهداشت محیط و بهداشت حرفه‌ای می‌باشند. با ساماندهی صنایع و مشاغل تا حدی این مشکلات رفع می‌شود. به لحاظ تغییرات در ساختمان کارگاه، اصلاح فرایندها و تجهیزات ممکن است مشکلات تا حدی رفع شود اما مشکل فرهنگی هنوز پابرجاست.

رعایت موازین بهداشت هم در مراحل تولید و کار و هم در تولید و عرضه محصولات بهداشتی تجلی پیدا می‌کند. ترویج فرهنگ بهداشت، قاطعیت و گسترش شبکه‌ی نظارتی بویژه با مشارکت مردم، ارایه راهنمای عملی و اجرای نمونه‌های آزمایشی و مطلوب می‌تواند به صاحبان و کارکنان بخش صنعت، بازرگانی و خدمات کمک کند تا بیشتر و بهتر از

گذشته به پدیده بهداشت توجه کرده و آنرا رعایت کنند.

وجود صنایع تولیدکننده تجهیزات بهداشتی، مشاغل فنی در زمینه تامین و ترویج بهداشت از جنبه‌های مثبت کارکرد این گونه فعالیت است.

با انجام ساماندهی صنایع و مشاغل بصورت توأم مساله خطرات بهداشتی ناشی از آنها نیز تا حدود زیادی مرتفع می‌شود. پیش‌گیری از انتشار فاضلاب و پساب آلوده، تجمع مواد زاید جامد، زمینه‌های آلودگی مواد غذایی و محصولات تولیدی و کنترل حشرات و حیوانات مضر همگی از منافع بهداشتی امر ساماندهی است.

به هنگام انتقال نیز، مکان‌های قبلی بازسازی شده و به مشاغل غیر آلاینده تبدیل می‌شوند. همچنین از نظر تصفیه فاضلاب، شبکه جمع‌آوری آب‌های سطحی، پسماند و مواد زاید جامد و ساختمان‌های مناسب‌تر در شهرک‌ها و مجتمع صنفی، تمهیدات کافی اندیشیده و بکار برده می‌شود. همچنین به منظور رعایت موازین بهداشت و ایمنی محیط شهر و مراقبت از سلامت شهروندان و کارکنان مجری خدمات شهری، مجموعه دستورالعمل‌ها قابل تدوین است که اجرای آن در کلان‌شهر تهران از سال ۱۳۷۶ آغاز شده است (غفاری، ۱۳۸۸، ص ۸۰).

یکی از ابزارهای لازم برای ساماندهی که دارای جنبه‌های بهداشتی نیز می‌باشد، رواج نظام‌های استاندارد (ISO) می‌باشد. بویژه در واحدهای بزرگ این مساله به امر ساماندهی و کنترل مزاحمت‌ها و آلودگی‌ها کمک موثری می‌کند.

نظارت‌های مستمر در خصوص واحدهای ماندگار در شهر که همواره بخشی از تاکیدات ماموران شهرداری در بخش ساماندهی امور بهداشتی بوده، به نهادینه شدن جنبه بهداشتی در امر ساماندهی منتهی می‌شود.

۱-۶-۷. ابعاد ساماندهی از دیدگاه ایمنی و حفاظت

برخی از فعالیت‌های صنعتی و کارگاهی در ذات خود بطور نهفته خطراتی را دارند. بویژه به دلیل سهل‌انگاری و کم‌توجهی کارکنان و صاحبان آنها و عدم امکان نظارت‌های گسترده و موثر، این خطرات از بالقوه به خطرات عینی تبدیل می‌شود. حوادث ناشی از کار که منجر به فوت، جراحت، نقص عضو و خسارت‌های مادی و معنوی بی‌شماری می‌شود، در کشور ما متأسفانه دارای آمار بالایی است.

آنچه در امر ساماندهی پس از جنبه‌های زیست‌محیطی و بهداشتی توجه بیشتری می‌شود، زمینه‌های حفاظتی و ایمنی است. اغلب فعالیت‌های خطر آفرین به دلیل نوع کار و ماهیت آنها مزاحم و آلاینده می‌باشند. بنابراین با هدف کنترل و کاهش آلاینده‌ها و مزاحمت‌ها، موضوع نایمنی هم مورد توجه قرار می‌گیرد. شکایت‌های شهروندان برخی مواقع به دلیل احساس ناامنی است که از ناحیه فعالیت‌های صنعتی، تجاری و خدماتی ناشی می‌شود. سهم زیادی از آتش‌سوزی‌ها و انفجارها، به دلیل نامناسب بودن سیم‌کشی کارگاه، فقدان بازدیدهای دوره‌ای، نبود زمان و وسایل کافی برای کنترل حریق و عدم مهارت، آموزش و سرعت عمل کارکنان در مقابل حوادث رخ می‌دهد

ساماندهی صنایع و مشاغل با توجه به دسته‌بندی میزان خطرناکی و شدت نایمنی اولویت‌بندی می‌شود. در خصوص مواد خطرناک (Hazardious Material) و اماکن پرخطر، اقدام‌های عاجل و همه‌جانبه صورت می‌گیرد. مراکزی که وسعت خطر آنها برای شهر است در اولویت قرار می‌گیرند. محصولات تولیدی خطرآفرین، انبارهای نگهداری مواد شیمیایی، مواد قابل احتراق، همگی در اولویت‌های بالا قرار می‌گیرند.

واحدهای کوچک که به تعداد زیاد در کنار هم کار می‌کنند (مثل صافکاری، نقاشی، نجاری، رنگ‌کاری)، به دلیل امکان سرایت خطر به سایر واحدهای مجاور مهم می‌باشند. مشکل فرسودگی ساختمان کارگاه‌ها با روش‌های ساماندهی از جمله بازسازی و بهینه‌سازی

مرتفع می‌شود. به هنگام ساخت مجتمع‌ها و انتقال واحدها، جنبه‌های ایمنی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین با انجام انواع شیوه‌های ساماندهی سطح خطرپذیری در صنایع و مشاغل کاهش می‌یابد.

در خصوص واحدهایی که وجود آنها در شهر ضروری است، عمده مشکل به خطرات برای کارکنان و گاهی نیز ساکنان مجاور مربوط می‌شود. در این خصوص افزایش نظارت‌ها، تجهیز با وسایل ایمنی‌بخش، اصلاح فرایندی خطرناک و آموزش به کارکنان می‌تواند چاره‌ساز باشد.

۱-۶-۸. ابعاد ساماندهی از دیدگاه فناوری

ماشین‌آلات، ابزارها، دستگاه‌ها و تجهیزات بکار گرفته شده در فرایندهای صنعتی و مشاغل کارگاهی و خدمات فنی به لحاظ تعداد و تنوع بسیار گسترده است. دانش فنی بکارگیری علوم در صنایع و مشاغل با عنوان فناوری‌های امروزی جایگاه ویژه‌ای یافته است. از آنجائی که اغلب آلودگی‌ها و مزاحمت‌ها ناشی از کارکرد دستگاه‌های قدیمی فرسوده و با روش‌های منسوخ می‌باشد، دیدگاه ساماندهی برای تامین محیط زیست سالم و همزمان حفظ جایگاه اقتصادی، اجتماعی واحدهای صنعتی و شغلی در الزام به بهره‌گیری از فناوری‌های نوین است.

در گذشته برای بادگیری فنرهای خودرو از ضربات پتک استفاده می‌شد. این کار پر سروصدا و برای کارگران خطرناک بود. برای حل مساله پرس هیدرولیک پیشنهاد و بکارگیری شد. این کار مشکلات فوق را تا حدی حل می‌کرد، با تغییر در فناوری فنرها و تبدیل فنرهای تخت به فنرهای مارپیچ اصل مشکل از مبدا حل شد.

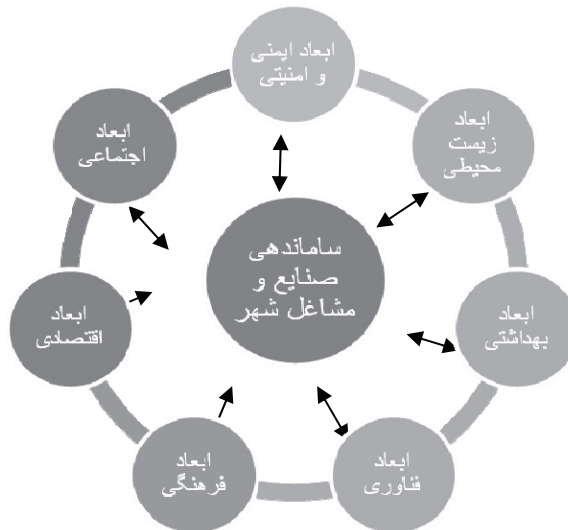
در صنایع غذایی، تولید قطعات فلزی (قالب‌سازی) صنایع پلاستیک، چوب و... امروز

دستگاه‌های تمام خودکار وارد کار شده، ضمن صیانت از نیروی کار و کاهش خطا و ضایعات مسأله مزاحمت آلودگی کمتری بوجود می‌آورد.

یکی از مزایای ساماندهی با روش انتقال این است که به دلیل عدم امکان دمونتاز ماشین‌الات فرسوده لزوماً از نوع جدیدتر آن در مکان جدید استفاده می‌شود.
(WWW.SAMANDEHI.IR)

جدول شماره ۱-۱: چکیده معرفی ابعاد ساماندهی

ردیف	موضوع	جنبه‌های مرتبط، اثرات
۱	فرهنگی	ایجاد ادبیات مشترک بین مولفه‌های موثر در ساماندهی
۲	اجتماعی	توسعه رفاه اجتماعی و توسعه روابط سالم بین صاحبان اصناف، شهروندان، مدیران شهری
۳	اقتصادی	جلوگیری از برون رفت سرمایه‌ها، و تغییر فرایندها و انتقال محل فعالیت‌های اقتصادی آلاینده
۴	تجاری	اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی و اداره مناسب شهرها بر اساس اصول شهرسازی
۵	زیست‌محیطی	بهره‌گیری از فن‌اوریهای نوین در کاهش مشکلات زیست شهری
۶	بهداشتی	گسترش شبکه نظارتی و رعایت استانداردهای بهداشتی و کاهش خطرات بهداشتی
۷	ایمنی	کاهش خطر پذیری مشاغل و ساماندهی مواد و جایگاههای خطرناک
۸	فناوری	قابلیت رقابت پذیری و سرعت رشد مشاغل در دستیابی به توسعه پایدار

نمودار شماره ۱-۶: تأثیر ابعاد مختلف در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها

خلاصه

ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرها به مفهوم رفع مزاحمت فعالیت ها، نظم بخشی، ایمن سازی و تامین آسایش از طریق سازگاری فعالیت‌ها با یکدیگر است. اهمیت و ضرورت ساماندهی در شهرها نیز به لحاظ سالم‌سازی فعالیت صنایع و مشاغل، کمک به رشد مشاغل مولد و توسعه اقتصاد شهر، هماهنگی بخش‌های مختلف شهر در رشد شهر و ایجاد شهری سالم و توسعه یافته و در خور است.

لذا ضروری است تا ابتدا با نگاهی عمیق به شهرها و زندگی اجتماعی شکل گرفته در آنها در کشورهای مختلف و شناخت اهمیت صنایع و مشاغل و دستیابی به توسعه پایدار در تمامی ابعاد آن، به بررسی ابعاد مختلف اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی و... ساماندهی بپردازیم. در جنبه‌های اقتصادی ساماندهی، می‌توان به میزان سرمایه‌گذاری، بهره‌وری، میزان تولید، درآمد، سودآوری اشتغال و ده‌ها شاخص دیگر اشاره کرد. از جنبه‌های اجتماعی، ساماندهی ابعاد وسیع و شاخه‌های متعددی دارد. موضوع تأمین معیشت، اسکان نیروی کار، آمد و شدها با هدف تأمین کالا و خدمات، سطح آگاهی کارکنان و صاحبان صنایع و اصناف از پدیده مزاحمت‌ها و آلودگی‌های تولید شده در واحدهای صنعتی و صنفی همسویی مردم و تشکل‌های صنفی، صنعتی و انجمن‌ها و سازمان‌های مردم نهاد (شورا یاری‌ها) از ابعاد مختلف اجتماعی مؤثر در پدیده ساماندهی می‌باشد.

از دیدگاه بهداشتی، صنایع و مشاغل بسیار با اهمیت می‌باشند. محصولات تولید شده

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

اعم از مواد غذایی، کالاهای زندگی و کار، همگی در سلامت شهروندان تأثیرگذارند. فرایندهای کار در بخش‌های صنعتی و کارگاهی اغلب برای کارکنان مخاطره‌آمیز بوده و علاوه بر آن برای ساکنان اطراف نیز ممکن است خطرات بهداشتی در پی داشته باشد. جنبه‌های زیست محیطی فعالیت صنایع و مشاغل بسیار گسترده و علاوه بر انسان می‌تواند برای محیط زیست نیز تهدیدکننده باشد. آلاینده‌های منتشر شده از واحدهای صنعتی و کارگاهی در برخی موارد مانند گازهای گلخانه‌ای و مواد مخرب لایه ازن، مشمول تعهدات و مقررات بین‌المللی می‌باشد. چگونگی استفاده از سرزمین بر مبنای مطالعات آمایش سرزمین است که براساس توان اکولوژیکی و ظرفیت برد زیست‌محیطی، یکی از شاخص‌های مهم محیط زیست در خصوص توسعه شهری و صنعتی است.

فناوری‌های بکار رفته در صنایع و فعالیت‌های شغلی امروزه به قدری گسترده و متنوع شده که بُعد فناورانه صنعتی تبدیل به بخش عظیمی از دانش بشری، سرمایه‌گذاری‌های کلان، نوآوری همه جانبه و گستره وسیع دسترسی همگانی شده است. هرچند ماشین آلات، تجهیزات و دستگاه‌ها، خود عامل اصلی مشکلات صنایع و مشاغل از بعد زیست‌محیطی، بهداشتی و ایمنی می‌باشند و ساماندهی به دنبال رفع آنهاست، ولی یکی از عوامل اصلی امید بخش برای ساماندهی نیز همین بعد فناوری بویژه از نوع برتر (H.T) و سازگار با محیط زیست می‌باشد. با بکارگیری اینگونه فناوری‌ها بویژه در بخش پشتیبانی نرم‌افزاری آن امکان ساماندهی فراهم می‌شود.

باتوجه به موارد یاد شده در بالا می‌توان گفت که امر ساماندهی و برنامه ریزی برای صنایع و مشاغل شهرها در کشور، نیاز به تخصص‌های مختلف و بررسی ابعاد گوناگون موضوع دارد و می‌بایستی با نگرش صحیح و دور از هر گونه سهل انگاری با موضوع برخورد کرد.

خودآزمایی

- ۱- ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرها چقدر اهمیت دارد؟
- ۲- جایگاه صنایع و مشاغل در شهرها به ویژه کلان‌شهرها کجاست؟
- ۳- به منظور ساماندهی صنایع و مشاغل چه ابعادی می‌بایستی در نظر گرفته شود؟
- ۴- آیا می‌توان ساماندهی صنایع و مشاغل را صرفاً امری در تخصص برنامه‌ریزی شهری دانست؟
- ۵- برای اجرای موثر یک پروژه ساماندهی به چه تخصص‌هایی نیاز است؟

فصل دوم

مفاهيم و اصطلاحات

اهداف

هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می‌باشد:

- ۱- اصطلاحات و مفاهیم مرتبط با ساماندهی
- ۲- نگرش سیستمی به ساماندهی
- ۳- نظریه‌ها و چارچوب‌های علمی در ساماندهی
- ۴- فنون برنامه‌ریزی از جمله فن تحلیل اثر در ساماندهی
- ۵- استفاده از مفاهیم اصلی تکنیک آینده پژوهی در ساماندهی

در این فصل هدف تبیین اصطلاحات و مفاهیم مورد استفاده در ساماندهی است. پس از آن به تشریح مبانی نظری کاربردی در این مقوله پرداخته می‌شود. همچنین به معرفی اسناد فرادست، قوانین، مصوبات و ضوابطی که در اجرای امر ساماندهی استفاده می‌شود و در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها می‌بایستی مورد نظر قرار گیرند بیان شده است.

۱-۲. معرفی مفاهیم واصطلاحات مرتبط با ساماندهی صنایع و مشاغل

مزاحمت: تنگ گرفتن برکسی، زحمت داشتن، هر آنچه آزاردهنده باشد.

ساماندهی: یک مفهوم عام کلی می‌باشد که بطور معمول در مقابل آشفتگی و بی‌نظمی بکار برده می‌شود. این مفهوم در خصوص صنایع و مشاغل، به معنی سروسامان دادن به وضعیت آشفته، نابسامان و در هم ریخته استقرار و فعالیت صنعتی و صنفی است.

آلودگی: پخش یا آمیختن مواد خارجی با آب، هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیایی یا بیولوژیکی آن را طوری تغییر دهد که برای انسان یا سایر موجودات زنده ویا آثاروابنیه تاریخی زیان بار باشد.

صنف: در لغت به معنی نوع، گونه، رسته از هر چیز در جامعه است. در قانون نظام صنفی نیز، آن گروه از افراد صنفی که طبیعت فعالیت آنان از یک نوع باشند، یک صنف را تشکیل می‌دهند. صنوف مشمول قانون نظام صنفی، با توجه به نوع فعالیت آنها به چهار گروه تولیدی، خدمات فنی، توزیعی یا خدماتی تقسیم می‌شوند.

واحد صنفی: هر واحد اقتصادی که فعالیت آن در محل ثابت یا وسیله سیار باشد و توسط فرد صنفی با اخذ پروانه کسب دایر شده باشد (به جز صنفی که قانون خاص دارند).

پروانه کسب: مجوزی است که طبق مقررات قانون نظام صنفی به منظور شروع و ادامه کسب و کار یا حرفه به فرد صنفی، برای محل مشخص یا وسیله کسب معین داده می‌شود.

صنعت: کلیه تغییرات و تبدیلات مکانیکی و شیمیایی مواد آلی و غیرآلی، بوسیله نیروی کار یا ماشین به منظور تولید کالاهای جدید در کارگاهها، جهت فروش تمام یا بخشی از آن در بازار صنعت محسوب می‌شود.

اتحادیه: شخصیتی حقوقی است که از افراد یک یا چند صنف که دارای فعالیت یکسان یا

مشابه‌اند، برای انجام دادن وظایف و مسئولیت‌های مقرر در این قانون تشکیل می‌گردد.

چشم انداز (Vision): تصویری بلند مدت از آینده بر اساس یک نیت شهودی است که در بستر زمان صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر چشم انداز، توصیف انگاره و جایگاهی است که شهر و جامعه می‌خواهند و یا این توانایی را دارد که در آینده به آن نائل شود. این امر نیازمند بسترسازی برای توسعه در ابعاد مختلف کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و... و ماحصل مطالعات پایه در رشته‌های مختلف است. بنابراین مجموعه اهداف بلند مدت و راهبردی می‌تواند در قالب یک سند چشم انداز تدوین شود.

اهداف کلان (Goals): گزاره یا بیانیه اصلی از شرایط مطلوب آینده که از ارزش‌ها و آمال جامعه نشأت می‌گیرد و تمام فرآیند برنامه‌ریزی به سمت تحقق و دستیابی به آن سازمان سوق داده می‌شود. اهداف کلان معمولاً جنبه کلی، کیفی و بلند مدت دارند و بستر تدوین اهداف مشخص را فراهم می‌کنند.

اهداف عملیاتی (Objectives): اهداف مشخص، در واقع اهداف عملیاتی و کاربردی هستند که برای دستیابی به اهداف کلان و در مسیر رسیدن به آنها تعیین می‌شوند. بنابراین اهداف مشخص، بیشتر جنبه عینی، کوتاه مدت و کمی دارند. از این نظر هم قابل دستیابی و هم قابل اندازه‌گیری هستند.

سیاست‌ها (Policies): سیاست‌ها گروهی از تصمیمات (از نوع تصمیم سازی) در برنامه‌ریزی هستند که در یک سطح پایین‌تر از راهبردها قرار می‌گیرند. سیاست، هدایت‌کننده تصمیمات اجرائی و اقدامات کوتاه مدت هستند که مسیر عملی برای پیگیری اهداف را معلوم و مشخص می‌سازند. سیاست‌ها، از یک طرف اهداف مشخص و دقیق مورد نظر را

تعقیب و از طرف دیگر زمینه را برای تعریف برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های اجرایی فراهم می‌کنند.

سازمان اجرایی: سازمانی است متشکل از نهادهای تصمیم‌گیر و مسئول شهری که وظیفه سازماندهی، اجرا، نظارت و ارزیابی اعمال ساماندهی را عهده دار است.

نحوه اجرا: اولویت‌بندی، زمان‌بندی، تأمین منابع، اعتبارات و وسایل اجرای راهکارها و اقدامات اجرایی است که باید با هماهنگی و همکاری نهادهای تصمیم‌گیر (مسئول) و تصمیم‌ساز (مشاور) شهری تعیین شود.

جدول S.W.O.T: یک روش منظم برای شناسایی امکانات و محدودیت‌های واقعی توسعه بر پایه شناخت رشته‌های مختلف (اقتصاد، برنامه‌ریزی، طراحی شهری، محیط زیست و...) است. این روش امکان طبقه‌بندی موضوعات مختلف وضع موجود را در چهار عنوان اصلی نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها فراهم می‌کند. این روش در برنامه‌ریزی موارد زیر را در بر می‌گیرد:

الف- تحلیل خارجی که تهدیدات و فرصت‌های عمده ارائه شده از محیط بیرونی را مشخص می‌سازد.

ب- تحلیل داخلی که در واقع شناسایی منابع و یا تهیه فهرستی از نقاط قوت و ضعف (محیط درونی) را امکان‌پذیر می‌سازد.

سازمان فضایی: سازمان فضایی چگونگی ارتباط و نظم میان عناصر اصلی شکل‌گیری بافت و استخوان بندی بافت شهری را شامل محورها، کانون‌های فعالیت انسانی، اندام‌های طبیعی و کیفیات اکولوژیک، نشانه‌ها، گره‌ها و فضاهای شهری را مورد بررسی قرار می‌دهد.

سازمان ادراکی: سازمان ادراکی به چگونگی درک شهروندان از سازمان فضایی پرداخته و عناصر تأثیرگذار و شکل دهنده تصویر از بافت شهری در ذهن شهروند را مطالعه و برنامه‌ریزی می‌کند.

سازمان کالبدی: نوع انتظام و میزان انسجام عناصر کالبدی بافت شهری و در نتیجه کیفیات کالبدی حاصل از این دو شاخص را مطالعه می‌نماید که در دو گرایش اصلی زیر معرفی و برنامه‌ریزی می‌شود:

۱. تعیین کیفیت ماندگاری و تشخیص حوزه‌های ناپایدار کالبدی.

۲. تشخیص عناصر و مجموعه‌های هویت ساز کالبدی و چگونگی تأمین پایداری آنها.

سازمان بصری: سازمان بصری معرفی‌کننده نظم حاکم بر مجموعه عناصر و کیفیات بصری بافت شهری مورد مطالعه است و عناصر اصلی آن عبارتند از:

نشانه‌ها، محورهای (دالان‌ها) بصری، عناصر نمادین، کانون‌های دریافت منظر گسترده، تسلط‌های ارتفاعی و لبه‌ها

فضای شهری (Urban Space): فضاهای شهری، بخشی از فضاهای باز و بسته عمومی هستند که به نوعی تبلور ماهیت زندگی جمعی می‌باشند، یعنی جایی که شهروندان در آن حضور دارند. فضای شهری، صحنه‌ای است که داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود. فضای عمومی به همه مردم اجازه می‌دهد تا به آن دسترسی داشته و در آن فعالیت کنند.

کلان شهر (مادرشهر) (مترو پلیس): شهری است که حداقل یک میلیون نفر جمعیت داشته باشد و مرکزی فعال در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بوده و برای شهرهای اطراف نقش مادر شهر را بازی کند.

کلان‌شهر و مادرشهر از نظر مفهومی با توجه به معادل لاتین آن تفاوتی ندارند. کلان‌شهر یا متروپلیس (Metropolis) یا مادرشهر ریشه یونانی دارد و از دو کلمه

Meter (مادر) و Polis (شهر) ترکیب شده است. از مادرشهر تاکنون تعاریف مختلفی ارائه شده است:

۱. مادرشهر، شهری است که از نظر مرکزیت دولتی و فعالیت اقتصادی یا فرهنگی بر دیگر سکونت‌گاه‌ها برتری دارد. این شهر ممکن است شهر اصلی، یک ناحیه، یک استان، یا یک کشور و گاهی پایتخت آن باشد.

۲. در نظریه مکان مرکزی، مادر شهر، به شهری گفته می‌شود که حداقل یک میلیون نفر جمعیت داشته و بر ناحیه‌ای دارای ۵ تا ۳۰ میلیون نفر جمعیت مسلط باشد.

۳. مادرشهر، مکانی است که در آن حداقل ۵۰۰ هزار نفر در فاصله زمانی ۴۵ دقیقه تا مرکز شهر زندگی کنند.

مگالا پلیس: یک منطقه یکپارچه است که مادر شهرها یا کلان‌شهرهای متعددی را در برگیرد و بیش از ۱۰ میلیون نفر جمعیت داشته باشد.

انتقال: در صورتی که طبق ضوابط و مقررات و مصوبات یک نوع صنف یا صنعت امکان ادامه فعالیت در محل قبلی را نداشته باشد، آن فعالیت انتقال می‌یابد.

تمهیدات: توصیه‌هایی که در زمینه ساماندهی مشاغل به یک واحد صنفی ارائه می‌شود و در صورت رعایت موارد قادر به ادامه فعالیت خواهد بود.

تعطیل: جلوگیری از ادامه فعالیت یک واحد صنفی که آلاینده بوده و از نظر مقررات، امکان ادامه فعالیت در محل میسر نیست.

رای: نظریه شهرداری که در قالب تعطیل یا تمهیدات و... به متصدی ابلاغ می‌شود و با امضا افراد ذیصلاح توشیح شده است که در صورت عدم اعتراض متصدی قطعی می‌شود. در

صورت اعتراض متصدی و ارسال آن به شورای اسلامی شهر، رای قطعی و لازم الاجرا از سوی شورای اسلامی شهر صادر می شود.

تغییر شغل: تغییر فعالیت در یک واحد صنفی که قبلاً رای بند بیست کمیسیون را دریافت کرده است.

آلاینده (Contaminate): مواد خارجی که در اثر افزوده شدن به آب، هوا و خاک باعث آلودگی آنها می شود.

آلودگی (Contamination): براساس ماده ۹ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (اصلاحیه سال ۱۳۷۱)، منظور از آلودگی عبارت است از ریختن یا آمیختن مواد خارجی در آب، هوا، خاک یا زمین به میزانی است که کیفیت فیزیکی، شیمیایی و یا بیولوژیک آن تغییر یافته و برای انسان و سایر موجودات زنده و یا آثار و ابنیه زیان بار باشد.

محیط زیست (environment): آنچه فرآیند زیست را احاطه کرده و با آن در کنش و واکنش است.

حفاظت محیط زیست (environmental Protection): شناخت و گسترش بخشیدن به دانش محیط زیست برای برانگیختن مسئولیت های فردی و اجتماعی در برابر حفاظت و دفاع بهینه از محیط زیست است.

گواهی فعالیت صنعتی: مجوزی برای کارخانه ها و کارگاه ها است که از سوی سازمان صنایع و معادن برابر ضوابط و قوانین صادر می شود.

پروانه بهره برداری: مجوزی است که دارنده جواز تاسیس پس از انجام مراحل مربوط به ایجاد و تکمیل و نصب ماشین الات خط تولید دریافت می کند.

کارگروه صنعت و معدن: بر اساس ماده ۷۰ قانون برنامه سوم و ماده ۸۴ قانون برنامه چهارم توسعه کشور، کارگروه صنعت و معدن در استان‌ها شکل گرفته و برنامه‌ریزی برای امور مربوط به بخش صنایع و معادن در این کارگروه انجام می‌شود. در بازنگری نام و دامنه فعالیت کارگروه تغییر کرده به نام کارگروه تخصصی اقتصادی و امور تولیدی فعالیت می‌کند.

مجتمع صنفی: مجتمع صنفی، مکانی است که دارای محدوده و مساحت معین با امکانات زیر بنایی و خدمات ضروری برای استقرار مجموعه‌ای از فعالیت‌ها در نظر گرفته شده است. در صورتی که مجتمع برای صنوف آلاینده و پر سروصدا در نظر گرفته شوند، تشخیص آنها در هر استان بر اساس پیشنهاد اداره کل حفاظت محیط زیست و تصویب کمیسیون مرکب از نمایندگان سازمان‌های صنایع و معادن- بازرگانی- مسکن و شهرسازی و استانداری و شهرداری مربوطه و در مورد سایر صنوف بر اساس پیشنهاد اتحایه یا مجمع امور صنفی و یا دستگاه‌های ذیربط و تصویب کمیسیون نظارت خواهد بود.

خوشه‌های کسب و کار: خوشه‌های کسب و کار مجموعه‌ای از بنگاه‌های کسب و کار هستند که در یک مکان جغرافیایی در تولید و عرضه یک یا چند محصول (کالا و خدمت) مشابه یا مرتبط و یا مکمل، فعالیت می‌نمایند.

صنایع سبز: این گروه شامل صنایع با تکنولوژی برتر (صنایع Hitech) است که از فناوری بالائی برخوردار بوده و عموماً دارای ویژگی‌های اصلی بشرح زیر می‌باشند:

- حداقل در یکی از سه بستر (فرایند، ماشین آلات و تجهیزات) دارای سطح بالای فناوری هستند.

- محصولات این صنایع، تجهیزات و خدمات با فناوری بالا، دارای حداکثر بهره‌گیری از روش‌های تولید خودکار هستند.

- هزینه‌های تحقیق و توسعه در این صنایع در سطح بالائی قرار دارد.
- فناوری این صنایع نسبت به فناوری سایر صنایع با نرخ سریع‌تری تغییر می‌کند.
- دارای پتانسیل (ظرفیت) رشد سریع می‌باشند.
- آلاینده‌گی زیست محیطی این صنایع بازای واحد محصول تولیدی، حداقل است.

پارک‌های علمی و فناوری: پارک علمی، سازمانی است که بوسیله متخصصین حرفه‌ای مدیریت می‌شود و هدف اصلی آن افزایش ثروت در جامعه از طریق ارتقاء فرهنگ نوآوری و رقابت در میان شرکت‌های حاضر در پارک و مؤسسات متکی بر علم و دانش است. برای دستیابی به این هدف یک پارک علمی، جریان دانش و فناوری را در میان دانشگاه‌ها، مؤسسات تحقیق و توسعه، شرکت‌های خصوصی و بازار، به حرکت انداخته و مدیریت می‌کند. از این طریق رشد شرکت‌های متکی بر نوآوری از طریق مراکز رشد و فرآیندهای زایشی تسهیل خواهد شد. پارک‌های علمی همچنین خدمات دیگری با ارزش افزوده بالا همراه با فضاهای کاری و تسهیلات با کیفیت بالا فراهم می‌نمایند (IASP) (انجمن بین‌المللی پارک‌ها)).

پیش مرکز رشد (پیش انکوباتور): انکوباتورها، فضاهای کاری مشمول یارانه دولتی هستند که دارای امکانات مشترک، خدمات مشاوره‌ای، آموزش، اطلاعات و دسترسی به شبکه‌های بیرونی برای گروه‌های کارآفرین می‌باشند. این کمک متمرکز به شرکت‌های منتخب، با هدف افزایش چند برابر امکان ادامه حیات آنها انجام می‌شود.

برنامه راهبردی سامان‌دهی مشاغل و صنوف شهر: نظامی اجرایی است که چشم‌انداز، اهداف و برنامه‌های اقدام سازمان‌های تاثیرگذار بر مشاغل و صنوف را در قالب مدیریت واحد شهری در میان سازمان‌ها به اشتراک می‌گذارد. این برنامه راهبردی، تقسیم مسئولیت‌های

متنوع و متفاوتی است که هر یک از سازمان‌های مسوول در حوزه کسب و کار شهری متصدی اجرای بخشی از آن خواهند بود (دانش پویا، ۱۳۸۸، صفحه ۱۰).

۲-۲. شناخت انواع آلودگی ناشی از فعالیت‌های کارگاهی در شهرها

۱-۲-۲. معرفی مفهوم آلودگی و شناخت انواع آن

مفهوم آلودگی: براساس ماده ۹ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (اصلاحیه سال ۱۳۷۱)، منظور از آلودگی عبارت است از ریختن یا آمیختن مواد خارجی به آب، هوا، خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیائی یا بیولوژیک آن را بطوری که زیان آور به حال انسان یا سایر موجودات زنده و یا گیاهان و یا آثار و ابنیه باشد، تغییر دهد. آلودگی محسوب می‌شود.

۲-۲-۲. انواع آلودگی

آلودگی هوا

براساس آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب سال ۱۳۷۴، آلودگی هوا عبارت است از وجود یک یا چند نوع آلوده کننده در هوای آزاد به مقدار و مدتی که کیفیت آن را به طوری که مضر برای انسان و یا سایر موجودات باشد تغییر دهد. بنابراین مواد آلوده کننده هوا می‌توانند هر نوع ماده گازی، بخار، مایع و جامد یا مجموعه و ترکیبی از آنها که در هوای آزاد پخش و باعث آلودگی هوا می‌شود و یا به آلودگی آن بیفزاید را شامل شود. همچنین بوهای نامطبوع، دود، دوده، ذرات معلق، ذرات رسوب کننده، اکسیدهای

گوگرد، اکسیدهای ازت، اکسیدهای کربن، اکسیدکننده ها، هیدرو کربن‌ها، اسیدها، مواد رادیو اکتیو و آمونیاک را نیز شامل می‌شود.

منابع مولد آلودگی و میزان و معیار آنها

منابع مولد آلودگی معمولاً از منابع طبیعی و یا مصنوعی که شامل : ۱- کارخانجات و کارگاه‌ها (منابع ساکن) ۲- وسائط نقلیه موتوری (منابع متحرک) و منابع متفرقه (که گاهی طبیعی بوده و ناشی از طوفان های شن و ماسه، فعالیت آتشفشان‌ها و چشمه‌های معدنی آبگرم است) می‌باشد.

آنچه که بیشتر در ساماندهی صنایع و مشاغل مورد نظر است، رفع آلودگی ناشی از منابع ساکن و واحدهای صنعتی است که آلودگی آنها ناشی از استفاده سوخت‌های فسیلی و آزاد شدن مواد آلاینده در طی فرآیند تولید است. آلوده کننده‌های هوا معمولاً به سه روش طبقه‌بندی می‌شود:

۱. بر اساس منبع آلودگی: شامل آلوده کننده‌های اولیه مانند $S O_x, N O_x$... و آلوده کننده‌های ثانویه مانند ازن، مه، دود یا اسموک و....

۲. بر اساس ترکیبات شیمیایی: شامل مواد معدنی، مانند منو اکسید کربن، کربنات‌ها و... و مواد آلی مانند هیدروکربن‌ها، آلدئیدها و....

۳. بر اساس حالت ماده: شامل ذرات مانند غبار، فیوم، دود و گازها مانند اکسید کننده‌ها ،

$N O_x, S O_x$

تصویر شماره ۲-۱: آلودگی هوا ناشی از منابع ساکن و متحرک در کلان شهر تهران

آلاینده های مهم هوا

پنج نوع از مواد به عنوان آلوده کننده های عمده هوا شناخته شده اند که بیش از ۹۰ درصد آلودگی هوا را شامل می شوند. این مواد عبارتند از: مونواکسید کربن، اکسید سولفور، اکسیدهای نیتروژن، ذرات معلق و ازن. همچنین تقریباً نیمی از گازهای آلاینده، مونواکسید کربن است و به جز ازن که از آلاینده های مهم است، چهار آلاینده دیگری که ذکر شد چند درصدی بیش نیست.

نکته قابل توجه دیگر این است که در یک منطقه شهری بیش از ۷۰ درصد از مونواکسید منتشر شده در هوا در جریان عملیات حمل و نقل خودروها و منابع متحرک ایجاد می شود و بیش از ۸۰ درصد اکسیدهای گوگرد، در جریان احتراق سوخت های فسیلی از منابع ثابت آلوده کننده تولید می شود. اکثر مرگ و میرها در اثر آلودگی هوا، به تاثیرات

منفی ذرات معلق به همراه اکسیدهای گوگرد ربط داده می شود که این آلاینده ها، باعث تخریب رنگ ها، خوردگی فلزات، ضعیف شدن و تخریب الیاف آلی می شود.

تصویر شماره ۲-۲:

شاخص استاندارد آلودگی هوا (P S I)

این شاخص، برای اولین بار توسط سازمان حفاظت محیط زیست امریکا (E P A)، جهت تهیه اطلاعات دقیق و به موقع و قابل درک در باره مقادیر روزانه آلودگی هوا مورد استفاده قرار گرفته است. از این شاخص برای توصیف اقدامات احتیاطی و مورد نیازی استفاده می شود که در صورت رسیدن مقادیر آلودگی هوا به گستره غیربهداشتی باید اتخاذ کرد. از شاخص فوق برای اندازه گیری ۵ آلاینده اصلی (CO , NO_2 , SO_2 , O_3 و ذرات معلق) استفاده می شود. شاخص استاندارد آلودگی، غلظت های اندازه گیری شده آلاینده ها را در هوای یک اجتماع به عددی در مقیاس ۰ تا ۵۰۰ تبدیل می کند. در این میان هر آلاینده ای که مقدار P S I آن

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

از بقیه بیشتر باشد، به عنوان شاخص کیفیت هوا بیان می‌شود. مفاهیم و فواصل P S I برای توصیف کیفیت هوا به شرح جدول زیر است :

جدول شماره ۲-۱: توصیف کیفیت هوا بر اساس شاخص استاندارد آلودگی

کیفیت هوا	PSI (شاخص استاندارد آلودگی هوا)
خوب	۰ - ۵۰
متوسط	۵۱ - ۱۰۰
غیر بهداشتی	۱۰۱ - ۲۰۰
خیلی غیربهداشتی	۲۰۱ - ۳۰۰
خطرناک	۳۰۱ - ۵۰۰

سطح $PSI 200$ ، آغاز مرحله هشدار است. فعالیت‌هایی که توسط ادارات محلی محدود می‌شوند، شامل محدودیت استفاده از زباله سوز و سوزاندن زباله و برگ درختان در هوای آزاد می‌باشد.

سطح $PSI 300$ ، آغاز مرحله اخطار است که منبع استفاده از زباله سوزها، به حداقل رسانیدن بهره برداری از نیروگاه‌ها، توقف بهره برداری از کارخانه‌های خاص و درخواست از مردم برای محدود کردن استفاده از وسایل نقلیه عمومی را به دنبال خواهد داشت.

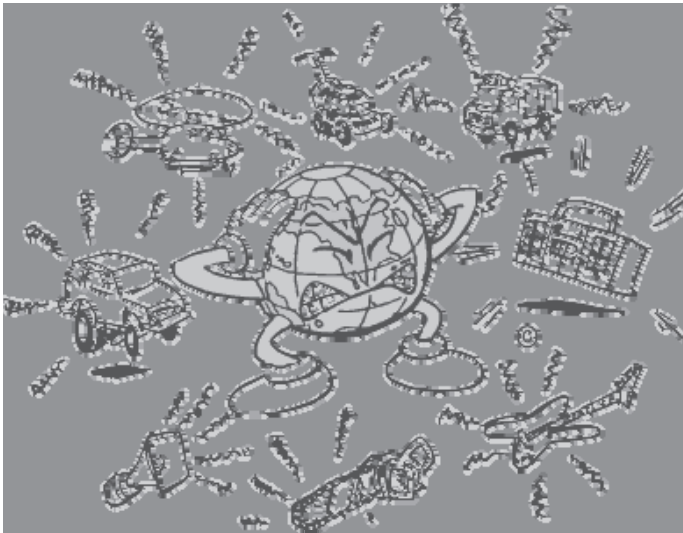
سطح $PSI 400$ و بالاتر، وضعیت اضطراری است که مستلزم توقف بیشتر فعالیت‌های تجاری، صنعتی و ممنوعیت استفاده از وسایل نقلیه شخصی است.

آلودگی صوتی

بر اساس آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۱۳۷۸/۳/۱۹ که به استناد ماده ۲۷ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا تهیه شده، صدا یا صوت عبارت است از امواج طولی که از ارتعاش سریع اجسام و مواد اعم از جامد، مایع و گاز تولید می‌شود. آلودگی صوتی، عبارت از پخش و انتشار هرگونه صوت، صدا و ارتعاش بیش از حد مجاز و مقرر در فضای باز

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

و غیر سرپوشیده است. به عبارت دیگر یک صوت نامطلوب، ناخوشایند و ناخواسته، با شدت غیرعادی و بلندتر از حدود تحمل انسان که موجب آزار وی می‌شود. در نتیجه هرآنچه آدمی مایل به شنیدن آن نیست، حتی اگر نوای موسیقی باشد، آلودگی صوتی نامیده می‌شود. براساس برداشت سازمان جهانی بهداشت که صرفاً فقدان درد را ملاک قرار نداده و آسایش روحی، جسمی و اجتماعی را نیز ضروری می‌داند، کلیه صداهای مزاحم آلودگی صوتی به

شمار می‌آید.

شکل شماره ۲-۳: آلودگی صوتی

منابع مولد آلودگی صوتی

بدیهی است فعالیت بسیاری از واحدهای صنعتی و خدمات فنی با تولید آلودگی صدا در محیط زیست همراه است. اما آلودگی صوتی درون واحد صنعتی یا کارخانه که زمینه تحقیقات و مطالعات بهداشت محیط کار است، خارج از حیطه مطالعات مهندسی محیط زیست قرار می‌گیرد. در واقع تنها آلودگی صوتی که از فضای واحد تولیدی خارج شده و به

فضای آزاد راه می یابد یا مربوط به فعالیت هائی می شود که به هر دلیل در فضای آزاد صورت گرفته و باعث آزار و اذیت کاربری های همجوار می شود، مورد نظر ساماندهی است. این منابع شامل موارد زیر است:

- نیروگاه ها و پالایشگاه ها
 - کارخانه ها و کارگاه ها
 - وسایل نقلیه موتوری اعم از هوایی، زمینی، دریایی و زیر زمینی
 - فرودگاه ها و پایانه های حمل و نقل و توقف گاه های دائمی وسایل نقلیه موتوری
 - تعمیرگاه های وسایل نقلیه موتوری
 - سایر منابع مانند ژنراتورها و موتورهای تولید برق، استقرار بلندگوها در اماکن عمومی
- و...

اصولاً کاربری ها و فعالیت های شهری از نظر آسایش صوتی یکسان و همانند نیستند و نمی توان با همه آنها به یک صورت برخورد کرد. معمولاً کاربری های شهری از نظر آستانه های آسایش صوتی به سه گروه تقسیم می شوند.

۱. کاربری های حساس نسبت به آلودگی صوتی (مثل کاربری مسکونی، آموزشی، بهداشتی)

۲. کاربری های نیمه حساس نسبت به آلودگی صوتی (اداره ها، دفاتر و مراکزهای فرهنگی)

۳. کاربری های غیرحساس نسبت به آلودگی صوتی (فرودگاه ها ترمینال ها، واحدهای صنعتی و غیره) (www.weather quality tehran.ir)

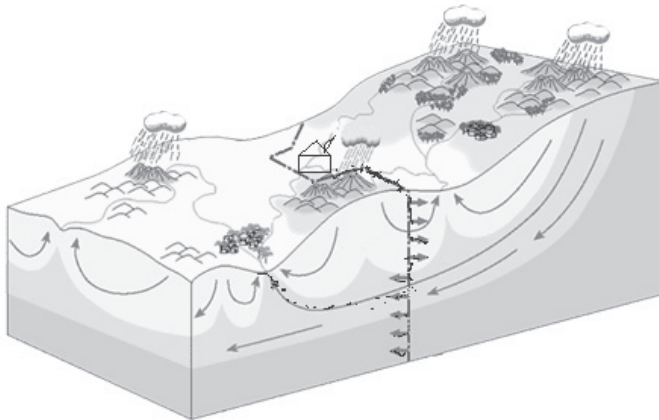
تصویر شماره ۲-۴: آلودگی صوتی

جدول شماره ۲-۲: توصیه تراز صوتی مجاز در برنامه ریزی و طراحی شهر (dB)

کاربری های غیر حساس شبانه روز	کاربری های غیر حساس		کاربری های حساس		نوع شهر
	شب	روز	شب	روز	
۷۵	۵۵	۶۵	۴۵	۵۵	شهرهای بزرگ
۷۰	۴۵	۵۵	۳۵	۴۵	شهرهای کوچک و روستا - شهر
۷۰	۴۵	۵۵	۳۵	۴۵	شهرهای جدید

آلودگی آب

آلودگی آب عبارت است از تغییر مواد محلول و یا معلق و یا تغییر درجه حرارت و دیگر خواص فیزیکی و شیمیایی و بیولوژیکی آب در حدی که آن را برای مصرفی که برای آن مقرر است، مضر یا غیر مفید سازد.

شکل شماره ۲-۵: آلودگی منابع زیر زمینی ناشی از فعالیت غیر اصولی صنایع و مشاغل

آلاینده‌های ناشی از منابع ساکن

هرگونه منبعی اعم از منابع صنعتی، کشاورزی، دامداری، شهری، خانگی و متفرقه که فعالیت یا بهره برداری از آن موجب آلودگی آب می‌شود، جزء منابع آلوده کننده آب خواهد بود. فاضلاب‌های صنعتی معمولاً دارای یک یا مجموعه‌ای از آلاینده‌هاست که از نظر کیفیت بیولوژیکی (صنایع غذایی) کیفیت شیمیائی (صنایع تولید چرم و شوینده‌ها) کیفیت فیزیکی (صنایع آرد سازی و تصفیه قند و شکر) کیفیت پرتوزائی (نیروگاه‌های هسته‌ای) بر روی آب‌ها تأثیرگذار است. همچنین ممکن است براساس تقسیم‌بندی دیگری از آلوده‌کننده‌ها، در برگیرنده انواع آلاینده‌های شناور (شامل روغن و مواد سبکتر از آب)، آلاینده‌های معلق (شامل مواد آلاینده آلی و غیر آلی که شکل آب را تغییر می‌دهد) و یا آلاینده‌های محلول (شامل اسیده‌ها، بازها، فلزات سنگین و سموم حشره کش) باشد.

آلودگی حرارتی نیز نوعی از آلودگی آب ناشی از صنایع است که در صنایعی که از آب در فرآیند تولید استفاده می‌کنند و پساب حاصله درجه حرارت بیشتری نسبت به آب ورودی دارد، مانند نیروگاه‌های حرارتی تولید برق و یا نیروگاه‌های اتمی، صنایع فولاد،

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

ذوب آهن و... ایجاد می‌شود. این آلودگی به علت تغییر شرایط اکولوژیکی-اکوسیستمی، بر تغذیه و رشد آبزیان تاثیر گذار بوده و موجب مهاجرت آنها می‌شود.

در مقایسه بین خواص پساب‌های صنعتی با پساب‌های خانگی معمولاً "وجود مواد سمی و خورنده، تغییرات گسترده تر PH و امکان وجود کمتر میکرو ارگانیسم‌ها از موارد بارز آنها است (محیط زیست، ج اول، صفحه ۸).

تصویر شماره ۲-۶: آلودگی ناشی از پساب فعالیت‌های کارگاهی و صنعتی

جدول شماره ۲-۳، استاندارد خروجی فضلابها و آلاینده های صنعتی معمول، به استناد ماده ۵ آیین نامه

جلوگیری از آلودگی آب

ردیف	مواد آلوده کننده	تخلیه به آب های سطحی M g IL	تخلیه به چاه جاذب M g IL	مصارف کشاورزی و آبیاری M g IL
۱	نیترات NO ₃	۵۰	۱۰	-
۲	بی او. دی BOD ₅	۳۰ (لحظه ای ۵۰)	۳۰ (لحظه ای ۵۰)	۱۰۰
۳	سی. او. دی COD	۶۰	۶۰	۲۰۰
۴	اکسیژن محلول DO	۲	-	۲
۵	مجموع مواد جامد معلق TSS PH کدورت رنگ	۴۰ (لحظه ای ۶۰) ۶/۵ - ۱/۵ ۵۰ ۷۵	- ۵ - ۹ - ۷۵	۱۰۰ ۶ - ۱/۵ ۵۰ ۷۵

- درجه حرارت باید به میزانی باشد که بیش از ۳ درجه سانتی گراد در شعاع ۲۰۰ متری محل ورود آن، درجه حرارت منبع پذیرنده را افزایش یا کاهش ندهد.
- صنایع مجاز خواهند بود BOD و COD را حداقل ۹۰ درصد کاهش دهند.

تصویر شماره ۲-۷: آلودگی خاک

آلودگی خاک

این آلودگی ناشی از زایدات جامد و نفوذ فاضلاب‌ها از طریق خاک به محیط زیست می‌باشد و برخلاف آلودگی آب و هوا، در زمان طولانی‌تری ظاهر شده و برای جلوگیری از گسترش آن کار زیادی انجام نمی‌شود. حتی پس از نابود کردن منبع آلودگی، نفوذ آلودگی به لایه‌های زیرین خاک ادامه خواهد داشت و احیای آن بسیار پیچیده و پرهزینه است.

تصویر شماره ۲-۸: آلودگی خاک

بنابراین در صورت نیاز به دفع هر گونه ماده جامدی مانند زواید حاصله از تصفیه، خاکستر، ضایعات مراکز شهری و صنعتی، مواد زاید بیمارستان‌ها و زباله اصناف، می‌بایستی به صورت کاملاً اصولی انجام شود.

در واقع نوع تولید زباله و چگونگی امکانات دفع آن، یکی از عواملی است که در مکان‌یابی و ساماندهی صنایع و خدمات فنی مؤثر است. لذا باید بر حسب نوع زباله‌های صنعتی که برخی از آنها به نام زباله‌های صنعتی عادی به همراه زباله‌های خانگی و شیوه‌های معمول قابل دفع می‌باشند و برخی دیگر که زباله‌های سمی و خطرناک بوده و باید به شیوه خاص جمع‌آوری و دفع شوند، تفاوت قائل شد.

تصویر شماره ۲-۹: تجمع زایعات

آلودگی بصری

آلودگی بصری که امروزه اهمیت زیادی در مطالعات محیطی و طراحی شهری پیدا کرده است، ناشی از توسعه فعالیت های صنعتی، ابعاد عظیم کارخانه ها همراه با دودکش های آنها، ماشین آلات حجیم، وسائط حمل و نقل سنگین است که با ایجاد آشفستگی و بی نظمی و تجمع زایعات نقش موثری در کیفیت و جاذبه محیط شهری، میزان رضایت شهروندان و تنش های روانی دارد.

یکی از اهداف مکان یابی و ساماندهی صنایع، معطوف به زیباسازی سیمای شهر و بهسازی دید و منظر خواهد بود. توجه به این امر که در گذشته کمتر مورد اعتنای نظری و عملی قرار داشته می تواند در حد خود به کیفیت محیط زیست، سلامت روانی، جاذبه فضاهای شهری و آسایش شهروندان کمک کند (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۷۹).

در شهرهای ایران آلودگی منظر پدیده ای عام محسوب می شود که از فعالیت های تولیدی و خدماتی مثل تعمیرات اتومبیل، تعویض روغن، آهنگری، نجاری، در و

پنجره‌سازی و مانند اینها اشاره کرد که در میان بافت‌های شهری باعث آشفته‌گی بصری و آلودگی منظر هستند.

تصویر شماره ۱-۲: آلودگی بصری

تأثیر واحدهای کارگاهی در آلودگی زیست محیطی شهرها

اغلب شهرهای کوچک و بزرگ کشور ما از عدم ساماندهی مشاغل و کارگاه‌های بزرگ صنعتی که به دلایل مختلف در شهرها شکل می‌گیرند، رنج می‌برند. لذا در این بخش به بررسی آلودگی و مزاحمت‌های عمومی ناشی از عدم فعالیت مناسب کارگاه‌ها ایجاد می‌شود، می‌پردازیم.

۱- افزایش فزاینده آلودگی هوا منتج شده از مصرف سوخت‌های فسیلی بصورت ترافیک و وسائل نقلیه موتوری، منابع گرمایشی، انواع سوخت‌های دیگر واحدهای تولیدی و صنعتی داخل یا خارج شهر

۲- آلودگی منابع آب‌های سطحی که مستقیماً تحت تأثیر مصارف و کاربری‌های صنعتی و مسکونی شهری واقع گردیده‌اند

۳- آلودگی خاک که خود متأثر از آلودگی آب و هوا و دفع زائدات به صورت غیر اصولی می‌باشد. خاک در اثر آلودگی‌ها بصورت‌های عدم حاصل‌خیزی، شور شدن، ذخیره و

عبور دادن مواد آلوده کننده از خود به سفره های آب زیر زمینی و ایجاد فعل و انفعالات موجودات زنده آن و راه دادن مواد مضر و آلوده کننده به غذای مورد مصرف انسان و حیوان می گردد.

۴- آلودگی صوتی که اثراتش بر اعصاب و روان شهروندان کاملاً مشهود می باشد

۵- تولید فزاینده مواد زائد و زباله ها و فاضلاب های شهری، مسکونی و صنعتی که کنترل، جمع آوری و دفع هر یک از مسائل مهم زیست محیطی شهرها می باشد.

۶- تراکم جمعیت، همانند ضریبی بر شدت کنش متقابل بین جامعه شهری و محیط طبیعی عمل می نماید. علاوه بر آن اثرات روحی و روانی ازدیاد جمعیت و کمبود فضاهای متناسب، باعث تکوین مسائل اجتماعی پیچیده ای می گردد. این نوع مسائل بیشتر پنهانی بوده و حتی زمان ظهور، ممکن است بصورت مسخ شده و بدور از اصل خود نمایان گردند.

جدول شماره ۲-۴: بررسی آلودگی ناشی از فعالیت های کارگاهی

نوع شغل	آلودگی هوا	آلودگی آب	آلودگی صدا
نقاشی اتومبیل	گازها و بخارات ناشی از عملیات رنگ پاشی و پخش ذرات حاصل از عملیات سنگ کاری و سمباده کاری	فاضلاب حاصل از سمباده زنی با آب	آلودگی ناشی از دستگاه کمپرسور پمپ باد و سنگ، سمباده دستی
آهنگری اتومبیل	گرد و غبار و الاینده های حاصل از عملیات جوشکاری	ضایعات روغنی خودروها	سر و صدای ناشی از عملیات سنگ کاری
پنچرگیری و تعویض روغنی	بخارات حاصل از نگهداری سوخت و روغنهای مورد استفاده	شستشوی قطعات و ریخت و پاش روغن مواد سوختی	
لنت کوبی		ایجاد فاضلاب حاوی مواد روغنی و شیمیایی می کند	
کارواش	پخش ذرات آزیست از طریق بردن لنتها و صاف کردن آنها	سر و صدای ناشی از کاربرد دستگاه دریل، پرچ و ضربه	ضربان پتک و چکش هنگام باز کردن و تعمیر و نصب ساخت

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نوع شغل	آلودگی هوا	آلودگی آب	آلودگی صدا
تون اپ کمک فنر سازی	دود ناشی از وسایل گرم کننده جهت تهیه آب گرم و پخش مواد فرار حاصل از شستشو دود و گازهای آلاینده ناشی از آزمایش موتور در دور بالا	زدن فاضلاب ناشی از شستشو خودرو حاوی مواد پاک کننده و روغن فاضلاب ناشی از شستشوی قطعات کف و دیوار کارگاه فاضلاب ناشی از شستشوی کارگاه	قطعات سر و صدای حاصل از وسایل شستشو و پمپ باد سر و صدای ناشی از آزمایش موتور سر و صدای ناشی از وارد کردن ضربه به کمک هایی که باز نمی‌شوند.
رادیاتور سازی صافکاری مکانیکی آهنگری درب و پنجره مصالح فروشی تراشکاری قالی شویی آهن فروشی سنگبری	دود ناشی از لحیم کاری و سیستم گرمایش خودرو گازهای ناشی از سوزاندن رنگ بدنه خودرو، انتشار بوی بد ناشی از مخازن کاربید به بیرون از کارگاه گازهای ناشی از آزمایش موتور و سوخت های سنگین برای گرمایش برش آهن آلات و جوشکاری انتشار گرد و غبار ناشی از بسته بندی کردن مصالح انتشار دود وسایل نقلیه بارگیری در داخل مصالح فروشی انتشار بخارات فلزی حاصل از کار ذرات حاصل از عملیات سنگ کاری گرد و غبار ناشی از گردگیری و دود ناشی از گرم خانه و کوره آلودگی ناشی از تردد خودروها هنگام تخلیه و بارگیری آلودگی ناشی از برش آهن آلات و جوش کاری و وسایل گرمایشی آلودگی ذرات معلق و پودر سنگ	سر و صدای ناشی از صاف کردن بدنه رادیاتور یا جدا کردن قسمت‌های معیوب سر و صدای ناشی از صاف کردن بدنه رادیاتور یا جدا کردن قسمتهای معیوب سر و صدای ناشی از آزمایش موتور در دورهای بالا سر و صدا و لرزش حمل و نقل، برش و چکش کاری و سنگ کاری دستگاه‌های برقی مانند تراش، دریل و صفحه تراش دستگاه گردگیری و سانتریفوژ و تکان دادن فرش فاضلاب ناشی از شستشو حاوی لجن، پرز و مواد پاک کننده تخلیه و بارگیری و خطر انفجار کپسول های هوا و اکسیژن	مواد باقیمانده حاصل از کار و قطعات تعویض شده سر و صدای ناشی از صاف کردن بدنه رادیاتور یا جدا کردن قسمتهای معیوب سر و صدای ناشی از آزمایش موتور در دورهای بالا سر و صدا و لرزش حمل و نقل، برش و چکش کاری و سنگ کاری جا بجایی مصالح و استفاده از وسایل نقلیه پر سر و صدا برای حمل و نقل سر و صدای ناشی از برش سنگ‌ها و قلعه‌بری در برخی موارد و همچنین تخلیه و بارگیری و تردد خودروها

آلودگی صدا	آلودگی آب	آلودگی هوا	نوع شغل
		ناشی از برش آنها	

گفتنی است در اغلب مشاغل یاد شده، مواد زاید شامل قطعات فرسوده مواد باقیمانده حاصل از بسته‌بندی قطعات، ریخت و پاش روغن و مواد سوختی و مصالح ساختمانی در کارواش و قالی‌شویی، لجن حاصل از کار و پرزهای قالی به وجود می‌آیند که شیوه مناسبی برای دفع آن وجود ندارد.

• آلودگی منظر ناشی از وضعیت و معماری نامناسب کارگاه، توقف خودرو بیش از ظرفیت کارگاه، قرار دادن رادیاتورها و قطعات فرسوده، همچنین ابزارهای کارگاهی از جمله جک سوسماری و شیلنگ باد و تیوپ‌ها و.... در خیابان، ضمن برهم زدن نظم ترافیکی شهر، موجب سد معبر نیز می‌شود.

۲-۳. مبانی و چارچوب‌های نظری در امر ساماندهی صنایع و مشاغل

۲-۳-۱. نگرش سیستمی به صنایع و مشاغل شهر و پدیده ساماندهی

با توجه به اینکه نگاه به شهر بعنوان یک نظام (System)، یکی از راه‌های بهبود اداره محیط شهر است، می‌توان آن را بعنوان یک نظام بوم‌شناختی ((Ecological System)) مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. شهر نیز مانند هر نظام حیات بخش دیگر، می‌باید یک جریان انرژی را تأمین کند. منابع مواد لازم را فراهم آورد و شیوه‌هایی برای دفع ضایعات خویش داشته باشد. این کارکردهای اکوسیستم شهر از طریق حمل و نقل و ارتباطات با محیط‌های اطراف تأمین می‌گردد.

همچنین شهر یک سیستم خود کفا نیست و نمی‌تواند بدون پشتوانه یک ناحیه روستائی موجودیت داشته باشد. بنابراین در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها به ویژه شهرهایی که روستاهای اطراف به آن وابستگی زیادی دارند اهمیت به این نکته بسیار مهم می‌باشد. در

بخش صنایع و مشاغل، استقرار و تجمع بخش عمده‌ای از فعالیت‌های صنعتی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و افزایش بی‌رویه واحدهای صنفی در شهرها در کنار تحولات شگرف در عرصه فعالیت‌های تکنولوژی و فن‌آوری موجب شده است تا مدیران شهری به جهت ارتقاء امکانات در تقابل و روبرویی با مشکلات و پیامدهای این اتفاقات، اقداماتی را مدنظر قرار دهند.

از آنجائی که ساماندهی صنایع و مشاغل تاثیرپذیر از عوامل مختلف می‌باشد، نیاز به بررسی و تحلیل کلیه عوامل به صورت سیستماتیک داشته و از ساده‌انگاری و ارائه راه حل‌های تک بعدی باید پرهیز نمود. به منظور مدیریت و برنامه‌ریزی و ساماندهی صنایع و مشاغل شهر موارد زیر حائز اهمیت می‌باشد.

۱- شناخت و تحلیل نگرش سیستمی به ساماندهی صنایع و مشاغل به منظور دستیابی به توسعه پایدار.

۲- ایجاد ساختارهای کارآمد و جدید به منظور نگرش تخصصی به مشاغل شهری و استقرار متناسب آنها.

۳- بازنگری ساختار قبلی که متأثر از برخورد سلیقه‌ای مدیران در حوزه‌های تخصصی و تفکر سلبی به جای برخورد ایجابی، اقدامات مقطعی با اثرات کوتاه مدت، عدم هماهنگی بین بخشی بوده است. این نگرش بر اساس پارادایم برنامه‌ریزی سیستمی است که از سال‌های ۱۹۶۵-۶۸ در انگلستان مطرح شد (مهدیزاده، ۱۳۸۷، صفحه ۱۵).

۴- شناخت و تحلیل ذینفعان درونی و بیرونی ساماندهی

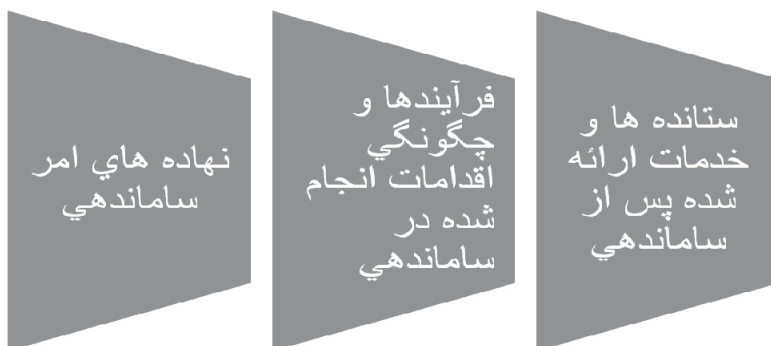
ذینفعان امر ساماندهی صنایع و مشاغل شهر، کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی هستند که عملکرد ساماندهی به نحوی بر منافع و یا رسالت آنان تاثیر مثبت یا منفی برجا می‌گذارد. لذا کلیه شاغلان و افرادی که در امر ساماندهی صنایع و مشاغل شهر، حوزه معاونت خدمات

شهری شهرداری و تامین کنندگان دانش فنی که در این امر به صورت مستقیم و مستمر تحت تاثیر قرار می‌گیرند، جزء ذینفعان درونی و از محیط نزدیک این سیستم محسوب خواهند شد. همچنین صاحبان صنایع و مشاغل آلاینده و مزاحم و شهروندان شاکی از این قبیل فعالیت‌ها که به صورت محسوس در ارتباط با آلاینده‌ها و مزاحمت و برخورد قانونی با ساماندهی و شهرداری قرار می‌گیرند، از ذینفعان درونی سیستم می‌باشند.

در خصوص ذینفعان بیرونی ساماندهی و محیط دور سیستم سایر شهروندان، دولت و سازمان‌های دولتی از جمله وزارت بازرگانی - کار - صنایع و معادن که تحت تاثیر امر ساماندهی موجب سازماندهی و ایجاد اشتغال، مشارکت در تولید ملی، تسهیل فرآیند خوداتکایی صنعتی در تولید داخلی قرار می‌گیرند، سازمان حفاظت محیط زیست که متولی امر کنترل آلودگی‌های زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست را داراست و همچنین سایر تشکل‌های صنفی جزء این ذینفعان محسوب خواهند شد.

۲-۳-۲. معرفی ساماندهی از منظر نگرش سیستمی

معرفی ساماندهی از منظر سیستمی یعنی اینکه نهاده‌ها (ورودی‌ها) فرآیندهای محوری (دسته بندی فعالیت‌ها) و ستانده‌ها (خروجی‌ها و خدمات ارائه شده) را تبیین کنیم. از آنجائی که ساماندهی یک امر روبنایی و متأثر از عوامل مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی است، از جمله سیستم‌هایی است که از درجه پیچیدگی بالایی برخوردارند. نهاده‌ها و ورودی‌های ساماندهی، صنایع و مشاغل شهر نیروی انسانی و متخصص در بعد سرمایه (دانش فنی، تجهیزات، ساختمان منابع مالی) و قوانین و مقررات (فرا دست و آئین نامه‌ها، ضوابط داخلی و دستورات مقامات ارشد سازمانی) است.

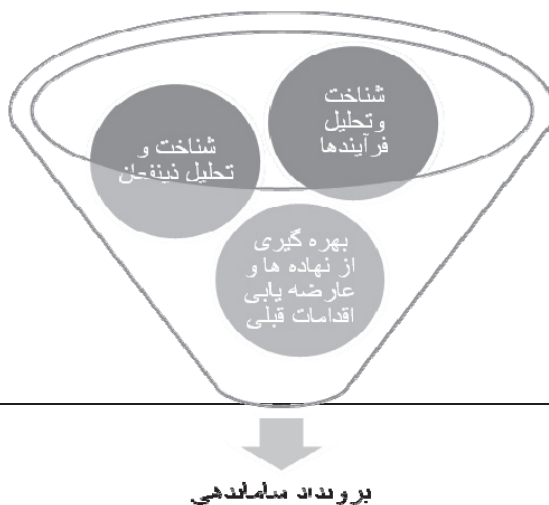

نمودار شماره ۲-۱۱:

فرآیندهای محوری و اقدامات انجام شده، ارائه خدمات مشاوره‌ای و تمهیدات جهت رفع آلودگی، اجرای بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری به منظور مقابله با هر گونه مزاحمت و آلودگی زیست محیطی ناشی از مشاغل، ساخت مجتمع‌های صنفی خدماتی و همکاری و هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادهای هم‌سو با امر ساماندهی صنایع و مشاغل می‌باشد.

برای شناسایی ستانده‌ها و خدمات ارائه شده در زمینه ساماندهی نیز باید کلیه ذینفعان درونی و بیرونی سیستم شناسایی و مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرند.

نمودار شماره ۲-۱۲:

۲-۳-۳. تحلیل ستانده ذی نفعان از امر ساماندهی

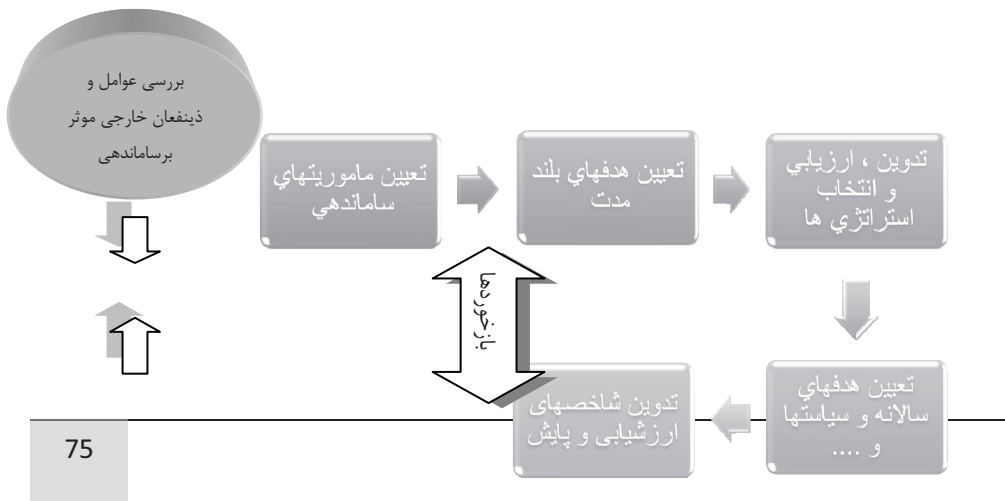
ستانده شاغلان و افراد متخصصی که در امر ساماندهی فعالیت می کنند، از یک سو، منافع مادی است که به دلیل ارائه خدمات خود به شهر دریافت می کنند و از سوی دیگر رضایت درونی و آسایشی که از ساماندهی صنایع و مشاغل در شهر و منطقه سکونت آنان برای خانواده و خود آنان از ابعاد مختلف شهری، بهداشتی، ایمنی، زیست محیطی و مانند آن فراهم می شود. ستانده حوزه خدمات شهری و شهرداری نیز اجرای مطلوب مأموریت های شهرداری در راستای اداره شهر و حکمرانی خوب و رفع مشکلات شهروندان می باشد.

ستانده صاحبان صنایع و مشاغل آلاینده که یکی دیگر از ذی نفعان مهم ساماندهی است، متعدد می باشد، گاهی خدمتی است که دریافت می کنند، این خدمت ارائه تمهیدات تخصصی به منظور رفع معضلات زیست محیطی و مزاحمت ها بوده و گاهی نیز ارزش افزوده اقتصادی ناشی از انتقال کارگاه به محل های مجاز می باشد. ماهیت تعامل این ذینفع با ساماندهی برپایه انتفاع پذیری مستقیم و سوداگرانه نیست. آلوده سازی محیط زیست با پساب های صنعتی تصفیه نشده، آلودگی صوتی ناشی از فعالیت و آلودگی هوا و ذرات معلق، فعالیت های غیرمجاز و زیرزمینی و مزاحمت برای بافت مسکونی مجاور، از جمله مواردی است که جامعه را وادار به تحمل زحمات و هزینه های زیادی برای جبران ضرر و زیان های وارده و مقابله با آن منوط است و در برخی موارد اثر این ستانده های نامطلوب غیرقابل جبران می باشد. در این موارد با توجه به مسئولیت ساماندهی در برنامه ریزی، اجرا و نظارت و کنترل امور مختلف موثر بر ساماندهی، در پی شناسایی و هدایت این واحدها به محل های مجاز یا الزام استفاده از فناوری های نوین و انرژی های پاک در فرآیندها است که مستلزم

مصرف هزینه برای آنها می باشد. ستانده شهروندان شاکی که در ارتباط مستقیم با آلودگی و مزاحمت قرار داشته اند نیز رفع آلودگی و مزاحمت پس از اجرای بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری ها می باشد که واحدها را ملزم به رفع مزاحمت می نماید. در صورت عدم رعایت نظریه شهرداری، نماینده شهرداری راساً نسبت به پلمپ و تعطیل محل فعالیت اقدام می نماید.

۲-۳-۴. عوامل موثر در تعیین استراتژی مطلوب ساماندهی صنایع و مشاغل شهر

در نظریات موجود، توجه به یکی از دو موضوع مأموریت یا چشم انداز در ابتدای برنامه ریزی استراتژیک، اتفاق نظر است، ولی در تعیین اولویت بین این دو اختلاف نظر وجود دارد. از آنجائی که امر ساماندهی عمدتاً توسط شهرداری انجام می شود و شهرداری یک نهاد عمومی و غیرانتفاعی است و غالباً در سازمان های غیرانتفاعی مأموریت محوری وجود دارد، به گونه ای که می توان ادعا کرد هدف سازمان های غیرانتفاعی مأموریت آنها است و مأموریت آنها فی نفسه ارزشمند است، تاکید بر شروع از مأموریت مقبول تر است. همچنین چشم انداز کشور، شهر و قوانین فرادست ورودی تدوین مأموریت سازمان های مرتبط نظیر شهرداری می باشد که در قالب تکالیف و دستورها قرار دارند.

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

بررسی عوامل و ذینفعان
داخلی موثر برساماندهی

نمودار شماره ۲-۱۳

نتیجه اینکه با توجه به فرآیند برنامه ریزی استراتژیک بر اساس نگرش سیستمی باید در مرحله اول، تحلیل موقعیت شهر و در مرحله دوم، برنامه ریزی توسعه پایدار شهری به منظور اجرا پیش بینی شود. به دلیل عدم قطعیت در بروز رفتارهای مختلف در سیستم های اجتماعی و استقلال عمل انسان ها، راهکارهای پیشنهادی، می بایست با مشارکت تمامی ذی نفعان در ترکیب لازم و زمان مقتضی با جدیت و استمرار کافی اعمال شوند و استفاده از روش های خلاق حل مساله پیشنهاد شود (دانش پویا، ۱۳۸۹، ص ۱۱).

۲-۳-۵. استفاده از تکنیک و ابزار آینده نگاری در ساماندهی صنایع و صنوف

آینده نگاری که از سال ۱۹۷۰ توسط ژاپنی ها، برای تبدیل دانش ضمنی افراد به دانش صریح جمعی مورد استفاده قرار گرفت، امروزه کاربردهای فراوانی در علوم مختلف به ویژه برنامه ریزی های شهری قرار دارد.

آینده نگاری فرآیندی سیستماتیک، مشارکتی و گردآورنده ادراکات آینده است که چشم اندازی میان مدت تا بلند مدت از ساماندهی مشاغل شهر را با هدف اتخاذ تصمیمات روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می سازد. به بیان دیگر آینده نگاری فرآیندی است که شامل طراحی مناسب فعالیت صنایع و مشاغل در شهرها، حضور بازیگران فعال و کلیدی و گروه های ذینفع مختلف جامعه است و آینده بلندمدت صنایع و مشاغل شهر با احصاء ادراک جمعی و دانش ضمنی ذینفعان از روش های مختلف بدست می آید. برای استفاده از این نگرش در ساماندهی و برنامه ریزی های شهری، لازم است ابتدا با مفاهیم اصلی آن آشنا شویم.

۲-۳-۶. مفاهیم اصلی آینده نگاری در ساماندهی مشاغل و صنایع

آینده‌ها را می‌توان به چهار دسته زیر تقسیم کرد.

آینده‌های بدیل: شناسایی وضعیت آینده و برنامه‌ریزی براساس پس‌نگری با تعیین درجه‌ای از احتمال

آینده‌های ممکن: هر آینده قابل تصور، شامل همه وضعیت‌های ممکن است که می‌توانند در آینده محقق شوند. هر چند ندانیم هر یک چگونه محقق می‌شوند.

آینده‌های باور کردنی: براساس دانش بشر امکان پذیر و قابل تحقق است.

آینده‌های محتمل: به آن دسته از آینده‌هایی اشاره می‌کند که احتمالاً تحقق می‌یابند.

برای نمونه ادامه روندهای فعلی از جمله آینده‌هایی است که احتمالاً اتفاق می‌افتد.

آینده مرجح یا مطلوب: از نوع برانگیزاننده است نه شناختی. آینده مطلوب، برآمده از

قضایات ارزشی و بیشتر ذهن‌گرا است و پاسخ به اینکه ما چه چیزی را می‌خواهیم.

معمولاً آینده‌ها بر اساس درهم‌کنش چهار عامل زیر شکل می‌گیرند:

روند: شامل تغییرات منظم داده‌ها یا پدیده‌ها در خلال زمان است

رویداد: اتفاق یا حادثه‌هایی است که بر روند و آینده ساماندهی صنایع و مشاغل

تاثیر گذار است

تصاویر: تصویرهای مردم از آینده صنایع و مشاغل است که در ذهن پروراند می‌شود.

اقدام‌ها: کنش‌ها یا تصمیماتی که برآمده از تصورات فرد یا سازمان

است (شماعی، ۱۳۸۸، صفحه ۱۹).

یکی دیگر از مفاهیمی که در آینده پژوهی بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد، سناریو

است. در واقع سناریو داستان‌های مربوط به آینده‌های باور کردنی، نموداری، پویا و متحرک

است. سه رویکرد اصلی سناریو نگاری در بین موسسات طراح سناریوها منطق شهودی، منطق تحلیل تاثیرات بر روند و منطق تحلیل آثار بر گذر است. همچنین فرض اصلی در سناریو نگاری آن است که تصمیم‌های سازمان بر مبنای دسته پیچیده‌ای از روابط موجود بین عوامل اقتصادی، سیاسی، فناورانه، اجتماعی و زیست محیطی اتخاذ می‌شود (شماعی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۶).

چارچوب مفهومی آینده نگاری صنایع و مشاغل که بر اساس سناریوها پایه گذاری می‌شود، به بررسی پرسش‌های زیر می پردازد.

گام اول: چه چیزی در ساماندهی صنایع و مشاغل اتفاق می افتد؟

گام دوم: چه چیزی در ساماندهی صنایع و مشاغل به نظر می‌رسد که اتفاق بیفتد؟

گام سوم: چه چیزی در ساماندهی صنایع و مشاغل واقعا اتفاق می‌افتد؟

ابتدا می بایستی به بررسی وضع موجود پرداخته شود؛ چراکه تلاش برای نگاه به آینده از نوع تلاش سیستماتیک است.

سپس سعی شود تا نگاه بلند مدت (معمولا"افق از ۵ تا ۳ سال است) به ساماندهی به صنایع و مشاغل شهر شده و تعادل میان فشار علم و تکنولوژی با کشش تقاضا (نوآوری به نیاز های برآمده از عوامل اقتصادی - اجتماعی توجه دارد) مورد نظر قرار گیرد. همچنین تمرکز فعالیت آینده نگاری بر تکنولوژی‌های نوظهور و توجه به منافع اجتماعی و عدم تمرکز صرف بر ایجاد ثروت است.

به طور کلی مراحل آینده نگاری در ساماندهی مشاغل و صنوف شامل مراحل زیر است. مرحله مقدماتی: تعیین اهداف، جهت‌گیری استراتژیک، آماده سازی شرایط و اهداف

استراتژیک

مرحله پیش آینده نگاری: برنامه‌ریزی، تعیین کمیته راهبری، پانل‌ها و موضوعات تعیین

قلمرو و ...

مرحله آینده نگاری

۱. راهبردهای توسعه افقی (عام توسعه‌ای)

۲. راهبردهای توسعه عمودی (خاص حوزه‌ای)

در این مراحل انتخاب روش برای آینده نگاری، روش سناریونگاری، دلفی، آثار برگذر،

پانل و مطالعه ادبیات و منابع بسته به شرایط صورت می‌گیرد (شماعی، ۱۳۸۸، ص ۸۱).

۲-۳-۷. فن تحلیل اثر سوء بر ساماندهی صنایع و مشاغل

فنون برنامه‌ریزی، ابزار و وسیله‌ای برای دستیابی به منظور و مقصود خاصی در مراحل مختلف یک فرایند برنامه‌ریزی می‌باشد. بر مبنای مرحله برنامه‌ریزی، فنون برنامه‌ریزی به سه دسته کلان فنون طراحی برنامه، فنون تحلیل برنامه و فنون ارزیابی برنامه دسته بندی می‌شوند. فن تحلیل اثر یکی از فنون تحلیلی برنامه‌ریزی شهری می‌باشد که با تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای سیاست‌ها، پیشنهادها و برنامه‌های شهری به عنوان یکی از ابزارهای پشتیبان تصمیم سازی عمل می‌کند. قابلیت عمده فن تحلیل اثر، توانایی آن در تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای سیاست‌ها، پیشنهادها و برنامه‌هایی است که هنوز به مرحله اجرا نرسیده و یا در حال اجرا می‌باشند. این فن در چهار زمینه محیط زیستی، اجتماعی، اقتصادی و ترافیکی به کار گرفته شده و در هر زمینه از فنون و روش های مختلف بهره می‌گیرد.

جدول شماره ۲-۵: زمینه های به کار گیری فن تحلیل اثر

فنون و روش های قابل به کارگیری	زمینه تحلیل اثرات
<ul style="list-style-type: none"> • فنون تحلیلی • فنون مشارکتی • فنون اجتماع محور • مشاهده و گفتگو 	اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> • تحلیل هزینه - فایده • تحلیل درونداد- برون داد 	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> • فن سیاهه • فن ماتریس ویژه پروژه • فن تحلیل شبکه ها • فن روی هم گذاری نقشه ها 	محیط زیستی
فن یا روش خاصی در این زمینه ارائه نشده است.	ترافیکی

با توجه به این که فعالیت های صنعتی واقع در درون شهر یکی از زیرنظام (سیستم) های فعالیت شهر می باشد و هرگونه تصمیم درمورد این فعالیت ها، بر سایر زیرسیستم های موجود در شهر اثرگذار و از آن اثرپذیر است، برنامه ریزی فعالیت های صنعتی در درون شهر نیز در ارتباط مستقیم با برنامه ریزی شهری قرار دارد. از این رو برای برنامه ریزی کاهش اثرات منفی فعالیت های صنعتی بر نواحی کارکردی مسکونی، می توان از فنون مرتبط با این موضوع در برنامه ریزی شهری بهره جست (حسینی نژاد، ۱۳۸۸، ص ۱۶۶).

۲-۴. دسته بندی فنون و روش های برنامه ریزی شهری

با توجه به این که فرایند برنامه ریزی متشکل از یک رشته فعالیت برنامه ریزی یا مراحل مختلف می باشد، فنون و روش های مختلفی در هر مرحله از فرایند به کار گرفته می شود. فنون و روش های برنامه ریزی شهری را می توان بر حسب عوامل پنج گانه زیر طبقه بندی کرد:

جدول شماره ۲-۶: عوامل موثر بر فنون و روش‌های برنامه‌ریزی شهری

تقسیم بندی	مرحله	عوامل موثر
طراحی برنامه	فعالیت یا مرحله برنامه‌ریزی	۱
تحلیل برنامه		
ارزیابی برنامه		
فنون توصیفی	کارکرد فن	۲
فنون پیش بینی کننده		
فنون تجویزی		
فنون جامع	نوع و موضوع فن	۳
فنون بخشی		
نظری	زمینه فن	۴
تجربی		
فنون فضایی	فضای حاکم بر فن	۵
فنون نافضایی		

معرفی اصول پایه به کارگیری فنون در برنامه‌ریزی

اصول پایه و یا شرایط به کارگیری فنون در برنامه‌ریزی را می‌توان به صورت زیر خلاصه

کرد:

- توجه به فنون بخشی در برابر فنون یکپارچه
- توجه به نظریه در به کارگیری فنون برنامه‌ریزی
- توجه به سطح تجمیع
- توجه به پیش‌فرض‌ها در به کارگیری فنون
- توجه به جایگاه و اهمیت فنون در برنامه‌ریزی

۲-۴-۱. بررسی اهمیت به کارگیری فن تحلیل اثر در برنامه‌ریزی شهری

تشخیص ارزش‌ها و ارزشیابی روش شناسانه، ارتباط نزدیکی با فعالیت برنامه‌ریزی شهری دارد. به دلیل اینکه کاربرد زمین، ایجاد زیرساخت‌ها و یا حفاظت از طبیعت، نیازمند ابزارهای مناسب برای شناخت اولویت‌ها است، به ویژه در ناسازگاری‌هایی که در پیگیری اهداف محیط زیستی و اهداف اقتصادی ایجاد می‌شوند. این ناسازگاری‌ها در حالت‌های ویژه‌ای از فقدان اطلاعات تفصیلی کافی ایجاد می‌شوند که خود در نتیجه عوامل زیر ایجاد می‌شوند:

- گزینه‌ها اغلب بسیار وسیع، ولی اطلاعات خلاصه باشند.
 - اطلاعات ناکافی درباره اثرات گزینه‌ها وجود داشته باشد.
 - اطلاعات ناکافی درباره امکانات و اثرات و سیاست‌های جانبی وجود داشته باشد.
 - تولید بازخورد از بخش عمومی و امور سیاسی مشکل باشد.
- بنابراین وجود یک راهبرد ارزشیابی که بتواند اولویت‌ها و ارزش‌های موثر بر تصمیم‌گیری را شناسایی کرده و بر مبنای ارتباط بین اهداف اقتصادی، اکولوژیکی و عدالت اجتماعی در شهر، آن‌ها وزن دهی کرده و اولویت‌ها را تعیین نماید، ضروری است.
- شهرهای پایدار، شهرهایی هستند که موضوعات اجتماعی و اقتصادی را در هماهنگی با موضوعات محیط زیستی گردهم آورده تا از تداوم در تغییر اطمینان حاصل شود. ویژگی چندگانه توسعه شهری پایدار، ایجاب می‌کند که یک روش‌شناسی ارزیابی وجود داشته باشد که بتواند مفاهیم (پارادایم‌های) اقتصادی و اکولوژیکی را با یکدیگر در یک وضعیت یکنواخت و با چشم انداز بلندمدت تطبیق دهد.

فن "تحلیل اثر" از گسترده‌ترین ابزارهای تصمیم‌سازی و یک زیرمجموعه از سیستم‌های پشتیبان تصمیم‌گیری است که برای سنجش کارایی اقدامات و تصمیمات سازمانی و ارزیابی اهمیت تغییراتی که در نتیجه چنین اقداماتی ایجاد می‌شود، به کار می‌رود.

مهم‌ترین اهداف این فن در برنامه‌ریزی شهری را می‌توان در زیر چنین بیان کرد:

- ایجاد درک صحیح از نتایج تصمیم‌های دولتی بر زندگی شهروندان و بررسی منافع و مضرات آن‌ها
- شناسایی اثرات متقابل تصمیم‌ها بر یکدیگر
- توسعه شفافیت و دخالت خرد جمعی در تصمیم‌گیری
- پاسخ‌گویی تصمیم‌گیرندگان به گروه‌هایی که تحت تاثیر تصمیم‌های اتخاذ شده، قرار دارند (حسینی نژاد، ۱۳۸۸ص ۱۵۴).

خلاصه

در این فصل ما با مفاهیم اصلی در زمینه ساماندهی از جمله انواع آلودگی‌ها و مزاحمت، اصطلاحات مربوط به کلان‌شهر و مفاهیم کلی در زمینه برنامه‌ریزی راهبردی برای ساماندهی از قبیل چشم انداز و راهبردها و ... آشنا شدیم.

در بخش آلودگی‌ها، انواع آلودگی ناشی از فعالیت غیر اصولی صنایع و مشاغل در بخش‌های مختلف آب، هوا، صدا، منظر مورد بررسی قرار گرفته و شاخص‌های اندازه‌گیری برای سنجش آلودگی و استانداردهای تعیین شده در این زمینه به تفصیل مورد نظر قرار گرفته است. همچنین برخی از مشاغل به ویژه مشاغل خدمات خودروپی که در اغلب شهرهای کشور مشکلات مشابهی در زمینه ساماندهی آنها وجود دارد، به تفکیک آلودگی بحث شده است.

در آلودگی هوا، آنچه که بیشتر در ساماندهی صنایع و مشاغل مورد نظر است، رفع آلودگی ناشی از منابع ساکن و واحدهای صنعتی است که آلودگی آنها ناشی از استفاده سوخت‌های فسیلی و آزاد شدن مواد آلاینده در طی فرآیند تولید است. پنج نوع از مواد که

به عنوان آلوده کننده‌های عمده هوا شناخته شده‌اند که بیش از ۹۰ درصد آلودگی هوا را شامل می‌شوند و عبارتند از مونو اکسید کربن، اکسید سولفور، اکسیدهای نیتروژن، ذرات معلق و ازن.

در آلودگی صوتی نیز صرفاً آلودگی صوتی که از فضای واحد تولیدی خارج می‌شود و به فضای آزاد راه می‌یابد یا مربوط به فعالیت‌هایی از واحد تولیدی می‌شود که به هر دلیل در فضای آزاد صورت گرفته و باعث آزار و اذیت کاربری‌های همجوار می‌شود، مورد نظر ساماندهی است.

در بخش آلودگی آب، فاضلاب‌های صنعتی معمولاً دارای یکی یا مجموعه‌ای از آلاینده‌هاست که از نظر کیفیت بیولوژیکی (صنایع غذایی) کیفیت شیمیایی (صنایع تولید چرم و شوینده‌ها) کیفیت فیزیکی (صنایع آرد سازی و تصفیه قند و شکر) کیفیت پرتوزایی (نیروگاه‌های هسته‌ای) بر روی آبها تأثیر گذار است.

در بخش برنامه‌ریزی برای ساماندهی نیز با توجه به اینکه ساماندهی صنایع و مشاغل تأثیرپذیر از عوامل مختلف می‌باشد، نیاز به بررسی و تحلیل کلیه عوامل به صورت سیستماتیک داشته و باید از ساده انگاری و ارائه راه حل‌های تک بعدی پرهیز نمود. به منظور مدیریت، برنامه‌ریزی و ساماندهی صنایع و مشاغل شهر، اولاً "شناخت و تحلیل نگرش سیستمی به ساماندهی صنایع و مشاغل به منظور دستیابی به توسعه پایدار، دوماً ایجاد ساختارهای کارآمد و جدید به منظور نگرش تخصصی به مشاغل شهری و استقرار متناسب آنها و سوماً بازنگری ساختار قبلی که متاثر از برخورد سلیقه‌ای مدیران در حوزه‌های تخصصی و تفکر سلبی به جای برخورد ایجابی، اقدامات مقطعی با اثرات کوتاه مدت، عدم هماهنگی بین بخشی بوده است حائز اهمیت شناخته شده است. لذا فن تحلیل

اثر و استفاده از ابزارهای آینده پژوهی برای تدوین استراتژی های مطلوب ساماندهی مورد تاکید قرار گرفته است

خودآزمایی

- ۱- مهم‌ترین مفاهیم مرتبط با ساماندهی چیست؟ (حداقل ۱۰ مورد را نام ببرید)
- ۲- در نگرش سیستمی به پدیده ساماندهی صنایع و مشاغل نهاده‌ها (ورودی‌ها) شامل کدام ذینفعان هستند؟
- ۳- در نگرش سیستمی به پدیده ساماندهی عوامل تاثیر گذار در خروجی‌ها کدامند؟
- ۴- انواع آلودگی را تعریف کرده و استانداردها و شاخص‌های قابل سنجش را در هر یک نام ببرید؟
- ۵- زمینه‌های بکارگیری فن تحلیل اثر چیست و فن تحلیل اثر سوء در ساماندهی چه کاربردی دارد؟
- ۶- مفاهیم اصلی و مهم آینده نگاری در ساماندهی چیست؟
- ۷- حداقل ۵ نوع شغل آلاینده و مزاحم را نام برده و نوع آلودگی آن را به صورت دقیق تشریح کنید؟

فصل سوم

قوانین و مقررات در ساماندهی

اهداف

هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می باشد:

۱. سند چشم انداز بیست ساله کشور
۲. قوانین و برنامه های سوم و چهارم توسعه کشور
۳. قانون اساسی
۴. قوانین زیست محیطی
۵. معاهدات بین المللی
۶. سند برنامه راهبردی توسعه صنعتی کشور
۷. قوانین شهرداری‌ها

۳-۱. جایگاه قوانین و اسناد فرادست در تهیه برنامه راهبردی ساماندهی

مشاغل شهری

به طور کلی برنامه‌ریزی برای صنایع و مشاغل هر شهر ارتباط مستقیمی با برنامه‌ها و اسناد و قوانین حوزه فرادست خود دارد. در کشور ما نیز به دلیل عدم انسجام و ارتباط ساختاریافته و قانونمند کارا و اثر بخش، بین سازمان‌ها و مراجع قانونی مرتبط در امر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای صنایع و مشاغل این امر نمود بیشتری دارد. همچنین فعالیت واحدهای صنفی و صنعتی وابستگی شدیدی به شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و کالبدی و بسترهای شکل گرفته آن در کشور دارد که امر برنامه‌ریزی و ساماندهی آنها را مشکل‌تر می‌نماید. لذا در این بخش به منظور ایجاد همسویی و هماهنگی در بین بخش‌های قانونی تاثیر گذار و استفاده از ظرفیت‌های قانونی در امر ساماندهی و مدیریت واحدهای صنفی و صنعتی، اسناد فرادست مهم و نکات برجسته در این قوانین که در امر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای صنایع و مشاغل حائز اهمیت است، عنوان می‌شود (دانش پویا، ۱۳۸۹، صفحه ۳۱).

۳-۲. معرفی اجمالی اسناد و قوانین فرادست ملی و کاربرد آنها در

ساماندهی

۳-۲-۱. سند چشم‌انداز کشور

در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی در افق بیست ساله، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی،

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل پیش بینی شده

است. لذا بدیهی است تا زمینه سازی برای رشد و توسعه کیفی واحدهای صنعتی و صنفی (به ویژه) که دارای سطح تکنولوژی بالا هستند، اقدامات لازم انجام شده و سیاست‌گذاری لازم برای مدیریت صحیح آنها در شهرها انجام شود تا ضمن ایجاد تسهیلات برای ارتباط سازنده برای صنایع و اصناف کشور با دیگر کشورهای جهان، به اهداف سند چشم‌انداز در افق سال ۱۴۰۴ نزدیک شویم (سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، روزنامه رسمی).

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نمودار شماره ۳-۱: سلسله مراتب قوانین، اسناد و برنامه‌های فرادست در زمینه ساماندهی
مشاغل

جدول شماره ۳-۱: چکیده قوانین و اسناد فرادست سطح ملی در ساماندهی صنوف

افق سند	نام سند و قانون	موارد تاکید شده در خصوص ساماندهی مشاغل
۱۴۰۴	سند چشم انداز کشور	- ساماندهی فعالیت‌های صنفی و صنعتی به منظور دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه - بستر سازی به منظور تعامل سازنده و موثر صاحبان اصناف و صنایع در روابط بین الملل
-	قانون اساسی کشور	ممنوعیت هر گونه فعالیت اقتصادی و اجتماعی آلاینده محیط زیست
۱۳۸۹	قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	- بستر سازی برای رشد سریع اقتصادی - رشد اقتصاد ملی، دانائی محور و در تعامل با اقتصاد جهانی
۱۳۸۹	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	- الزام به انجام ارزیابی های زیست محیطی طرح‌ها و پروژه های بزرگ - تطبیق مشخصات فنی واحدهای تولیدی با ضوابط محیط زیست
-	قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست	- جلوگیری از آلودگی (آب، خاک، هوا، صدا) ناشی از فعالیت کارگاه‌ها
	قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا	ممنوعیت فعالیت واحدهای کارگاهی آلاینده هوا
-	معاهدات و کنوانسیون‌های بین المللی	- حذف و یا کاهش آلوده کننده های آلی پایدار منتشر شده ناشی از صنایع - نحوه توزیع و مصرف مواد شیمیایی بالقوه خطرناک - حفاظت از لایه ازن
-	تصویب نامه هیات وزیران ۱۳۶۹	نحوه استقرار صنایع در برخی از کلان‌شهرهای کشور
-	قانون مدیریت پسماند ۱۳۸۳	شیوه مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی
-	قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲	سازوکار قانونی ارتباط و ایجاد الزام برای اصناف به منظور پیشبرد برنامه‌های شهری در زمینه ساماندهی

افق سند	نام سند و قانون	موارد تاکید شده در خصوص ساماندهی مشاغل
-	سند استراتژی توسعه صنعتی کشور مصوب سال ۱۳۸۴	- توجه به سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت - آزاد سازی تجاری تدریجی و متناسب با افزایش قدرت رقابت پذیری واحدهای تولیدی - توسعه صنایع مبتنی بر فناوری های پیشرفته
-	قانون شهرداری‌ها	جلوگیری از ایجاد کارگاه‌ها و مشاغل آلاینده و مزاحم

۳-۲-۲. قانون اساسی کشور

اصل پنجاهم- به موجب این قانون (مصوب سال ۵۸) با توجه به ضرورت حفاظت از محیط زیست، هرگونه فعالیت اقتصادی و اجتماعی و غیره که ملزم با آلودگی و تخریب محیط زیست باشند ممنوع اعلام گردیده است.

۳-۲-۳. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور شامل ۱۵ فصل و ۱۶۱ ماده است و سال ۸۳ از طرف رئیس جمهور کشور جهت اجرا ابلاغ شده است. طبق این قانون، باید رشد اقتصاد ملی، دانائی محور و در تعامل با اقتصاد جهانی باشد و بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی در اولویت قرار گیرد. از جمله موارد مهم این قانون در زمینه ساماندهی فعالیت‌های اقتصادی به شرح زیر است (چکیده آن در جدول آمده است).

ماده ۳- (بند های ۳، ۴ و ۵) در خصوص کمک به توسعه و اجرای طرح‌های بهینه سازی، کمک به ارتقاء فن آوری کارخانه‌ها و سامانه‌های مصرف کننده انرژی در جهت کاهش مصرف انرژی و آلودگی هوا و همچنین توانمند سازی مردم در کاربرد فن آوری‌های

کم مصرف توسط دولت و بخش‌های دولتی است که از این ظرفیت می‌توان در بهره‌گیری از اهرم‌های تشویقی به منظور ساماندهی مشاغل از آن استفاده کرد.

ماده ۲۱ - (بندهای الف تا هـ) مبنی بر لزوم تهیه سند ملی توسعه، با توجه به مطالعات استراتژیک توسعه صنعتی کشور با محوریت گسترش رقابت پذیری مبتنی بر توسعه فن آوری است که با تقویت نهادهای پشتیبانی کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط و همچنین گسترش سیستم های اطلاع رسانی است.

ماده ۲۴ - در مورد تشویق سرمایه‌گذاری‌های خارجی در فعالیتهای صنعتی است. با توجه به این ماده قانونی در امر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی های کلان می‌توان پروژه‌های بزرگ مشارکتی از جمله احداث شهرک‌ها و مجتمع های صنفی را مورد نظر قرار داد.

ماده ۲۶ (تبصره) - در مورد تعیین تکلیف در مورد زیرساخت‌ها (آب، برق، گاز، تلفن، راه) در شهرک‌های صنعتی است که طبق این ماده، تامین آنها تا ورودی شهرک، برعهده دولت است. لذا می‌توان از ظرفیتهای دولتی در ایجاد تسهیلات برای صاحبان صنایع و اصناف در این بخش یاری جست.

ماده ۳۰ (بند الف) و ماده ۳۱ - مبنی بر لزوم هویت بخشی به سیمای شهر، دستیابی به توسعه پایدار به منظور بهبود محیط زندگی در شهرها با کاربرد نظام فنی و اجرایی در طراحی آنها است. این ماده قانونی مد نظر قرار دادن اهداف توسعه پایدار را در برنامه‌ریزی‌ها و تهیه اسناد توسعه شهری به منظور ساماندهی مشاغل اجتناب ناپذیر نموده است.

ماده ۳۹ (در مورد رقابت پذیری اقتصادی) - در مورد اصلاح ساختار و ساماندهی مناسب بنگاههای اقتصادی و تقویت رقابت پذیری آنها از طریق :

- توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌ها
- توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیک

- رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

- اصلاح ساختار قطبی کنونی و انطباق نظام‌های ارزیابی کیفیت در آنها

لذا لازم و ضروری است تا این موارد در دستور کار شهرداری‌ها نیز که در اجرای طرح‌های آتی و دستیابی به مدیریت واحد یکپارچه مسئولیت و اختیارات بیشتری دارند، قرار گرفته و ساز و کار تحقق این اهداف از طریق اجرای پروژه‌های مرتبط پیش بینی شود.

ماده ۴۰- بر ارتقاء سطح و جذب فناوری‌های برتر در بخش‌های مختلف اقتصادی از طریق :

-افزایش رقابت پذیری بنگاه‌های فعال در صنایع نوین

-ایجاد شهرک‌های فناوری در مکان‌های مناسب تاکید شده است.

ماده ۴۱- در مورد لزوم اقدام‌هایی برای بهبود فضای کسب و کار است که طرح این موضوع در قانون برنامه چهارم توسعه کشور، مبنی بر اهمیت موضوع ساماندهی این فعالیت‌ها در برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصاد کشور است.

ماده ۴۵ بند ز - طبق این ماده از قانون برنامه چهارم، توسعه مبتنی بر دانایی مورد نظر است که باید در برنامه‌ریزی‌های شهری نیز لحاظ شود.

ماده ۶۱ (در مورد محیط زیست) - طبق این ماده، به منظور حفظ محیط زیست باید طرح خوداظهاری برای پایش منابع آلوده کننده انجام شده و جلوگیری از افزایش بی رویه سموم دفع آفات نباتی و کودهای شیمیائی مورد نظر قرار گیرد، همچنین باید برنامه مدیریت پسماندهای کشور با همکاری شهرداری‌ها انجام شود. لذا به منظور تحقق اهداف اجرایی این قانون لازم است که سازوکار مناسب جهت اجرای طرح خود اظهاری و نظارت بر انجام آن از طرف سازمان‌های مسئول انجام شود.

ماده ۶۵ (در مورد محیط زیست) - لزوم رعایت دستورالعمل‌های زیست محیطی به منظور دستیابی به توسعه پایدار، مورد تاکید قرار گرفته است.

ماده ۷۲ (بند ج) - به منظور آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای، توسعه سازمان فضایی استان‌ها در محورها و مراکز عمده طبق برنامه یاد شده باشد.

ماده ۸۴ بند ج (با هدف ارتقاء سلامت و بهبود زندگی) - در مورد کاهش ضایعات مواد غذایی از تولید به مصرف است که شهرداری در طراحی میادین میوه و تره بار باید مورد نظر داشته باشد. سازمان میادین میوه و تره بار کلان‌شهر تهران پروژه‌های کاربردی متعددی را در این زمینه اجرا نموده و در کاهش پسماندهای غذایی در سطح شهر بسیار موفق بوده است.

ماده ۸۵ - کاهش حوادث حمل و نقل (۵۰٪ نقاط)، تاکید بر اصول ایمنی و مقررات راهنمایی و رانندگی، کاهش مخاطرات در محیط کار، آلاینده‌های هوا، آب و خاک از جمله مواردی است که در برنامه‌ریزی‌ها حایز اهمیت است.

ماده ۸۹ - در خصوص لزوم کارکرد واحدهای سلامت و ایمنی محیط کار (H.S.E) و بهره‌گیری از آنها در ساماندهی فعالیت‌ها است.

ماده ۱۰۱ و ماده ۱۰۲ - ایجاد اشتغال مولد در واحدهای کوچک و متوسط و همچنین ورود بخش تعاونی به بنگاه‌های کوچک و متوسط از راهکارهای پیشنهادی در این قانون است.

ماده ۱۱۴ - در این ماده بر ایجاد دهکده‌های توریستی توصیه شده است که با توجه به عملکرد برخی شهرها که بر اساس طرح‌های فرادست شهری دارای نقش گردش‌گری و توریستی می‌باشد، قابل تعمق است. در مورد توسعه فرهنگی از طریق ایجاد فضاهای

نمایشگاهی، با تاکید بر مشارکت شهرداری‌ها در این زمینه همچنین حمایت از فعالیت‌ها، مشاغل فرهنگی، هنری (صنایع دستی) است.

ماده ۱۱۹ (در مورد امنیت ملی) - تهیه طرح‌های راهبردی با رویکرد جامعه محوری و مشارکت همگانی مورد نظر بوده است که تجربیات ارزنده کلان‌شهرهای کشور در این خصوص موجود می‌باشد (قانون برنامه چهارم توسعه فرهنگی اجتماعی اقتصادی کشور، روزنامه رسمی).

۳-۲-۴. قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی

ماده ۱۰۴ - واحدهای تولیدی موظفند برای تطبیق مشخصات فنی خود با ضوابط محیط زیست و کاهش آلودگی‌ها اقدام کنند. در غیر این صورت مشمول پرداخت جریمه خواهند بود در صورت انتقال نیز تشویق خواهند شد و ملک آنها با توافق شهرداری تغییر کاربری خواهد داد و وزارت خانه های نفت، نیرو، پست، تلفن نسبت به خرید حق امتیاز آنها به قیمت عادلانه اقدام می نمایند.

ماده ۱۰۵ - کلیه طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی و خدماتی پیش از اجرا، یا در مرحله انجام مطالعات امکان سنجی و مکان‌یابی باید مورد ارزیابی محیطی قرار گیرند.

ماده ۱۳۴ - صدور هرگونه مجوز بهره‌برداری از منابع آب سطحی یا زیرزمینی برای واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، خدماتی منوط به اجرای تاسیسات جمع آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب است. در غیر این صورت باید جریمه آن را به محیط زیست بپردازد (قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی).

جدول شماره ۳-۲: نقش برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور در ساماندهی صنوف

ماده قانونی	موضوع اشاره شده در قانون
-------------	--------------------------

موضوع اشاره شده در قانون	ماده قانونی
کمک به ارتقاء فن آوری کارخانه ها و سامانه های مصرف کننده انرژی در جهت کاهش مصرف انرژی و آلودگی هوا	ماده ۳
<ul style="list-style-type: none"> • لزوم تهیه سند ملی توسعه • تقویت نهادهای پشتیبانی کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط • گسترش سیستم های اطلاع رسانی 	ماده ۲۱
تشویق سرمایه گذاری های خارجی در فعالیت های صنعتی	ماده ۲۴
تعیین تکلیف در مورد زیرساخت ها (آب، برق، گاز، تلفن، راه) در شهرک های صنعتی	ماده ۲۶
لزوم هویت بخشی به سیمای شهر، در دستیابی به توسعه پایدار	ماده ۳۰ و ۳۱
در مورد اصلاح ساختار و ساماندهی مناسب بنگاه های اقتصادی و تقویت رقابت پذیری آنها از طریق : <ul style="list-style-type: none"> • توسعه شبکه ها، خوشه ها و زنجیره ها • توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیک • رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه های کوچک و متوسط اصلاح ساختار قطبی کنونی و انطباق نظام های ارزیابی کیفیت در آنها است	ماده ۳۹
ارتقاء سطح و جذب فناوری های برتر در بخش های مختلف اقتصادی از طریق : <ul style="list-style-type: none"> • افزایش رقابت پذیری بنگاه های فعال در صنایع نوین • ایجاد شهرک های فناوری در مکان های مناسب تاکید شده است. 	ماده ۴۰
لزوم اقدام هایی برای بهبود فضای کسب و کار	ماده ۴۱
توسعه مبتنی بر دانایی در برنامه ریزی های شهری لحاظ شود.	ماده ۴۵
<ul style="list-style-type: none"> • طرح خوداظهاری برای پایش منابع آلوده کننده • جلوگیری از افزایش بی رویه سموم دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی • اجرای برنامه مدیریت پسماندهای کشور با همکاری شهرداری ها 	ماده ۶۱
لزوم رعایت دستورالعمل های زیست محیطی به منظور دستیابی به توسعه پایدار	ماده ۶۵
کاهش ضایعات مواد غذایی از تولید به مصرف در طراحی میادین میوه و تره بار شهرداری	ماده ۸۴
کاهش مخاطرات در محیط کار، آلاینده های هوا، آب و خاک	ماده ۸۵
لزوم کارکرد واحدهای سلامت و ایمنی محیط کار در ساماندهی	ماده ۸۹

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

موضوع اشاره شده در قانون	ماده قانونی
مشاغل HSE	
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد اشتغال مولد در واحدهای کوچک و متوسط ورود بخش تعاونی به بنگاههای کوچک و متوسط توسعه فرهنگی از طریق ایجاد فضاهای نمایشگاهی، با تاکید بر مشارکت شهرداریها در زمینه حمایت از مشاغل فرهنگی، هنری 	ماده ۱۰۱ و ۱۰۲
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد دهکده های توریستی در شهرهایی که بر اساس طرحهای فرادست شهری دارای نقش گردشگری و توریستی هستند. 	ماده ۱۱۴
تهیه طرحهای راهبردی با رویکرد جامعه محوری و مشارکت همگانی	ماده ۱۱۹

جدول شماره ۳-۳: جایگاه قانون برنامه سوم توسعه در ساماندهی صنایع و صنوف

موضوع مورد اشاره	ماده قانونی
تطبيق مشخصات فنی واحدهای تولیدی با ضوابط محیط زیست در خصوص کاهش آلودگی (در غیر اینصورت مشمول پرداخت جریمه خواهند بود در صورت انتقال نیز تشویق خواهند شد و ملک آنها با توافق شهرداری تغییر کاربری خواهد داد و وزارت خانه های نفت، نیرو، پست، تلفن نسبت به خرید حق امتیاز آنها به قیمت عادلانه اقدام می نمایند).	ماده ۱۰۴
کلیه طرحها و پروژه های بزرگ تولیدی و خدماتی پیش از اجرا، یا در مرحله انجام مطالعات امکان سنجی و مکانیابی باید مورد ارزیابی محیطی قرار گیرند.	ماده ۱۰۵
صدور هرگونه مجوز بهره برداری از منابع آب سطحی یا زیرزمینی برای واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، خدماتی منوط به اجرای تاسیسات جمع آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب است در غیر اینصورت باید جریمه آن را به محیط زیست بپردازد.	ماده ۱۳۴

جدول شماره ۳-۴: قوانین و مقررات زیست محیطی موثر در برنامه ریزی برای ساماندهی صنایع و صنوف

نام قانون	ماده قانونی	موضوع اشاره شده
قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوب سال ۱۳۵۳ و	ماده ۹، ۱۰ و ۱۱	جلوگیری از آلودگی (آب، خاک، هوا، صدا) ناشی از فعالیت کارگاهها

		اصلاحیه سال ۱۳۷۱
تائید سازمان محیط زیست در خصوص محل استقرار کارخانجات	ماده ۱۲	قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا
ممنوعیت فعالیت واحدهای آلاینده هوا و جلوگیری از فعالیت بسته به نوع فعالیت (تعطیل فوری یا با اعطای مهلت)	ماده ۱۴	

جدول شماره ۳-۵: معاهدات بین المللی زیست محیطی موثر در زمینه ساماندهی صنایع و صنوف

نام معاهده	سال و محل تصویب	موضوع اصلی
کنوانسیون وین	در سال ۱۹۸۵ میلادی / وین	حفاظت از لایه ازن و با هدف حفظ سلامت انسان و محیط زیست در برابر خطرات ناشی از تغییر و کاهش لایه ازن،
پروتکل مونترال	در سال ۱۹۸۷	حذف مواد از بین برنده لایه ازن ^۱
کنوانسیون بازل	۱۹۸۹ میلادی / بازل	الزام دولت‌ها به کاهش حجم نقل و انتقالات برون مرزی مواد زائد زیان آور و دفع آنها
کنفرانس سران زمین	در ریودوژانیروی برزیل ۱۹۹۲	• (دستور کار ۲۱) در نظر گرفتن اولویت نیاز کشورهای توسعه نیافته در زمینه توسعه محیط زیستی و ایجاد امکان مشارکت جامعه در توسعه؛
کنوانسیون آلاینده های آلی پایدار POPs	استکهلم سال ۲۰۰۱	حذف و یا کاهش آلوده کننده های آلی پایدار و ممنوع کردن تولید، مصرف، صادرات و واردات و فروش آنها، مساعدت و ترغیب کشورها به انجام اقدامات ملی و منطقه ای برای کاهش خطرات مواد مزبور
کنوانسیون روتردام PIC	۱۹۹۸ در رتردام	برقراری کد بین المللی نحوه توزیع و مصرف سموم و تجارت و مصرف مواد شیمیایی بالقوه خطرناک و سموم شیمیایی دفع آفات نباتی

۳-۲-۵. قانون مدیریت پسماندها

این قانون در بیست و سه ماده و نه تبصره در تاریخ ۱۳۸۳/۲/۲۰ به تصویب مجلس محترم شورای اسلامی رسیده است. طبق این قانون، مدیریت اجرایی کلیه پسماندها غیر از صنعتی و ویژه در شهرها بر عهده شهرداری‌ها است و مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی و ویژه بر عهده تولید کننده است که در صورت تبدیل به پسماند عادی، مدیریت آن بر عهده شهرداری خواهد بود (قانون مدیریت پسماند، ۱۳۸۵، روزنامه رسمی).

جدول شماره ۳-۶: چکیده مفاد قانون مدیریت پسماند موثر در ساماندهی صنایع و صنوف

ماده قانونی	موضوع
ماده ۷	- نحوه مدیریت اجرایی کلیه پسماندها به ویژه پسماندهای صنعتی و صنعتی
ماده ۸	هزینه های مدیریت پسماند واحدهای صنعتی
ماده ۹	تفکیک و جمع آوری بازیافت و دفن زباله
ماده ۱۷	(نحوه پرداخت جریمه ها) نحوه برخورد با متخلفین در دفع پسماندها

۳-۲-۶. قانون نظام صنفی

قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴ مجلس محترم شورای اسلامی کشور، شامل نود و شش ماده و نود و دو تبصره می باشد که سازمان های صنفی و سازمان های مرتبط، موظف به اجرای آن هستند. مواردی که در زیر خواهد آمد ظرفیت های قانونی است که در راستای پیشبرد اهداف شهرداری و تعامل و همسویی متولیان اصناف با شهرداری مؤثر خواهد بود.

۱- طبق تبصره ۲ ماده ۱۲ این قانون، جهت صدور پروانه کسب از طریق اتحادیه های مربوطه، باید از دستگاه های مرتبط از جمله شهرداری ها استعلام شود و شهرداری نیز ظرف

- مدت پانزده روز پاسخ دهد. در صورت بهره‌گیری از این ظرفیت قانونی، جهت کنترل از مبدأ و جلوگیری از تاسیس واحدهای مزاحم و آلاینده اقدامات مؤثر قابل پیش بینی است.
- ۲- طبق ماده ۶ آیین نامه اجرایی موضوع تبصره ۱ ماده ۱۲: در صورتی که واحد صنفی به عنوان آلاینده و یا مزاحم انتقال داده شود، همچنان عضو همان اتحادیه باقی خواهد ماند و ممانعتی از نظر صدور پروانه کسب نخواهد داشت.
- ۳- طبق بند ۲ ماده ۲۲ آیین نامه اجرایی موضوع تبصره ۱ ماده ۱۲: در تصویب ضوابط خاص صدور پروانه کسب فعالیت واحد صنفی، شهرداری به عنوان یکی از اعضای کمیسیون در تایید یا رد آن نقش دارد که دیدگاه‌های شهرداری در رفع مزاحمت‌ها یا در راستای اجرای طرح‌های تفصیلی، در این مرحله مؤثر خواهد بود.
- ۴- طبق ماده ۱۷ قانون نظام صنفی: اجرای قوانین بهداشتی، زیباسازی و... توسط واحدهای صنفی الزامی است و از نقش نظارتی اتحادیه و اهرم اجرایی آنها که طبق ماده ۲۷ قانون مزبور قدرت تعطیل واحد کسبی را دارند، به منظور ایجاد هم افزایی در اجرای قوانین شهرداری، قابل بهره‌گیری خواهد بود.
- ۵- در صورتی که سیاست‌های شهرداری ایجاب نماید در خصوص ایجاد حدود صنفی و سقف تعدادی صنف‌های مورد نظر، اقدامات مؤثری قابل پی‌گیری است.
- ۶- طبق ماده ۲۹ این قانون اخذ عوارض شهرداری از واحدهای صنفی توسط اتحادیه قابل دریافت است تا به صورت یکجا به حساب شهرداری واریز نماید
- ۷- طبق ماده ۳۰ قانون یاد شده، الزام اتحادیه‌ها به آموزش مشاغل مطرح شده که با تعامل با اتحادیه‌های مربوطه، آموزش سر فصل‌های مربوط به مدیریت شهری می‌تواند در اولویت قرار گیرد.

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

۸- طبق ماده ۸۵ برگزاری روز بازارهای جمعی واحدها یا افراد صنفی از طریق آیین نامه مصوب دبیرخانه هیات عالی نظارت میسر خواهد بود.

۹- طبق ماده ۹۰ و ۹۱ این قانون، در صورتی که اشخاص حقوقی (مانند برخی از سازمان‌های شهرداری) مبادرت به عرضه مستقیم کالا یا خدمات بورزند، باید نسبت به دریافت پروانه کسب و رعایت قانون نظام صنفی اقدام نمایند (قانون نظام صنفی، ۱۳۸۲، روزنامه رسمی).

جدول شماره ۳-۷: ساماندهی صنایع و صنوف و ظرفیت‌های قانون نظام صنفی

(مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴ مجلس محترم شورای اسلامی کشور)

ردیف	ماده قانونی	موضوع
۱	تبصره ۲ ماده ۱۲	جهت صدور پروانه کسب از طریق اتحادیه‌های مربوطه، باید از دستگاه‌های مرتبط از جمله شهرداریها استعلام شود
۲	تبصره ۱ ماده ۱۲	واحد صنفی آلاینده و یا مزاحم انتقال داده می شود، و ممانعتی از نظر صدور پروانه کسب نخواهد داشت.
۳		تصویب ضوابط خاص صدور پروانه کسب فعالیت واحد صنفی توسط شهرداری‌ها به عنوان یکی از اعضای کمیسیون نظارت
۴	ماده ۱۷	الزام به اجرای قوانین بهداشتی، زیباسازی و... واحدهای صنفی تحت استناد اتحادیه‌های صنفی
۵	ماده ۲۷	تعطیل واحد کسبی غیر مجاز و فاقد پروانه کسب
۶		ایجاد حدود صنفی و سقف تعدادی صنف‌های مورد نظر
۷	ماده ۲۹	اخذ عوارض شهرداری از واحدهای صنفی توسط اتحادیه و واریز آن به حساب شهرداری به صورت یکجا
۸	ماده ۳۰	الزام اتحادیه‌ها به آموزش قوانین مدیریت شهری به صاحبان مشاغل
۹	ماده ۸۵	برگزاری روز بازارها طبق آیین نامه مصوب دبیرخانه هیات عالی نظارت
۱۰	ماده ۹۰ و ۹۱	الزام به دریافت پروانه کسب توسط اشخاص حقوقی از جمله شهرداری‌ها در صورت مبادرت به عرضه مستقیم کالا یا خدمات

۳-۲-۷. مصوبات کشوری

*تصویب‌نامه هیات وزیران راجع به ضوابط و معیارهای استقرار صنایع که اصلاحیه آن به شماره ۱۱۳۵۹/ت/۲۳۴۱۵ هـ مورخ ۸۰/۳/۲۱ است و به استناد تبصره ۲ ماده ۱۳ قانون

نحوه جلوگیری از آلودگی هوا، صنایع را براساس مسایل زیست محیطی تقسیم بندی نموده و محل استقرار هر یک، پیش بینی شده است.

* آیین نامه اجرایی ماده ۱۱۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، که بر این اساس وزارت صنایع مجاز به ایجاد شهرک صنعتی جدید برای بخش‌های خصوصی و تعاونی خواهد بود و این شهرک‌ها نیز، تسهیلات شهرک‌های صنعتی مصوب را خواهند داشت.

* آیین نامه مصوب کمیسیون موضوع اصل ۱۳۸ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۷/۷/۱۷ در خصوص نحوه ایجاد مجتمع‌های صنفی که چگونگی تشخیص صنوف آلاینده، نحوه مشارکت بخش خصوصی و صدور مجوزها در آن، تصریح شده است.

۳-۲-۸. سند راهبردی توسعه صنعتی کشور

این سند در راستای اجرای ماده یک قانون تمرکز امور صنعت و معدن مصوب سال ۱۳۷۹، مبنی بر تدوین سند راهبردی و تعیین سیاست‌های توسعه صنعتی توسط وزارت صنایع و معادن تهیه شده است. قرارداد این مطالعه با دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه صنعتی شریف تنظیم شده و نتایج آن سال ۸۲ انتشار یافت که در دولت نهم مورد بازنگری قرار گرفت و کلیات آن تصویب و جهت اجرا به حوزه‌های ستادی ابلاغ شد.

در مبانی نظری این سند

۱. نقش دولت در توسعه صنعتی از بنگاه‌داری و مدیریت مستقیم به سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت تغییر یافته و توجه به سیاست‌های تشویقی و حمایتی، برنامه‌ریزی جهت توسعه صنایع پایه، توجه به عدالت اجتماعی و تعادل و توازن اقتصادی در مناطق مختلف کشور مورد نظر قرار گرفته است.

۲. جایگاه بخش غیر دولتی (خصوصی و تعاونی) به عنوان محرک اصلی رشد شناخته شده و تحت نظارت و راهبری هدفمند دولت با بهره‌گیری از قوانین و مقررات شفاف مورد نظر است. لذا توانمند سازی لازم انجام شده تا به عنوان یکی از ارکان اصلی سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری دولت، طبق اصل ۴۴ قانون اساسی ملاک عمل قرار گیرد.

۳. در مورد آزاد سازی تجاری دیدگاه سند این است که، سیاست آزاد سازی تجاری می‌بایستی تدریجی و متناسب با افزایش قدرت رقابت پذیری واحدهای تولیدی تنظیم گردد تا نیاز کاذب مصرف کنندگان به کالای خارجی را پوشش دهد.

۴. در مقوله جهانی شدن، ضمن تعامل سازنده با اقتصاد جهانی، کنترل ورود سرمایه گذاری خارجی و عدم اجازه به آنها جهت ایجاد انحصار و همچنین تنظیم ورود کالا به کشور متناسب با توان رقابت پذیری تولیدات داخلی، مورد نظر است.

۵. در دامنه توسعه رقابت، ضمن تشویق و توسعه فضای کسب و کار و ایجاد رقابت، حمایت در مسیر تعیین شده در راهبردهای توسعه صنعتی انجام شود.

۶. در زمینه حفاظت از محیط زیست، با توجه به اهمیت جهانی موضوع، توسعه صنایع پاک را در اولویت قرار خواهد گرفت.

۷. در توسعه فناوری، توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته می‌تواند با تعامل پویا، موجب ارتقاء رقابت پذیری شود. لذا مدیریت منسجم و دانایی محور در این بخش لازم است.

*منظور از صنایع با فناوری پیشرفته :

- ماشین‌های محاسباتی الکترونیکی کامپیوتر، پردازش داده‌ها و...
- ساخت دیودها و ترانزیستورها
- ساخت فیبرهای نوری

- ابزارهای دقیق و اندازه‌گیری
 - تولید ماشین آلات و تجهیزات
 - لوازم خانگی برقی، لامپ‌های روشنایی
۸. در مقوله آمایش سرزمین، باید درآمد سرانه نسبی برای مناطق مختلف کشور مورد نظر قرار گیرد، هرچند از دیدگاه رقابت پذیری توجیه اقتصادی نداشته باشد (سند راهبردی توسعه صنعتی کشور، سازمان صنایع و معادن استان تهران).

۳-۲-۹. قانون شهرداری‌ها

ماده ۵۵

بند بیست ماده ۵۵: جلوگیری از ایجاد و تأسیس کلیه اماکن که به نحوی از انحاء موجب بروز مزاحمت برای ساکنین یا مخالف اصول بهداشت در شهرهاست.

شهرداری مکلف است از تأسیس کارخانه‌ها، کارگاه‌ها، گاراژهای عمومی و تعمیرگاه‌ها و دکان‌ها و همچنین از مراکزی که مواد محترقه می‌سازند و اصطبل چهارپایان و مراکز دامداری و به طور کلی تمام مشاغل و کسب‌هایی که ایجاد مزاحمت و سرو صدا و یا تولید دود و عفونت و یا تجمع حشرات و جانوران نماید، جلوگیری کند و در تخریب کوره‌های آجر و گچ و آهک‌پزی و خزینه گرمابه‌های عمومی که مخالف بهداشت است اقدام نماید. باید با نظارت و مراقبت در وضع دودکش‌های اماکن و کارخانه‌ها و وسائط نقلیه که کارکردن آنها دود ایجاد می‌کند، از آلوده شدن هوای شهر جلوگیری نماید و هرگاه تأسیسات مذکور فوق قبل از تصویب این قانون به وجود آمده باشد، آن‌ها را تعطیل کرده و یا آنها را به خارج از شهر انتقال دهد (اصلاحی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷).

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

تبصره- شهرداری در مورد تعطیل و تخریب و انتقال به خارج از شهر مکلف است مراتب را ضمن دادن مهلت مناسبی به صاحبان آنها ابلاغ نماید و اگر صاحب ملک به نظر شهرداری معترض باشد، باید ظرف ده روز اعتراض خود را به کمیسیون مرکب از سه نفر که از طرف انجمن شهر انتخاب خواهند شد تسلیم کند -رای کمیسیون قطعی و لازم الاجراست. هرگاه رای کمیسیون مبنی بر تایید نظر شهرداری باشد و یا صاحب ملک در موقع اعتراض نکرده و یا در مهلت مقرر شخصا اقدام نکند، شهرداری به وسیله مأمورین خود راساً اقدام خواهد نمود.

بند چهارده: در مورد ایمن سازی اماکن و واحدهای صنفی، به ویژه در ساماندهی مشاغل خطرناک و یا مرتبط با مواد شیمیایی قابل بهره‌گیری توسط شهرداری و به عنوان نقش مکمل بند بیست خواهد بود.

تبصره یک ماده ۵۵: در خصوص جلوگیری و رفع موانع موجود در معابر، ظرفیت قانونی برای شهرداری ایجاد کرده است.

ماده صد: این ماده در مورد جلوگیری از اقدام‌های عمرانی غیرقانونی است که در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها به ویژه در ساماندهی محورهای ورودی شهر که تخلفات ساخت و ساز معمولاً بیشتر است، موثر خواهد بود (مجموعه قوانین شهرداری‌های کشور).

جدول شماره ۳-۸: ظرفیت‌های قانون شهرداری‌ها در ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها

ردیف	ماده قانونی	موضوع
۱	بند بیست ماده ۵۵	جلوگیری از ایجاد و تاسیس واحدهای آلاینده و مزاحم و تعطیل آنها
۲	بند چهارده ماده ۵۵	ایمن سازی اماکن و واحدهای صنفی، به ویژه در ساماندهی مشاغل خطرناک از جمله فروشگاه‌های مواد شیمیایی و...
۳	تبصره یک ماده ۵۵	جلوگیری و رفع موانع موجود ناشی از مشاغل
۴	ماده صد	جلوگیری از اقدام‌های عمرانی غیرقانونی واحدهای صنفی و صنعتی

سطوح بعدی اسناد مورد مطالعه، اسناد استانی، منطقه‌ای و شهری است که متناسب با برنامه مورد نظر و هر شهر می‌بایستی مورد مطالعه قرار گیرد.

۳-۲-۱۰. راهبردهای توسعه ملی استان

در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز بلند مدت توسعه کشور، نظریه پایه توسعه ملی و جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین، با توجه به ویژگی‌های استان، ماموریت‌ها و وظایف اصلی استان‌ها ترسیم شده است که در ساماندهی صنایع و مشاغل و برنامه‌ریزی‌های شهری مورد نظر قرار می‌گیرد.

- راهبردهای توسعه ملی استان
- طرح جامع و تفصیلی شهر
- پتانسیل‌ها و مزیت‌های نسبی شهرستان
- اولویت‌های سرمایه‌گذاری صنعتی
- شناخت محدودیت‌ها و تهدیدها فرصت‌ها و امکانات هر شهر

خلاصه

با توجه به اینکه در کشور ما به دلیل عدم انسجام و ارتباط ساختاریافته و قانونمند کارا و اثر بخش بین سازمان‌ها و مراجع قانونی مرتبط در امر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای صنایع و مشاغل و تعدد آنها لازم است با کلیه قوانین و مقررات مرتبط آشنایی کامل داشته باشیم. همچنین فعالیت واحدهای صنفی و صنعتی وابستگی شدیدی به شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و کالبدی و بسترهای شکل گرفته آن در کشور دارد که امر برنامه‌ریزی و ساماندهی آنها را مشکل‌تر می‌نماید.

لذا معرفی اجمالی اسناد و قوانین فرادست ملی از جمله سند چشم‌انداز کشور، قوانین برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی، قانون مدیریت پسماند، قانون نظام صنفی، سنداستراتژی توسعه صنعتی کشور، قانون شهرداری و کاربرد آنها در ساماندهی انجام شد. سپس اسناد مرتبط با ساماندهی در سطوح پایین‌تر استانی و شهری معرفی و سلسله مراتب آنها به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

موارد تاکید شده در خصوص ساماندهی مشاغل در این اسناد، عمدتاً "حاکمی از ساماندهی فعالیت‌های صنفی و صنعتی به منظور دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه و ممنوعیت هر گونه فعالیت اقتصادی و اجتماعی آلاینده محیط زیست، بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی، رشد اقتصاد ملی، دانائی محور و در تعامل با اقتصاد جهانی و توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته می باشد. براساس قانون شهرداری‌ها نیز جلوگیری از ایجاد و تأسیس کلیه اماکن که به نحوی از انحاء موجب بروز مزاحمت برای ساکنین یا مخالف اصول بهداشت در شهرهاست، مورد تاکید قرار گرفته است

خودآزمایی

۱. سلسله مراتب قوانین، اسناد و برنامه های فرادست در زمینه ساماندهی مشاغل چگونه است؟
۲. بر اساس سند چشم انداز کشور، سمت و سوی برنامه‌های ساماندهی شهرها باید چگونه باشد؟

۳. بر اساس مفاد برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی پنج ساله دولت (برنامه سوم و چهارم) چه اقداماتی باید در تنظیم برنامه‌های ساماندهی مورد توجه قرار گیرد؟
۴. معاهدات بین‌المللی در زمینه ساماندهی و رفع مشکلات زیست محیطی مشاغل کدامند؟ به طور مختصر هر یک را توضیح دهید؟
۵. اهرم اجرایی شهرداری‌ها در زمینه ساماندهی مشاغل کدام ماده قانونی است و چگونه ساختار اجرایی آن قابل بهبود است؟
۶. اسناد فرادست شهری و استانی کاربردی در زمینه ساماندهی در حال حاضر چیست؟ و مهم‌ترین قابلیت آن چیست؟

فصل چهارم

نتایج تجربیات کلانشهرها

اهداف

هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می باشد:

۱. آشنایی کامل با مفاهیم کلان شهر و مگالاپلیس و نمونه های آن در کشورما
۲. تجربیات کشورهای مختلف در برنامه ریزی برای صنایع و مشاغل و ساماندهی از جمله آمریکا، چین، شیلی
۳. آشنایی کامل با تجربیات کلان شهرهای مهم کشور (تهران- اصفهان- مشهد) در ساماندهی

مقدمه

در راستای دستیابی به رویکردی مناسب به موضوع ساماندهی، آگاهی از تجارب کلان‌شهرها می‌تواند مفید و راهگشا باشد. این امر نگاه به موضوع را از جنبه‌های مختلف و تجربه شده میسر می‌سازد تا با تکیه بر آن، بتوان زاویه بررسی را گسترده‌تر و البته جامع‌تر در نظر آورد. البته در یک نگاه کلی می‌توان گفت که مسائل و مشکلات کلان‌شهرهای کشور تقریباً مشابه یکدیگرند و صرفاً متناسب با جمعیت شهر و نحوه عملکرد آنها و نقش شهر، حجم مشکلات بیشتر می‌شود. بدیهی است در صورتی که اقدامات لازم در مراحل اولیه انجام نشود، مشکلات ایجاد شده به عنوان تهدیدهای جدی، توسعه پایدار شهر را تحت تاثیر قرار خواهند داد. البته گفتنی است که به طور یقین حل تمام مسائل و معضلات بوجود آمده در شهرهای بزرگ و ایجاد موارد مشابه در سایر شهرهایی که در آینده برای آنها بوجود می‌آید، صرفاً توسط یک ارگان به نام شهرداری (با شرح وظایف و ماموریت‌های فعلی) میسر نمی‌باشد. شناخت تنگناهای وضع موجود کلانشهرها، در جهت رفع ناهنجاری‌ها و معضلات جامعه شهری و پیش‌بینی راهکارها جهت دستیابی به توسعه پایدار، راهکارهای درمانی و پیشگیری را مشخص می‌نماید که لازمه رسیدن به آنها شناخت موارد یاد شده و فراهم کردن مقدمات اجرایی است.

۴-۱. معرفی ویژگی‌های کلان‌شهر

میان کلان‌شهر و مادرشهر از نظر مفهومی با توجه به معادل لاتین آن تفاوتی وجود ندارد. کلان‌شهر یا متروپولیس (Metropolis) یا مادرشهر ریشه یونانی دارد و از دو کلمه

Meter (مادر) و Polis (شهر) ترکیب شده است. از مادرشهر تاکنون تعاریف مختلفی شده است بطور مثال:

۱- مادرشهر، شهری است که از نظر مرکزیت دولتی و فعالیت اقتصادی یا فرهنگی بر دیگر سکونت‌گاه‌ها برتری دارد. این شهر ممکن است شهر اصلی یک ناحیه، یک استان، یا یک کشور و گاهی پایتخت آن باشد.

۲- در نظریه مکان مرکزی، مادر شهر به شهری گفته می‌شود که حداقل یک میلیون نفر جمعیت داشته باشد و بر ناحیه‌ای دارای ۵ تا ۳۰ میلیون نفر جمعیت مسلط باشد.

۳- مادرشهر مکانی است که در آن حداقل ۵۰۰ هزار نفر در فاصله زمانی ۴۵ دقیقه تا مرکز شهر زندگی کنند.

با توجه به تعاریف فوق، در بسیاری از کشورها، مبنای شناخت مادرشهرها از شهرهای معمولی، میزان جمعیت است، چنانکه در ایالات متحده، بعد از سال ۱۹۶۰، شهرهایی که حداقل ۵۰ هزار نفر جمعیت داشت بعنوان مادرشهر (متروپلیتن) خوانده می‌شد.

همانگونه که از مطالب بالا فهمیده می‌شود، جمعیت تنها ملاک لازم برای تعریف مادر شهر نمی‌باشد. چه بسا که شهری با ۵۰ هزار نفر جمعیت در آمریکا بخاطر شرایط خدماتی، زیرساختی، دسترسی و... کارکردهای متفاوتی بدست آورده و تبدیل به مرکزی فعال در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی - خدماتی گردد و نقش یک مادر شهر را بازی کند. لیکن در مقابل شهری با جمعیت ۳۰۰ هزار نفر و بیشتر وجود داشته باشد، لیکن به علت عدم وجود زیرساخت‌های مناسب، وسایل ارتباطی و همچنین عدم تنوع فعالیت‌ها و محدود بودن حیطه عملکردی آن، بصورت یک شهر منزوی درآمده و نقش یک شهر معمولی را بازی کند.

بنابراین در شناخت مادرشهر علاوه بر عامل جمعیت باید حیطه عملکردی شهر و همچنین ارتباطات خارجی شهر را با نواحی پیرامونی در نظر گرفت تا بتوان در مورد آن قضاوت کرد و از آن بعنوان مادرشهر یاد کرد. مادرشهرهای جهانی در واقع شهرهای بسیار تخصصی می‌باشند و در آنها ساختارهای اجتماعی-اقتصادی و همچنین زیرساخت‌های ارتباطی به بالاترین حد خود توسعه پیدا کرده است. این شهرها در سطوح جهانی دارای عملکرد می‌باشند، مانند شهرهای توکیو، نیویورک، لندن و... بنابراین برای مادرشهر محدودیت خاصی از نظر عملکرد و جمعیت و حوزه نفوذ منظور نمی‌گردد.

مفهوم دیگری که در زمینه بررسی شهرهای بزرگ وجود دارد مفهوم مگالاپلیس است. در Megalopolis که یک واژه ترکیبی می‌باشد، منطقه یا ناحیه کلان‌شهری یا مادرشهری مطرح می‌گردد. بحث متوجه یک منطقه است که می‌تواند مادرشهرها یا کلانشهرهای متعددی را در برگیرد. در واقع مگالاپلیس به منطقه شهری یکپارچه‌ای گفته می‌شود که دارای بیش از یک مادرشهر بوده و (جدیدا) حداقل دارای ده میلیون نفر جمعیت می‌باشد. بنابراین مگالاپلیس به منطقه وسیعی گفته می‌شود که بیش از ده میلیون نفر جمعیت داشته باشد و دارای بیش از یک مادرشهر (Metropolitan) باشد. مگالاپلیس در اثر توسعه وسایل ارتباطی و افزایش سرعت وسایل نقلیه و در نتیجه بهم پیوستن حومه‌ها و شهرک‌های یک مادرشهر با حومه‌ها و شهرک‌های مادرشهر دیگری پدید می‌آید و وسیع‌ترین شکل شهری را غالباً به شکل خطی یا کریدوری به نمایش می‌گذارد.

نتیجه اینکه، مادرشهرها در سطوح مختلف ناحیه‌ای، منطقه‌ای، کلان منطقه‌ای، ملی، فراملی، قاره‌ای و جهانی شکل می‌گیرند و نقش آفرینی می‌کنند. از رویکردهای عمده‌ای که از اوایل قرن بیستم در حوزه برنامه‌ریزی مطرح شده است، منطقه‌گرایی و منطقه‌ای اندیشی است. در حقیقت تفکر منطقه‌ای به دنبال یکپارچه‌سازی و یکپارچه‌نگری شهر مرکزی و

پیرامون آن شکل گرفته است. این رویکرد از بدو پیدایش خود طی زمان‌های مختلف، جهت‌گیری‌های مختلفی داشته است. ابتدا دارای نگرش اکولوژیکی بوده، سپس جهت‌گیری فرهنگی و اقتصادی یافته و امروزه به سمت برنامه‌ریزی فضایی و فیزیکی منطقه‌ای سوق پیدا کرده است. البته بیشتر در پی بررسی مباحث مرتبط با کاربری اراضی، زیرساخت‌ها، طراحی شهری، برنامه‌ریزی برای اکوسیستم‌ها و برقراری عدالت در سطح مناطق کلان‌شهری است.

در حال حاضر، تشکلی بین کلان‌شهرهای مهم جهان با ۸۱ عضو فعال و ۳۱ عضو وابسته تشکیل شده که شهرهای تهران، مشهد و اصفهان نیز عضو این انجمن هستند. انجمن کلان‌شهرهای مهم جهان (مترو پلیس) که در سال ۱۹۸۴ به ابتکار شهرداری پاریس و با حضور ۱۴ شهر مهم از سراسر جهان بنیان‌گذاری شد، در سال ۱۹۸۵ در شهر مونترال کانادا رسماً آغاز به کار کرده است. انجمن مزبور که یک تشکل غیر دولتی بین‌المللی است، با اهداف غیر انتفاعی و بدون وابستگی سیاسی کار می‌کند و حوزه اصلی فعالیتش مدیریت کلان‌شهری می‌باشد. اهداف اصلی مترو پلیس ایجاد همکاری میان شهرها در خصوص مشکلاتی است که کلان‌شهرها با آن مواجه هستند و همچنین تسهیل مبادله دانش در میان شبکه اعضا است. این انجمن نتیجه اقدامات انجام شده در زمینه حکمرانی خوب را رفع نیازهای اساسی مردم و عدم از دست رفتن فرصت‌ها، تعیین اولویت‌های حکمرانی، اصلاح مدیریت بخش عمومی و خصوصی و توجه به نقش نهادهای مدنی، در کلان‌شهرها اعلام کرده است.

در حال حاضر در کشورما، شهرهای با جمعیت بیشتر از یک میلیون نفر کلان‌شهر هستند. تهران، اصفهان، شیراز، اهواز، مشهد، تبریز، قم و کرج جزء گروه تخصصی

کلان‌شهرهای کشور هستند که در زمینه ساماندهی صنایع و مشاغل نتیجه اقدامات خود را مطرح و از تجربیات یکدیگر بهره می‌گیرند.

۴-۲. معرفی تجربه کشورهای جهان در مواجهه با فعالیت‌های صنعتی

بررسی شیوه‌های تصمیم‌گیری فعالیت‌های صنعتی درون شهر در سطح جهان، نشان دهنده استفاده از روش‌های گوناگون جهت کاهش اثر منفی فعالیت‌های صنعتی بر نواحی کارکردی مسکونی بوده است. استفاده از رهیافت‌های کاهش آلاینده‌های صنایع، برزن بندی و استفاده از مقررات برای دسته بندی انواع فعالیت‌های صنعتی و تعیین نحوه قرارگیری در شهر، جابجایی فعالیت صنعتی به خارج از محدوده شهر و نیز به کارگیری رهیافت احیای زمین‌ها و محوطه‌های متروک صنعتی، از جمله رهیافت‌هایی است که کشورهای مختلف در مواجهه با فعالیت‌های صنعتی در شهر به کار گرفته اند.

۴-۲-۱. تجربه کشور شیلی (شهر سانتیاگو) در ساماندهی

شهر سانتیاگو، پایتخت شیلی، به دلیل وجود صنایع آلاینده دچار مشکلات محیط زیستی گردیده است. آلودگی هوا، آلودگی آب رودخانه شهر به دلیل ورود فاضلاب صنایع و انباشت پسماندهای جامد صنایع از مشکلات ایجاد شده در این شهر به دلیل فعالیت‌های صنعتی ایجاد گردیده است.

روش مواجهه کشور شیلی در شهر سانتیاگو با فعالیت‌های صنعتی آلاینده، اجرای برنامه پیشگیری از آلودگی بوده است. اجزای برنامه پیشگیری از آلودگی صنایع در شهر سانتیاگو عبارت بودند از:

- آموزش و آگاهی

- آگاهی دادن برای پیشگیری از آلودگی به عنوان یک انگاشت جدید در واحدهای صنعتی، بخش‌های دولتی مرتبط، دانشگاه‌ها، مشاوران و تشکل‌های غیر دولتی؛

- آموزش رهیافت پیشگیری از آلودگی در بخش‌های خاص صنعت برای ترغیب این بخش‌ها به انجام این برنامه؛

- آموزش موضوعی روش‌های شناخت و اجرای برنامه، ابزارها و فنون مورد نیاز به مشاوران و آگاه‌سازی صنایع از تجارب انجام یافته در اجرای این برنامه در بین نهادهای پشتیبان دولتی، دانشگاه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)؛

• تغییر در فن‌آوری فرایند تولید

شیوه تغییر فرایندهای تولید، از فرایندهای با هزینه پایین و بدون هزینه عملیاتی و نگهداری، با فن‌آوری‌های نیازمند سرمایه‌گذاری‌های کلان، به صنایع مختلف معرفی می‌گردد. مسؤولیت تامین هزینه تغییر در فن‌آوری بر عهده مالک فعالیت صنعتی است.

• سیاست‌های اقتصادی

در تدوین سیاست‌های اقتصادی، ابزارهایی در سیستم بازار آزاد برای به کارگیری فن‌آوری جدید (مانند متناسب نمودن هزینه پرداختی آب و فاضلاب با میزان آلودگی و تجمع آن و یا دریافت هزینه برای جمع‌آوری پسماند صنایع) که واحد صنعتی را به استفاده از فن‌آوری‌های جدید برای کاهش آلودگی و پسماند تشویق می‌کند، ایجاد می‌شود.

• قوانین دولتی و استانداردها

- به کارگیری مقررات برزن بندی

- تدوین قوانین ارتباط دهنده ساختار تصمیم‌گیری موجود و سیاست‌های محیط زیستی

۴-۲-۲. تجربه کشور چین (شهر دالیان) در ساماندهی

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

شهر دالیان مرکز تجارت، گردشگری و یکی از قطبهای صنایع سنگین در چین می باشد. وجود فعالیت های صنعتی سنگین و بزرگ مقیاس موجب ایجاد مشکل آلودگی هوا گردیده است. مواجهه با فعالیت های صنعتی آلاینده در درون شهر، از طریق جابجایی واحد صنعتی به در خارج از شهر صورت پذیرفته است (حسینی نژاد پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری).

جدول شماره ۴-۱: مشکلات و اقدامات کشور چین در مورد فعالیتهای صنعتی آلاینده شهر دالیان

مشکلات شهر دالیان	اقدامات در مورد صنایع آلاینده	اقدامات برای تعدیل ساختار صنعتی شهر
<ul style="list-style-type: none"> • آلودگی هوا شامل: - دود زغال سنگ - گاز دی اکسید گوگرد - غبار 	<ul style="list-style-type: none"> • تشکیل گروه راهبردی تعدیل ساختار صنعتی و جابجایی صنایع شهر دالیان • تدوین مقررات مرتبط با جابجایی و تغییر واحدهای صنعتی • تهیه طرح اجرایی برای جابجایی و تغییر واحدهای صنعتی 	<ul style="list-style-type: none"> • جابجایی واحدهای صنعتی آلاینده • تغییر در مکان جدید برای صنایع دارای آتیه و یا محصول با بارده خوب، ایجاد کارخانه ای با فنون پیشرفته در مکان جدید، • تعطیل صنایع غیر امیدبخش با سود پایین • یکی سازی کامل شناسایی صنایع مشابه مختلف به یک مکان در نشانی جدید • کوچک سازی صنایع بزرگ مقیاس • فروش (معامله) تمامی صنایع

تجربه کشور چین در برنامه ریزی

برنامه ریزی در این کشور تا حد زیادی بر اساس ساختار دولت شکل گرفته است (مهدیزاده ۱۳۸۷، صفحه ۱۸۰).

- برنامه ریزی پیرو برنامه اقتصادی کشور در حوزه شهرسازی
- ساختار برنامه ریزی بکارگیری مکانیزم بازار و اصلاح ساز و کار برنامه ریزی شهری در کشور

- نظام برنامه ریزی شهری شامل پنج حوزه:

- برنامه ریزی نظام ملی شهرها و شهرکها
- برنامه ریزی نظام استانی شهرها و شهرکها
- برنامه ریزی جامع برنامه ریزی شهری
- برنامه ریزی مناطق شهری و کلان شهرها
- طرح های تفصیلی

۴-۲-۳. تجربه کشورهای امریکای شمالی در ساماندهی

تغییر کاربری صنعتی به کاربری مسکونی با نرخ بازار، مشکلی است که شهرهای کشورهای امریکای شمالی با آن مواجه هستند. فشار و تقاضای زیاد برای ایجاد کاربری مسکونی، به ویژه در مرکز شهرها و زمین‌های صنعتی شهر، موجب کاهش تعداد اشتغال برای کارگران غیر ماهر و وابسته به رفت و آمد می‌گردد. این شهرها برای حفظ زمین‌های صنعتی شهر، جلوگیری از تغییر آنها به کاربری مسکونی و ایجاد اشتغال پایدار محلی، از ابزارهایی مانند تدوین سیاست‌های کاربرد زمین و مشوق‌های اقتصادی استفاده نموده‌اند.

۴-۲-۴. تجربه کشور آمریکا در برنامه‌ریزی

در این کشور که از لحاظ برنامه‌ریزی در جهان جزء کشورهای پیشرفته است، طرح‌های محلی خیلی بهتر از طرح‌های مجموعه شهری یا منطقه‌ای نتیجه داده است؛ چراکه سطوح مختلف حکومتی در این برنامه‌ریزی‌ها (مجموعه شهری یا منطقه‌ای) قرار ندارند. به عبارت دیگر در آمریکا هر ایالت با توجه به قوانین جاری می‌تواند نسبت به تهیه برنامه‌های شهرسازی اقدام کند (مهدیزاده، ۱۳۸۷، صفحه ۱۷۰).

طرح‌های نظارتی محلی: هدف استفاده مناسب از اراضی خصوصی به گونه‌ای که فرآیند اخذ مجوز جنبه موردی یا سیاسی پیدا نکند.

اجرای طرح: برعهده مقامات اجرائی محلی (بصورت مشترک)

طول عمر طرح: ۱۰ سال

امکان اضافه کردن اصلاحیه از سوی مرجع تهیه طرح با پیشنهاد عموم وجود دارد

نکته مهم: موفقیت طرح‌های محلی در گرو:

- جلب مشارکت و کسب نظر شهروندان به عنوان ورودی اصلی
- اتکا به اطلاعات و داده های معتبر
- در نظر گرفتن پیامدهای زیست محیطی
- متصل کردن سرمایه گذاری های عمومی به منابع درآمد و محاسبات
- شهرداری ها بیشترین مسئولیت را در تهیه و اجرا دارند (مهدیزاده، ۱۳۸۷، صفحه ۱۷۱)

جدول شماره ۴-۲: اقدامات انجام یافته در مورد فعالیت های صنعتی در شهرهای امریکای شمالی

شهر	اقدامات انجام یافته در مواجهه با فعالیت های صنعتی
نیویورک	<ul style="list-style-type: none"> • طراحی برزن های صنعتی بازرگانی برای بازتاب نواحی صنعتی مولد در درون شهر و تعهد رسمی اجباری برای عدم برزن بندی دوباره و یا ایجاد کاربردهای مسکونی • ایجاد نواحی میانگیر به دور برزن های صنعتی بازرگانی، با شرایط ویژه های مجاز برای تغییر • واگذاری قطعات صنعتی تحت مالکیت شهر به بازرگانی های صنعتی
شیکاگو	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد نواحی دائمی صنعتی به عنوان مناطق امن صنعتی (عدم امکان توسعه مسکونی در این نواحی) • تدوین مقررات مکمل مشخص کننده کاربری ها و محدودیت ها برپایه مورد در نواحی امن صنعتی
ونکوور	<ul style="list-style-type: none"> • تغییر قوانین برزن بندی شامل: <ul style="list-style-type: none"> - افزایش زیربنای مجاز برای کاربردهای خدمات صنعتی - تدوین قوانین جدید برای صنایع جدید (برای مثال «صنعت نرم افزار») - افزایش میزان فضای اختصاصی به کاربردهای اداری و جانبی - تسهیل «تغییر کاربرد» در نواحی صنعتی درون شهری به کاربرد صنعتی

۴-۲-۵. معرفی تجربه کشور هند (شهردهلی) در مواجهه با فعالیت های صنعتی

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

در کشور هندوستان، در سال ۱۹۷۰، طبقه‌بندی صنایع براساس هماهنگی آنها با مناطق گوناگون کاربرد زمین در نواحی شهری تهیه شده است. استقرار صنایع در شهرهای کشور هند با استفاده از سیاست برزن بندی صورت پذیرفته است که با توجه به نوع صنایع قرار گرفته در شهرهای این کشور، نوع برزن بندی صنایع در شهرهای مختلف با یکدیگر متفاوت است. به عنوان نمونه، طرح جامع دهلی برای منطقه بندی مناطق صنعتی شهر، گروه‌بندی شش‌گانه‌ای را از صنایع با توجه به مقیاس و میزان آلاینده‌گی انجام داده و مکان قرارگیری این صنایع را نسبت به نواحی مسکونی تعیین نموده است

جدول شماره ۴-۳: برزن بندی صنعتی شهر بمبئی با توجه نوع صنایع و میزان آلودگی

محل قرارگیری	میزان آلودگی	ویژگی صنایع قابل استقرار	برزن صنعتی
• مرکز شهر با دسترسی تسهیل شده نواحی مسکونی	• کاملاً غیر آلوده • آلودگی کنترل شده	• صنایع خدماتی و سبک	کارخانه‌های چند اشکوبه و مراکز صنعتی - خدماتی
• قابل استقرار در نزدیکی نواحی مسکونی و تجاری	• بدون آسیب	• حداکثر ۱۰۰ نفر اشتغال	صنایع سبک تولیدی
• دور از نواحی مسکونی جهت برخورداری از فضای کافی برای رشد • در حاشیه شهرها و مناطق صنعتی	• تقسیم بر حسب نوع صنعت به دو دسته آسیب‌زا و بدون آسیب	• دارای بیش از یکصد کارگر • نیاز به زمین وسیع (بیش از ۴/۹ هکتار)	صنایع گسترده
• خارج از محدوده شهر	• دارای آلودگی زیاد	• دارای تجهیزات سنگین • مصرف بالای انرژی • احتیاج به سرمایه زیاد	صنایع سنگین
• خارج از محدوده شهر	• دارای آلودگی زیاد و خطر برای انسان و محیط زیست	• صنایع تولیدکننده مواد منفجره و آتش‌زا	صنایع آسیب‌زا، آلاینده و خطرناک
• خارج از محدوده شهر	• کاملاً آلاینده	• شامل معدن‌کاری، سفالگری و کوره‌های آجرپزی	صنایع استخراجی (معدن‌کاری، سفالگری و کوره‌های آجرپزی)

عمده ترین شهرهای هند که از ابزارهای سامان دهی بهره گرفته اند عبارتند از:

- بنگلور
- دهلی
- بمبئی
- جیبور
- کلکته

مهم ترین ویژگی های صنایع و مشاغل در شهرهای این کشور را می توان در قابل موارد زیر دسته بندی نمود:

- برنامه ریزی برای ایجاد مجتمع های صنعتی
- تقسیم بندی انواع صنایع و بهره گیری از ابزارهای مکان یابی
- سابقه ی تاریخی و اختلاط بافت مسکونی و مشاغل در شهرهای بزرگ
- تراکم جمعیتی بالا در شهرهای این کشور
- فناوری پایین در تولید و در نتیجه آلودگی های زیست محیطی

سیاست صنعتی دولت مرکزی هندوستان

در کشور هندوستان تجارب حاصله از مطالعات ساماندهی صنایع به صورت مقررات مصوب و لازم الاجرا شده است. هندوستان در سال ۱۹۴۷ استقلال یافت؛ وضعیت صنعتی این کشور در آن سال به گونه ای بود که تعداد زیادی کارگاه های صنعتی کوچک و ساده روستایی فعال بودند و در مقابل تعداد اندکی صنایع بزرگ و مدرن مشغول به فعالیت بودند.

صنایع بزرگ هندوستان در زمینه‌های تولید منسوجات، فلزات اساسی و تجهیزات راه آهن فعالیت داشتند (فرهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۱۹۱).

اقتصاد کشور در آن سال و هم‌چنین در حال حاضر اساساً متکی بر بخش کشاورزی است. جمعیت کشور در سال ۱۹۷۱ برابر با ۵۴۸/۲ میلیون نفر بود که از این تعداد ۱۸۰/۵ میلیون نفر را نیروی کار فعال تشکیل می‌داد (۳۳٪). از این تعداد ۱۳۰ میلیون نفر (۷۲٪) به کار کشاورزی اشتغال داشتند. صنایع کارگاهی برای ۱۷/۱ میلیون نفر (۹/۵٪ نیروی کار) اشتغال ایجاد می‌کرد. تولید بخش کشاورزی و صنایع کارگاهی به ترتیب بالغ بر ۱۷۲/۲ و ۴۸/۲ میلیارد روپیه بود که ۴۲٪ و ۱۱/۶٪ تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌داد.

از دیدگاه توزیع جغرافیایی، این صنایع بسیار متمرکز بودند. تنها صنایع منبع‌محور بودند که بر اساس الگوی نزدیکی به منابع مواد خام نیاز به استقرار در نزدیکی منابع مواد خام داشتند. سایر صنایع که بخش اعظمی از صنعت هند را تشکیل می‌دادند در اطراف چند شهر معدود به ویژه بمبئی و کلکته متمرکز بودند.

از سال ۱۹۴۷ به بعد، سیاست صنعتی و دولت مرکزی هند بر اصول زیر استوار گردید.

- افزایش اشتغال
- رفع عدم تعادل بین بخش‌های اولیه و ثانویه
- کاهش نابرابری در توسعه مناطق
- دستیابی به خودکفایی

اولین دستورالعمل سیاست صنعتی کشور در سال ۱۹۴۸ صادر شد که نقش مهم صنایع کوچک در اقتصاد ملی در آن مورد توجه قرار گرفت. این دستورالعمل تأکید داشت که توسعه سالم صنایع کوچک بستگی به موارد زیر دارد:

- ارزانی منابع نیرو
- آموزش کارگران
- مشاوره فنی
- بازاریابی سازمان یافته و در صورت نیاز تضمین های مناسب در قبال رقابت شدید صنایع بزرگ تولیدی.

اولین تصمیم برای تاسیس مجتمع های صنایع کوچک در سال ۱۹۵۵ به وسیله نهاد صنایع کوچک و با اهداف زیر اتخاذ شد:

- ایجاد زمینه مناسب برای رشد صنایع کوچک
- ایجاد شرایط لازم برای رسیدن به بهره وری تولید بیشتر و حفظ آن در صنایع

کوچک

- جلوگیری از تراکم روز افزون آن ها در شهرهای بزرگ
 - ایجاد زمینه مناسب رشد و توسعه در مناطق عقب مانده
- در برنامه سامان دهی صنعتی هند، از ابزارهای مختلفی بهره گرفته شد؛ چراکه مجتمع های مورد استفاده در شهرها و صنایع مختلف، متفاوت بودند. در تعدادی از شهرها این مجتمع ها در واقع از مدل پهنه بندی تبعیت می کردند. این مجتمع ها مکانی برای فعالیت کسب و کارهای کوچک بودند و بیشتر خدمات و اصناف را در خود جای می دادند. تعدادی از مجتمع ها به صورت ویژه و تخصصی برای یک حوزه صنعتی خاص در نظر گرفته شده بودند. این نوع از مجتمع ها، مزیت های مجاورت مکانی را هدف قرار گرفته بودند.

در آخر چهارمین برنامه پنج ساله (۷۴-۱۹۶۹) تعداد ۵۲۰ مجتمع به اتمام رسیده بود. از این تعداد ۲۱۳ مجتمع در مناطق شهری ۱۳۴ مجتمع در نواحی نیمه روستایی و ۱۰۸ مجتمع در نقاط روستایی قرار داشتند، که از این تعداد ۶۷ مجتمع مورد بهره برداری قرار

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نگرفت. تعداد کارگاه‌های تشکیل شده در مجتمع‌ها ۱۳۳۵۱ واحد بود. ۱۲۰۱۹ واحد آن واگذار شد که در زمان بررسی ۱۱۰۱۰ واحد آن در حال تولید بود و ۱۷۵۷۰۰ نفر در آنها به کار اشتغال داشتند (حسینی نژاد، ۱۳۸۹).

۳-۴. تجربه برخی از کلان شهرهای ایران در ساماندهی

۳-۴-۱. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلانشهر تهران

معرفی ساختار سازمانی مسئول

در شهر تهران شرکت ساماندهی صنایع و مشاغل شهر وابسته به شهرداری تهران اقدامات و پیگیری لازم جهت ساماندهی صنایع و مشاغل شهر را انجام داده و نظارت بر اجرای بند بیست به این شرکت تفویض شده است. این شرکت که در بعد کلان به منظور ایجاد و توسعه محیط زیست بهتر برای شهروندان تهرانی برنامه‌ریزی می‌کند، در سال ۱۳۶۹ به استناد بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها و مصوبات هیأت محترم وزیران در قالب «سازمان ساماندهی و انتقال صنایع مزاحم» تأسیس شد و در سال ۱۳۷۲ براساس سیاست‌های شهرداری به «شرکت ساماندهی صنایع و مشاغل شهر» با هدف سیاست‌گذاری متمرکز، برنامه‌ریزی جامع و نظارت مستمر و گسترده بر مشاغل و صنایع شهری تغییر نام یافته است.

رویکردها

این شرکت بر اساس ماموریت‌های مصوب خود که شامل موارد زیر بوده است، اقدامات گسترده‌ای را در سطح شهر انجام داده است.

✓ برنامه‌ریزی - مدیریت و نظارت در جلوگیری از تأسیس و استمرار فعالیت صنایع و مشاغل مزاحم در شهر تهران.

✓ پیشبرد اهداف شهرداری تهران در بخش اجرایی ساماندهی از طریق صدور آراء بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها و پیگیری اجرای آنها در مناطق بیست و دو گانه شهرداری تهران.

✓ برنامه‌ریزی در زمینه ساخت و امکان ایجاد مجتمع‌های درون شهری و برون شهری جهت انتقال واحدهای شغلی مزاحم و آلاینده و نظارت بر اجرا و طراحی این مجتمع‌ها.
✓ ارتقاء بهداشت عمومی شهر از طریق کنترل جمعیت جانوران مضر شهری (موش و سگ).

✓ انجام کلیه امور مرتبط با کیوسک‌ها و جمع‌آوری کیوسک‌های غیرمجاز در سطح شهر.
در حال حاضر نیز طرح جامع شهر تهران، آخرین سند مصوب مرتبط با ساماندهی صنایع و مشاغل در تهران، راهبردهای پیش بینی شده در بخش کار و فعالیت طرح جامع اخیر است که رویکردها در این سند، با توجه به موارد زیرتهیه شده است.

• آینده نگری در بخش اقتصادی- اجتماعی شهر از لحاظ تعاملات بیرونی شهر با توجه به چشم انداز تحولات نقش ملی فرا ملی و منطقه‌ای تهران؛
• بهره‌گیری و استنتاج از اسناد چشم‌انداز و برنامه‌های مصوب کلان و فرادست مرتبط با تهران؛

• توجه بیشتر به تعاملات موجود بین کالبد شهر و حیات اجتماعی - اقتصادی آن.
• اهداف راهبردی نیز در توزیع کار و فعالیت در مناطق تهران به شرح زیر است.
• تقویت کمی و کیفی محور مرکزی شهر تهران به عنوان پهنه اصلی استقرار خدمات فراشهری مولدمالی و دفاتر شرکت‌های چند ملیتی برای تبدیل تهران به

شهری جهانی در منطقه آسیای جنوب غربی؛

- تقویت تخصص در یک یا چند رشته خاص فعالیت در هر منطقه برای ایجاد تعامل مثبت فضایی و کارکردی بین مناطق با توجه به مزیت‌های درون منطقه‌ای و محورهای ارتباط با مجموعه شهری تهران؛
- ایجاد مراکز تجاری و خدماتی شهری و منطقه‌ای برای دستیابی به حداکثر ممکن تنوع اقتصادی، پشتیبانی فعالیت‌های موجود و پاسخ‌گویی به نیازهای اساسی مردم؛
- تاسیس پارک‌های علمی و فنی برای پژوهش و توسعه و مکان‌گزینی بنگاه‌های علمی-فنی در پهنه‌های مناسب،
- تاسیس و تقویت مجتمع‌های نمایشگاهی، گردش‌گری، فرهنگی، سکونتی با معیارهای جهانی برای حفظ جذب سرمایه و نیروی انسانی خیره در پهنه‌های مناسب؛
- عدم تغییر کاربری‌های صنعتی و انبارها مگر برای ایجاد مجتمع‌های تجاری و خدماتی در شهر و استفاده از فضای آنها برای ساماندهی فضایی و مدیریتی صنایع کوچک با فن‌آوری پیشرفته.

اقدامات انجام شده در زمینه ساماندهی صنایع و مشاغل در تهران

- ۱- مدیریت، کنترل و نظارت بر امور بند ۲۰ و صدور آرای صادره و کنترل وضعیت آلاینده‌گی و مزاحمت صنایع و مشاغل و صنوف در سطح شهر تهران؛
- ۲- کنترل و نظارت بر امور اجرایی ادارات ساماندهی مناطق بیست و دوگانه شهرداری و ارزشیابی کارهای انجام گرفته توسط آنان؛

۳- تهیه و تدوین پیش نویس آیین نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و لوایحی که برای ساماندهی صنایع و پیشبرد امور مربوطه نیاز (از جمله لایحه ساماندهی مراکز نگهداری مواد و کالاهای خطرناک که به تصویب شورای اسلامی شهر تهران رسیده است و مصوبه طرح راهبردی ساماندهی صنایع و صنوف که توسط شورای اسلامی شهر در دست بررسی است)؛

۴- عضویت در کارگروه‌های تخصصی و کمیسیون‌ها از جمله کمیسیون هیأت عالی نظارت و کمیسیون نظارت شهرستان تهران با هدف هماهنگی و همسوسازی اصناف و شهرداری در اجرای طرح‌های مشترک؛

۵- پیش‌بینی سازوکار اداری مناسب به منظور هماهنگی و همکاری با مجامع امور صنفی و اتحادیه‌ها در اجرای برنامه‌های ساماندهی مشاغل؛

۶- تهیه و تدوین طرح‌های نظارتی بر امور مربوط به کیوسک؛

۷- ارائه راهکار کارشناسی در جهت رفع و کنترل مزاحمت و آلودگی و صدور ۵۴۰۰۰ رأی مقتضی در قالب تعطیل و تمهید؛

۸- ساماندهی و انتقال کامل صنایع آلاینده بر اساس مصوبه هیأت وزیران از قبیل: ریخته‌گری‌ها، روده‌شویی‌ها، چرم‌سازی‌ها، صابون‌پزی‌ها، دباغی‌ها، کشتارگاه‌ها و... به شهرک‌های صنعتی مصوب (جدول ۴-۴)

۹- نظارت بر احداث مجتمع‌های صنفی - خدماتی پنج مجتمع (گلگون - حصارامیر - چهاردانگه - نمایشگاهی - خاوران) با مساحت تقریبی ۶۴۰ هکتار جهت استقرار هفت صنف آلاینده؛

۱۰- ساخت مجتمع صنفی خدماتی در محور خاوران با ظرفیت ۳۵۰۰ کارگاه برای مشاغل مزاحم (بهره برداری شده است).

تصویر شماره ۴-۱: مجتمع صنفی خدماتی خاوران تهران

اقدامات پیش بینی شده در امر ساماندهی صنایع مشاغل در کلان شهر تهران

بر اساس راهبردهای طرح جامع، برنامه‌ها می بایستی مبتنی بر دستیابی به شهری دانش پایه، هوشمند، جهانی باشد که به صورت زیر پیش بینی شده است.

- ۱- پالایش صنایع موجود آلاینده و دارای رای بند بیست با صنایع با فن آوری بالا و پاک
 - ۲- ایجاد مراکز و مجتمع های صنفی خدماتی (طبق مصوبات و اسناد فرادست و آئین نامه های مصوب (خاور شهر - تالاب بهرام و ...).
 - ۳- تقویت خوشه های صنفی و صنعتی و بستر سازی برای ایجاد پارک های فن آوری.
 - ۴- هماهنگی و برنامه ریزی در زمینه اجرای ماموریت های شهرداری در امور مرتبط با اصناف از طریق بسترهای قانونی مرتبط (کمیسیون های نظارت شهرستان، هیات عالی نظارت، کارگروه صنعت و معدن و ...)
 - ۵- هم افزایی با سازمان ها از طریق بهره گیری از ظرفیت های قانونی مانند قانون نظام صنفی، قوانین توسعه و تعامل با متولیان اصناف به منظور کنترل از مبداء آلودگی ها و مزاحمت ها.
 - ۶- اجرای برنامه های استخراج شده از طرح جامع
- شامل ساماندهی استقرار مشاغل، فعالیت ها و انتقال مشاغل نامتجانس شهری

- ساماندهی استقرار عملکردهای مجاز زیر پهنه‌های پهنه بندی طرح‌های جامع و تفصیلی

۷- پیش‌بینی ساخت دو مجتمع دیگر با نام‌های ولی عصر (عج) و خاور شهر برای مشاغل مزاحم (www.samandehi.ir).

جدول شماره ۴-۴: مشخصات شهرک‌های صنعتی تهران

ردیف	نام شهرک صنعتی	صنایع پیش‌بینی شده	نشانی شهرک
۱	شهرک صنعتی اشتهارد	فلزی، کانی غیر فلزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی و پوشاک، شیمیایی و سلولزی	۵ کیلومتر بعد از شهر اشتهارد
۲	عباس آباد	فلزی، ریخته‌گری، کانی غیر فلزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی و پوشاک، شیمیایی و سلولزی	کیلو متر ۴۵ بزرگراه امام رضا
۳	شمس آباد	فلزی، ریخته‌گری، کانی غیر فلزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی و پوشاک، شیمیایی و سلولزی	کیلومتر ۴ اتوبان تهران -قم
۴	علی آباد	فلزی، کانی غیر فلزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی و پوشاک، شیمیایی و سلولزی	کیلو متر ۵۵ بزرگراه امام رضا
۵	چرمشهر و سالاریه	چرمسازی، صابون سازی، ماشین سازی قالیشویی، نساجی و چاپ، صنایع غذایی	کیلو متر ۱۵ جنوب ورامین
۶	خورازمی	(عمدتاً صنایع غذایی)	کیلومتر ۵ بزرگراه امام رضا
۷	نصیر آباد	عمدتاً صنایع فلزی، غذایی	کیلو متر ۳۰ جاده قدیم تهران - ساوه
۸	فیروز کوه	فلزی، کانی غیر فلزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی، شیمیایی و سلولزی	کیلو متر ۱۲۰ جاده تهران - فیروز کوه
۹	نظر آباد	صنایع غذایی و تبدیلی، فلزی، برق و الکترونیک شیمیایی	کیلو متر ۷۵ بزرگراه تهران - قزوین
۱۰	پیشوا	عمدتاً "صنایع غذایی - فلزی - سلولزی"	کیلومتر ۹ محور شریف آباد - پیشوا
۱۱	پرند	فلزی - برق	کیلو متر ۳۵ اتوبان تهران - ساوه

۴-۳-۲. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلانشهر مشهد

معرف ساختار سازمانی مسئول در شهرداری

در حال حاضر در کلان شهر مشهد نیز مانند اصفهان و بیشتر کلان شهرهای کشور، ساختار سازمانی ساماندهی با میداین میوه و تره بار ادغام شده است و سازمان میداین میوه و تره بار و ساماندهی مشاغل شهری بر اساس مطالعات گسترده‌ای، فعالیت‌های خود را آغاز نموده است.

رویکردها

بر اساس مطالعات انجام شده، رویکردها برای دستیابی به شرایط مطلوب، به شرح زیر تعیین شده است.

- ساماندهی فعالیت‌ها از نظر نیروی انسانی
- پیش بینی منابع درآمد پایدار برای این امر
- ساختار سازی الگوی فعالیت واحدهای تولیدی و کارگاهی به صورت خوشه‌ای
- پیش‌بینی الگوهای فعالیت واحدهای تولیدی و کارگاهی به صورت خوشه‌ای
- بهره گیری از روشهای تشویقی

اقدامات انجام شده

اهم اقدامات انجام شده در مشهد به ویژه در محورها برای ساماندهی صنایع و مشاغل به شرح زیر است.

- ساماندهی صنایع فلزی و کارگاه‌های قطعه سازی در محور مشهد - قوچان (با هدف ایجاد نوعی رقابت و قابلیت در تغییر فن آوری)
- مکان‌یابی بر اساس مطالعات و تحقیقات لازم و به دور از اعمال نظرات شخصی

• تهیه و تدوین پروژه ساماندهی مشاغل تولیدی و کارگاهی با هدف طراحی هندسه استقرار کارگاهها

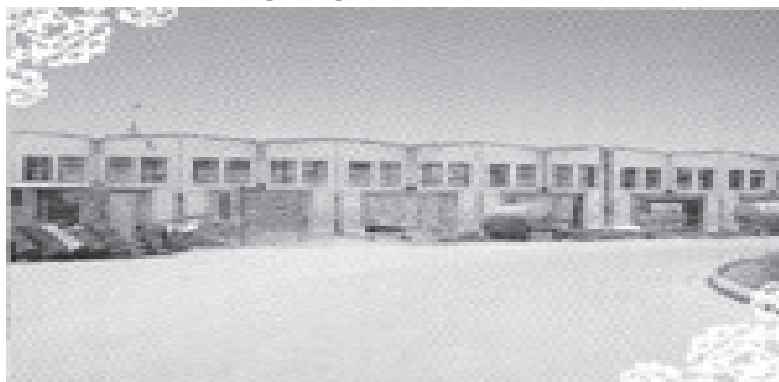
- ایجاد بازارچه ها برای مشاغل سیار و بی کانون
- ایجاد فروشگاههای مرکزی (الماس شرق - پروما)
- ایجاد تعاونیهای منطقه‌ای (بر اساس مناطق شهرداری)
- مجتمع‌های صنفی و صنعتی در کلان‌شهر مشهد

جدول شماره ۴-۵

نوع مجتمع	نام مجتمع	تعداد واحد پیش بینی شده	وضعیت	نشانی
صنفی - صنعتی	ثامن ۱	۱۷۸	در حال بهره برداری	بزرگراه همت-۷۵متری رضوی
	ثامن ۲	۱۲۰		۸ کیلومتری جاده کلات با
	ثامن ۳	۱۶۰	آماده سازی	هدف انتقال آبکاران و
	البرز ۱	۴۲۰	آماده سازی	فلز تراشان
تعمیرگاهی خدمات خودروهای سبک	سامان ۱	۹۶	در حال بهره برداری	انتهای خ شهید مفتاح
	سامان ۲	۴۶	در حال بهره برداری	انتهای خ شهید مفتاح
	سامان ۳	۶۴	در حال بهره برداری	خیابان عامل نبش حجت
تعمیرگاهی خودروهای سنگین	قدس	۳۰۰	در حال بهره برداری	جاده قدیم نیشابور
مجتمع انبارها انتقال انبارهای ضایعات آهن	پردیس رسالت	۱۹	در حال بهره برداری	بزرگراه خاتم خیابان پردیس سه راه دانش

تصویر شماره ۲-۴: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۱

تصویر شماره ۳-۴: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۲

تصویر شماره ۴-۴: مجتمع صنفی صنعتی ثامن ۳

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

تصویر شماره ۴-۵: مجتمع صنفی صنعتی البرز ۱

تصویر شماره ۴-۶: مجتمع صنفی سامان

تصویر شماره ۴-۷: مجتمع صنفی قدس

تصویر شماره ۴-۸: مجتمع انبارهای پردیس

اقدامات پیش بینی شده در امر ساماندهی صنایع و مشاغل کلان شهر مشهد در کلان شهر مشهد، بر اساس مطالعات انجام شده در زمینه ساماندهی واحدهای تولیدی و کارگاهی، شناخت وضع موجود و مشکلات و موانع اجرایی مواردی که حائز اهمیت هستند، شناسایی و استخراج شده است.

در این راستا مهم ترین ارکان شناخته شده در زمینه ساماندهی شامل:

- استخراج مقادیر حد آستانه مجاز مواجهه با آلاینده ها
- تهیه استانداردهای مساحت در مشاغل مختلف بر حسب متر مربع
- پیش بینی ساختار سازی برای تامین نیروی انسانی مناسب کارگاه ها و ساماندهی فعالیت ها از نظر نیروی انسانی

پیش بینی تامین منابع درآمد پایدار برای ساماندهی از طریق تشکیل تعاونی پول

در بخش ساماندهی نیروی انسانی و تامین منابع مورد نیاز، که یکی از مهم‌ترین ارکان اصلی ساماندهی فعالیت‌های تولیدی و کارگاهی در سطح جهان است و در حال حاضر در کشور ما نیز، شاغلین در فعالیت‌های کارگاهی، دارای تخصص‌های لازم و تحصیلات حداقل نمی‌باشند، حائز اهمیت شناخته شده است. این امر در میزان بهره‌وری کارگاه‌های تولیدی، نوآوری، فن‌آوری و بازاریابی و... در عرصه‌های تولیدی تاثیرگذار است، لذا پیش بینی شده است تامین نیروی انسانی درون کارگاه‌های تولیدی از طریق آموزش فنی و حرفه ای معرفی و پس از گذراندن دوره‌های لازم به صورت رایگان، وارد عرصه‌های کارگاهی شوند. همچنین لازم است از طریق اتحادیه های صنفی، هر ساله دوره‌های آموزش اجباری و رایگان کوتاه مدت به منظور افزایش سطح کمی و کیفی اطلاعات برگزار شود. برگزاری سمینارهای تخصصی و بهره‌گیری از تجربیات کلان‌شهرهای جهان، ایجاد ارتباط بین دانشگاه (دانشکده‌های اقتصاد، صنایع، معماری و شهرسازی) با هدف تقویت ارتباط سازمان ساماندهی با بدنه تحقیقاتی و پژوهشی کشور نیز در این خصوص پیشنهاد شده است. در بخش مدیریت ساماندهی نیز که از موارد مهم و پیش‌رانه در دستیابی به اهداف است، مدیریت ارشد با تخصص صنعتی یا اقتصادی یا برنامه‌ریزی شهری انتخاب شده و یا دوره‌های لازم در این خصوص را دیده باشند.

در بخش تامین منابع مالی، علی‌رغم اهمیت موضوع، به دلیل عدم جایگاه مستقل بودجه اختصاصی در سرفصل‌ها جهت ساماندهی و حمایت از فعالیت‌های صنعتی و کارگاهی، چشم انداز و سیاستی مصوب در این زمینه وجود ندارد. با توجه به این موضوع در کلان‌شهر مشهد، تلاش‌های گسترده‌ای جهت جذب حمایت‌های دولتی انجام شده است که تاکنون ناموفق بوده است. البته با تشکیل سمینارهای موضوعی و تنظیم افکار عمومی و ایجاد آگاهی مسئولان کشور، به منظور تامین منابع مالی و تخصیص اعتبارات در بودجه

کشور، این امر قابل تحقق خواهد بود. از جمله اهرم‌های ایجابی قابل بهره‌گیری در امر ساماندهی پیش بینی شده، به تعدیل رساندن و به تعویق انداختن عوارض و مالیات‌های بر در آمد در خصوص برخی از مشاغل مورد نظر ساماندهی و یا اخذ عوارض تغییر کاربری و عوارض نوسازی که شهرداری‌ها از واحدهای کارگاهی دریافت می‌کنند، با تعویق پنج یا ده ساله یا در موارد خاص حذف آن از جمله مواردی است که با ایجاد اشتغال جوانان و ساماندهی وضعیت فعلی قابل توجیه است.

در این بخش پیش بینی منابع درآمد پایدار برای ساماندهی از طریق تشکیل تعاونی پول، پیشنهاد جهت در نظر گرفتن اعتبارات دولتی به منظور بهره‌گیری از روش‌های تشویقی انجام شده است (www.mashhad.ir).

۴-۳-۳. ساماندهی صنایع و مشاغل در کلان‌شهر اصفهان

معرفی ساختار سازمانی مسئول در شهرداری

سازمان میادین میوه و تره بار و ساماندهی مشاغل شهری اصفهان با بیانیه ماموریت ایجاد تسهیلات لازم جهت تهیه و توزیع میوه و تره بار و فرآورده‌های کشاورزی و همچنین ساماندهی به مشاغل شهری با رعایت طرح‌های جامع، تفصیلی و مقررات موضوعه، شکل گرفته است.

این بیانیه بر اساس چشم‌انداز دستیابی به یک شهر آرام و روان با فراهم شدن توازن در دسترسی به امکانات و خدمات و فرصت‌ها بر مبنای اصل عدالت تدوین شده است. همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی و بهره‌گیری از فن‌آوری روز دنیا در راه صلاح شهروندان و صاحبان مشاغل مورد نظر قرار گرفته است.

رویکردها

در حال حاضر اهداف عالی و سیاست‌های سازمان بر اساس مطالعات انجام شده و برنامه‌ریزی انجام شده در افق زمانی سال ۱۳۹۰ (برنامه پنج ساله) به طور کلی شامل موارد زیر است:

۱- توزیع متعادل خدمات سازمان به شهروندان در سطح شهر

۲- ساماندهی مشاغل در جهت توسعه فضای متوازن شهری

۳- اصلاح ساختار سازمانی و بهبود روش‌های مدیریت سازمان

برای هر یک از موارد یاد شده تحلیل نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت‌های S W O T

استخراج شده است.

اقدامات انجام شده

۱. پیش بینی اجرای دوازده پروژه در بخش صنایع و مشاغل (به جز بخش میوه و تره بار)
۲. احداث شهرک کارگاهی امیر کبیر برای انتقال کارگاه های غیر مجاز در سه فاز
۳. پیش بینی انتقال واحدهای غیر مجاز و آلاینده به مراکز مجاز
۴. ساماندهی مشاغل سیار در ورودی های شهر

اقدامات پیش بینی شده در امر ساماندهی صنایع و مشاغل کلان شهر اصفهان

۱. احداث شهرک صنایع کارگاهی در جنوب یا شرق اصفهان به منظور جلوگیری از تمرکز ترافیک و خدمات در سمت شمال به علت وجود شهرک کارگاهی امیرکبیر
 ۲. نمایشگاه دام به منظور اسکان عرضه دام و محصولات دامی در نقاط داخلی شهر و جلوگیری از آلاینده های بهداشتی ناشی از عرضه غیر بهداشتی محصولات دامی
 ۳. احداث و اجرای طرح ساماندهی کارگران ساختمانی
 ۴. طرح ساماندهی خودروهای مصالح ساختمانی باتوجه به استقرار خودروهای دارای مصالح ساختمانی و یا خودروهای خالی جهت حمل نخاله های ساختمانی در ورودی ها.
- ادامه عملیات ساخت فاز دوم شهرک صنعتی امیرکبیر این شهرک فاز اول آن بهره برداری شده است.

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

تصویر شماره ۹-۴

تصویر شماره ۱۰-۴: احداث فاز سوم شهرک کارگاهی امیر کبیر جهت تخصیص به نمایشگاه های اتومبیل و
جمعه بازار خودرو

تصویر شماره ۴-۱۱

- احداث بازار روز در نزدیکی باغ رضوان و حاشیه اتوبان اصفهان - نایین (دو منظوره) با هدف ساماندهی وانت‌های شخصی که به علت توجه زائرین به باغ رضوان در روزهای پنج شنبه و جمعه، اقدام به عرضه میوه و تره بار می‌کنند، پیش بینی شده است. همچنین این بازار در روزهای هفته برای استقرار خودروهای ویژه حمل مصالح و نخاله‌های ساختمانی مورد بهره برداری قرار می‌گیرد.
- احداث بازار روز همدانیان در خیابان همدانیان جهت ایجاد بازار ماهی، صنایع دستی خانم‌های خانه دار، بازار عرضه محصولات کامپیوتر، پارکینگ بازار مواد غذایی و میوه و تره بار
- احداث بازار گل در مجاور بازار فوق
- طرح انتقال موزاییک سازان به علت معضلات و مزاحمت‌های ایجاد شده ناشی از این مشاغل به محل‌های مناسب انتقال داده خواهند شد.
- احداث بازار اوراقچی‌ها به علت مزاحمت ایجاد شده در کنار منازل مسکونی، این مراکز به شهرک امیرکبیر انتقال خواهند یافت.

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

- احداث بازار مبیل سازان این پروژه با همکاری اتحادیه و مشارکت بخش خصوصی و در راستای اجرای بند بیست ماده پنجاه و پنج و به منظور انتقال مشاغل مزاحم انجام خواهد شد.

جدول شماره ۴-۶: پروژه های پیش بینی شده در زمینه ساماندهی مشاغل در کلانشهر اصفهان تا سال ۹۰ (www.isfahan.ir)

ردیف	عنوان پروژه	مساحت پیش بینی شده
۱	احداث شهرک صنایع کارگاهی در جنوب یا شرق اصفهان	۱۰۰ هکتار
۲	نمایشگاه دام	۱۰۰۰۰ متر مربع
۳	طرح ساماندهی کارگران ساختمانی	۱۰۰۰۰ متر مربع
۴	ساماندهی خودرو های مصالح ساختمانی	۱۰۰۰۰ متر مربع
۵	تکمیل ساخت فاز دوم شهرک صنعتی امیر کبیر	۵۰۰۰۰ متر مربع
۶	احداث فاز سوم شهرک کارگاهی امیر کبیر	۳۰۰۲۸۰ متر مربع
۷	احداث بازار روز همدانیان	۸۰۰۰ متر مربع
۸	احداث بازار روز در نزدیکی باغ رضوان	-
۹	احداث بازار گل	۱۵۰۰ متر مربع
۱۰	انتقال موزاییک سازان	۲۲۵۰۰ متر مربع
۱۱	احداث بازار اوراق چی ها	۱۹۰۰۰ متر مربع
۱۲	احداث بازار مبیل سازان	۸۰۰۰۰ متر مربع

خلاصه

در بخش معرفی تجارب کلان شهرها، ابتدا به طور کامل با مفهوم کلان شهر یا متروپولیس (Metropolis) که شهرهایی با داشتن مرکزیت دولتی و فعالیت اقتصادی یا فرهنگی بر دیگر سکونت گاهها برتری دارند و ممکن است شهر اصلی یک ناحیه، یک استان، یا یک کشور و گاهی پایتخت آن باشد، پرداخته شد. همچنین مفهوم مگالاپولیس Megalopolis که یک واژه ترکیبی است و منطقه یا ناحیه کلان شهری یا مادر شهری است که می تواند مادرشهرها یا کلان شهرهای متعددی را در برگیرد، بررسی شد.

در بررسی تجارب کلان شهرها در ساماندهی (در کشور شیلی (شهر سانتیاگو)، اجرای برنامه پیش گیری از آلودگی، کشور چین (شهر دالیان)، جابجایی واحد صنعتی به در خارج از شهر، نیویورک شیکاگو ونکوور، تغییر قوانین برزن بندی، کشور هند (شهر دهلی) و استفاده از سیاست برزن بندی به این نتیجه رسیدیم که جهت کاهش اثر منفی فعالیت های صنعتی بر نواحی کارکردی مسکونی، استفاده از رهیافت های کاهش آلایندهی صنایع، برزن بندی و استفاده از مقررات برای دسته بندی انواع فعالیت های صنعتی و تعیین نحوه قرارگیری در شهر، جابجایی فعالیت صنعتی به خارج از محدوده شهر و نیز به کارگیری رهیافت احیای زمین ها و محوطه های متروک صنعتی، از جمله رهیافت هایی است که کشورهای مختلف در مواجهه با فعالیت های صنعتی در شهر به کار گرفته اند. در کلانشهرهای کشور خودمان نیز نتایج اقدامات در تهران، اصفهان و مشهد در زمینه ساخت مجتمع های درون شهری و ارائه تمهیدات تخصصی جهت رفع آلودگی بررسی شد.

بر اساس راهبردهای طرح جامع ساختاری راهبردی اخیر تهران به عنوان پایتخت کشور نیز، برنامه های ساماندهی باید مبتنی بر دستیابی به شهری دانش پایه، هوشمند، جهانی

باشد که از طریق پالایش صنایع موجود آلاینده با صنایع با فن آوری بالا و پاک، تقویت خوشه‌های صنفی و صنعتی، هم افزایی سازمان‌ها از طریق بهره‌گیری از ظرفیت‌های قانونی و تعامل با متولیان اصناف به منظور کنترل از مبداء آلودگی‌ها و مزاحمت‌ها مورد تاکید قرار گرفت

خودآزمایی

۱. تجربه کشور هند در زمینه ساماندهی صنایع و مشاغل شهرها را شرح دهید؟
۲. تجربه کشور آمریکا در زمینه برنامه‌ریزی برای ساماندهی بر چه اصولی مبتنی است؟
۳. مراحل پیش بینی شده برای جلوگیری از آلودگی ناشی از فعالیت‌های صنعتی در کشور شیلی چیست؟
۴. وجه تشابه اقدامات انجام شده در کلان‌شهرهای کشور در زمینه ساماندهی فعالیت‌های صنفی و صنعتی چیست؟
۵. مترو پلیس چیست و چه ویژگی‌هایی دارد؟
۶. منظور از مگالاپلیس چیست و آیا در کشور ما مگالاپلیس وجود دارد؟
۷. تجربه کشور ما در زمینه ایجاد مجتمع‌های شغلی چیست و نمونه‌های موفق آن را نام ببرد؟
۸. اقدامات پیش‌بینی شده در کلان‌شهرهای کشور در زمینه ساماندهی صنایع و مشاغل چیست؟

فصل پنجم

روش‌های اجرایی ساماندهی

اهداف

هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می باشد:

- ۱- آشنایی کامل با روش‌های ساماندهی
- ۲- شناخت کامل از نحوه ایجاد مجتمع‌های درون شهری
- ۳- بررسی نکات مهم در مکان‌یابی مجتمع‌های صنفی- خدماتی
- ۴- شناخت مزایای ایجاد خوشه‌های صنفی
- ۵- روش‌های متداول سامان‌دهی و مزایا و معایب آن
- ۶- انواع تجارت الکترونیک و کاربرد آن در ساماندهی
- ۷- انتقال صنایع و مشاغل مزاحم و کاربرد آن توضیح داده می‌شود. آورده شده است.

۵-۱. روش‌های اجرایی ساماندهی مشاغل و صنایع در شهرها

۵-۱-۱. روش‌های ساماندهی مبتنی بر مبانی اجتماعی

تحولات سه دهه اخیر در جهان نشان داد که ماهیت جوامع بسیار پیچیده‌تر از آن است که بتوان با مدل‌ها و نظریه‌ها به ارایه آن پرداخت. اشکال برنامه‌هایی که به جنبه‌های اجتماعی نمی‌پردازند، این است که :

- بیشتر جنبه‌های کالبدی اقتصادی داشته و به کیفیت اجتماعی نمی‌پردازد.
 - جنبه‌های آرمانی و انتزاعی دارد و با امکانات اجرایی منطبق نیست.
 - تاکید روی مسائل و نگرش فن سالارانه است تا اجتماع محوری برنامه.
 - اغلب برنامه‌ها یا تحقق نمی‌یابد و یا تحقق آن به زیان سایر جنبه‌های دیگر است.
- ساماندهی یعنی تغییر و اصلاح و برای تحقق آن لازم است تا بنیادهای فکری - فلسفی به سمت فهم عامه و خرد جمعی سوق پیدا کند. همچنین بنیادهای اقتصادی از تولید انبوه به مصرف انبوه تغییر کند، در تولید، توزیع و مصرف انعطاف باشد. از طرف دیگر نیز بنیادهای سیاسی با توجه به نهادهای غیر دولتی رشد و همگرایی جهانی داشته باشد. در این صورت تحول در ویژگی‌های اجتماعی فرهنگی رشد و گسترش یافته به ابعاد و روابط اجتماعی توجه بیشتری شده و بازنگری در مفاهیم پایه صورت گیرد (مثلاً شهرسازی از رویکرد فن سالارانه به رویکرد اجتماع محور سوق یابد). همچنین بازنگری در مفاهیم، روش‌ها و فنون نیز صورت گیرد. یعنی شهر خوب با شهروند خوب شکل می‌گیرد و به عبارت دیگر بازنگری در مفاهیم، اهداف و وظایف در بعد محتوایی مد نظر قرار گیرد. شهر

یک سازمان اجتماعی است و با اهداف رضایت، آسایش، ایمنی، هویت، ادراک معنی، پیوند با گذشته و آینده، حفظ ارزش‌ها و احساس همیشگی و پویایی شهری سالم و نمونه می‌شود. از آنجایی که شهرسازی معاصر نیازمند شناخت مبانی جامعه هدف، شناخت روحیه شهروندی و ساختار مشارکت‌های مردمی است، با نگاهی به دارایی‌هایی ملموس شهر شامل ابعاد اقتصادی، کالبدی، فکری، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و زیست محیطی در می‌یابیم که ابعاد معنوی و اجتماعی سهم بیشتری دارند. بنابراین توجه و تمرکز برنامه‌های ساماندهی بایستی بیشتر بر مقوله‌های فرهنگی اجتماعی باشد.

با تشخیص دقیق و کامل از رویکرد اجتماع محور در توسعه، می‌توان با دستیابی اهداف زیر به آرمان‌های ساماندهی رسید.

- تحقق پایدار در توسعه شهری
- کاهش هزینه
- افزایش رضایت‌مندی
- اثر بخشی و بهره‌وری
- تحقق عدالت

برای کسب این موفقیت لازم است اصول و اهداف مدیریت و برنامه‌ریزی اجتماع محور را شناخت و به قرار زیر عمل کرد:

- یک کاسه کردن منابع و سرمایه‌ها
- شکل‌گیری و ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی
- آموزش مهارت‌ها
- برنامه‌های ظرفیت‌سازی

- ارتقاء بخشی و افزایش ظرفیت‌های اجتماعی محلی از طریق تشخیص نیازهای

محلّه

- توجه به فرایند مشارکت شهروندان محلی

باید دقت داشت که چارچوب نهادی در توسعه اجتماع محور شامل شرکت و همکاری

بین نهادهای اجتماع محور (شهرداری، بخش خصوصی و غیر دولتی - نهادهای دولتی)

می‌باشد.

نمودار شماره ۵-۱: اصول کلیدی ساماندهی در توسعه اجتماع محور

توجه به مولفه‌های اجتماعی- فرهنگی از جمله مولفه‌های زیر در ساماندهی مهم است:

- نقش آموزش
- نقش اطلاع رسانی
- مشارکتهای مردمی
- سازمان‌های غیر دولتی مردم نهاد (NGOs)
- مبانی فرهنگی (دکتر سرور ۱۳۸۷)

نمودار شماره ۵-۴: نقش ساماندهی فعالیت‌ها در تبدیل شهرنشین به شهروند

نقش آموزش در صنایع و مشاغل برای ساماندهی بهتر

یکی از راهکارهای اساسی در تحقق اهداف ساماندهی آموزش است. دامنه آموزش بسیار وسیع و شامل تمام عوامل دخیل در این فرایند می‌باشد. نیاز سنجی آموزشی یکی از گام‌های مهم می‌باشد.

دیدگاه‌ها

- آموزش امری سرمایه گذاری است نه هزینه بر.
- آموزش علاوه بر افزایش کار و اثر بخشی (بهره وری) سایر مشکلات را کاهش می‌دهد.
- آموزش باید واقع بینانه، دقیق و علمی طراحی و اجرا شود.
- آموزش برای همه عناصر در صنایع و مشاغل (کارکنان، مدیران، ناظران و...) واجب است. نیاز سنجی آموزشی شامل :
- تعیین راهبردهای آموزشی
- آموزش و بهسازی منابع انسانی
- تهیه طرح ها و الگوهای مناسب

- تعیین روش‌ها و فنون مناسب

۵-۱-۲. ساماندهی مبتنی بر فناوری نوین

امروزه جهان علم و دانش به قدری پیشرفت کرده است که بشر از حل مشکلاتی که خود بوجود آورده می‌تواند مطمئن شود. نانو تکنولوژی یا ریزفناوری در حوزه محیط‌زیست از جمله کاربرد نانو فیلترها، نانو پودرها، نانو حسگرها، نانو پلیمرها، کاتالیست‌های زیست محیطی و نانو پوشش‌ها بخشی از فناوری‌های نوین در حوزه نانو در بخش ساماندهی می‌باشند. کاربرد بیوتکنولوژی یا زیست فناوری در بخش بیوفیلترها و بیوپلیمرها، دارای ابعاد وسیعی در ساماندهی است. فناوری اطلاعات از جمله مدل‌سازی و شبیه‌سازی یکی دیگر از بخش‌های فناوری‌های نوین می‌باشند. هر یک از واژه‌های زیر امروزه معنی خاص خود را یافته و بخشی از مسایل شهرها را حل می‌کند.

- ✓ ترویج فناوری‌های برتر (hi technology)
- ✓ کاربرد طراحی سبز (green planning)
- ✓ توجه به تولید پاک‌تر (cleaner production)
- ✓ ضرورت کنترل از مبدا (source control)
- ✓ صنایع دوست‌دار محیط زیست (environmental fearinly)

ضرورت پرداختن به مدیریت فناوری در امر ساماندهی اجتناب ناپذیر است. همانطور که می‌دانید رشد اقتصادی بستگی به میزان تولید دارد و تولید حاصل منابع طبیعی، تجهیزات، دانش فنی، مهارت، مدیریت و سرمایه است. لذا اولویت کشور برای سامان بخشی به جای حذف صنایع و فعالیت‌ها، بکارگیری و بهره برداری بهینه از فناوری است.

شرایط تحقق مدیریت فناوری در ساماندهی:

- انتخاب گزینه‌های درست در بکارگیری فناوری
 - پیشگیری از پیامدهای منفی ناخواسته کاربرد فناوری
 - فرهنگ‌سازی و زمینه‌سازی فرهنگی اجتماعی (بومی سازی) کاربرد فناوری‌ها
- ابعاد فناوری در واحدهای تولیدی، صنعتی و خدماتی :

الف: سازماندهی و مدیریت

ب: اطلاعات و دانش فنی

ج : نیروی انسانی متخصص

د : ماشین‌آلات و تجهیزات

امروزه عارضه‌یابی واحدهای صنعتی، صنفی و خدماتی و ضرورت پرداختن به بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای حل مساله و مشکل واحدهای فعال و رشد آنهاست. لذا برای این منظور از EFQM نیز می‌توان بهره‌گیری کرد.

شهر الکترونیک راهی به سوی ساماندهی

امروزه برای کاستن هزینه‌ها، افزایش سرعت انتقال اطلاعات و انجام صحیح امور، پدیده شهر الکترونیک مد نظر برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گرفته است. شهر سئول در میان تمام شهرهای جهان بیش از سایرین الکترونیکی شده است. با الکترونیکی شدن امور، آمد و شدهای اضافی کاسته شده، آلودگی‌های محیط زیست شهر فروکش می‌کند، امکان هرگونه سوء استفاده از قدرت و دست بردن در اطلاعات و پرونده‌ها به حداقل می‌رسد و مردم شهر در آسایش و آرامش بیشتری زندگی می‌کنند. در حوزه کسب و کار، فعالیت، صنایع و مشاغل و ارائه کالا و خدمات با فراهم کردن زمینه‌های الکترونیکی کردن امور بسیاری از

فعالیت‌ها و فرایندهای اضافی و پرهزینه و آلوده ساز حذف شده و صاحبان مشاغل و بنگاه‌های اقتصادی با ثبت اطلاعات خود در فضای سایبری و تبلیغات گسترده برای استفاده شهروندان از خدمات الکترونیکی به جای مراجعه حضوری علاوه بر گسترش فضای نفوذ خود از سطح محله بر سطح تمام شهر و کشور حتی امکان ارائه کالا و خدمات را برای سایر کشورهای جهان فراهم می‌کنند. ایجاد مراکز اطلاعات و ارائه خدمات به مشتریان از یک سو، تغییر الگوی مصرف و عادات‌های مردم از سوی دیگر طی یک دوره زمانی کوتاه مدت (پنج ساله) بسیاری از اهداف را که امروز به سختی می‌توان آنها را عملیاتی فرض کرد، محقق خواهد ساخت. شهرداری‌ها در این راه نقش موثر و اساسی دارند، همکاری گسترده با دستگاه‌های دولتی مانند سازمان‌های بازرگانی، صنایع و معادن، تعاون، کار و امور اجتماعی، بهداشت در شهرها و اتصال به شبکه اطلاعات اصناف و بازرگانان از اولویت‌های نیل به هدف الکترونیکی کردن شهر در حوزه کسب و کار و فعالیت است. ایجاد بانک جامع اطلاعات در شهرها در حوزه کار، خدمات و کالا و بویژه ساماندهی مشاغل شهری، میادین و مراکز عمده فروشی و خدمات جانبی یکی از سرشاخه‌های شهر الکترونیک می‌باشد. در این صورت اقتصاد دیجیتالی (digital economy) شکل می‌گیرد. با کمک واحدهای سطح شهر، شرکت‌ها و موسسات فعال، بانک‌ها و بنگاه‌های مالی (electronic commerce) به وجود می‌آید. این شکل از تجارت علاوه بر نیاز به زیر ساخت‌های الکترونیکی وابستگی کاملی به تبلیغات، الگوسازی و تریج بکارگیری روش‌های الکترونیکی در امور دارد. از طریق ایجاد سازمان‌های شبکه‌ای، (network organizations) با کمک بخش خصوصی و هدایت دستگاه‌های مربوطه بویژه با دلالت شهرداری‌ها امکان اجرای برنامه هدایت کلی یا سازماندهی مجازی (virtual organisiny) به وجود می‌آید. یکی از روش‌های انجام کار در خارج از محیط کارگاه (و حتی خانه‌ها) دور کاری (tele working) می‌باشد که اغلب در

خصوص کارهای مربوط به انتقال اطلاعات، خدمات اداری، جابه جایی کالا، خدمات در منزل و محل کار کاربرد دارد. گفتنی است رسیدن به هدف شهر الکترونیک در چارچوب هدف بزرگ‌تری به نام دولت الکترونیک ((electronic government می‌باشد. در اهداف دولت جمهوری اسلامی ایران این هدف طراحی و گنجانده شده و در امور خدماتی به زودی طرحی به نام (دولت پیشخوان) به عرضه خدمات خواهد پرداخت. باید دانست که تجارت الکترونیک دارای انواع مختلفی است از جمله :

➤ B 2B یعنی شرکت‌های تجاری با هم ارتباط تجاری الکترونیکی دارند
(Business to Business)

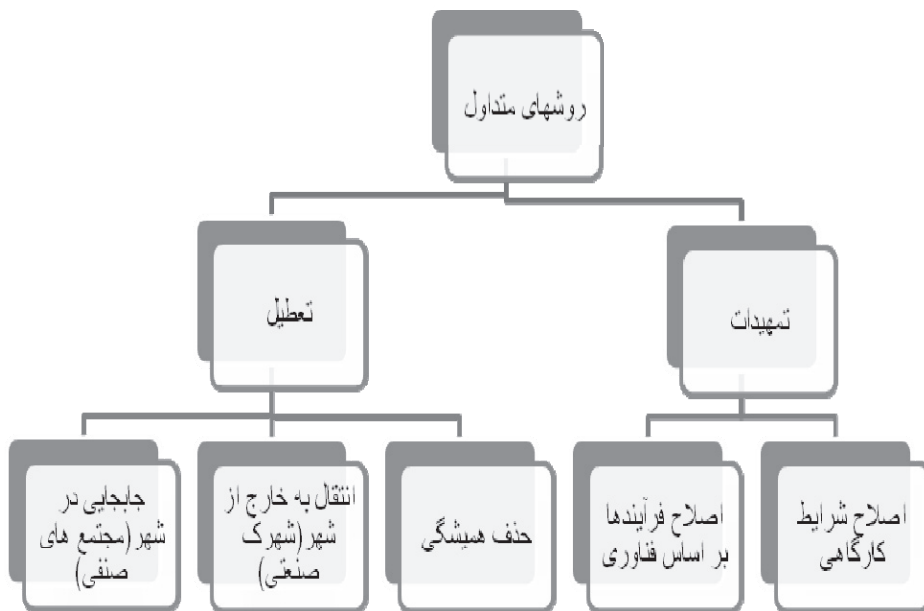
➤ B 2C تجارت الکترونیک با هدف مشتریان (Business to Consumer)

➤ C2C مصرف‌کنندگان با یکدیگر (مانند مزایده و مناقصه از طریق اینترنت
(Consumer to Consumer)

➤ B 2G بین شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی (Business to Government)

➤ C2G شکل پیشرفته‌ای از تجارت الکترونیک که هنوز بصورت کامل شکل نگرفته
است (Consumer to Government)

➤

نمودار شماره ۵-۳: روش‌های متداول ساماندهی در کشور

۵-۲. تعطیل

واحدهایی که مزاحم و آلاینده تشخیص داده می‌شوند و امکان رفع آلودگی و مزاحمت آنها با انجام تمهیدات و انجام تغییرات نمی‌باشد، تعطیل می‌شوند. استناد تعطیل واحد در شهرداری بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری است و در سایر سازمان‌ها مثل حفاظت محیط زیست، بهداشت، کار و امور اجتماعی، به استناد قوانین سازمان‌های مربوطه می‌باشد. تعطیل واحدها در صورتی که مشمول انتقال به شهرک‌های صنعتی باشند، دایم می‌باشد. مکان قبلی را می‌توان به مشاغل غیر آلاینده تغییر داد. چنانچه فعالیتی مشمول انتقال نباشد و کارکرد آن در بافت موجود ناممکن باشد، می‌تواند به مکان دیگری در شهر که سازگار با بافت پیرامون دارد جابجا شود (www.samandehi.ir).

تعطیل شامل

- حذف همیشگی
- جابجایی در شهر (محلّه‌ها)
- انتقال

۵-۳. ایجاد شهرهای صنعتی

ایجاد شهرهای صنعتی، ساخت مجتمع‌های صنعتی درون شهری و برون شهری را شامل می‌گردد.

۵-۴. تمهیدات

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

یکی از روش‌های مهم در ساماندهی تجویز و بکار بستن تمهیدات و شرایط رفع مزاحمت و آلودگی است. تمهیدات زمانی بکار گرفته می‌شود که وجود فعالیتی در شهر ضروری بوده و قوانین و مقررات برای ادامه این فعالیت منعی قانونی در نظر نگرفته باشند. از آنجائی که تعداد مشاغل مشمول انتقال به خارج از شهر و فعالیت‌های صنعتی که جز تعطیلی برای رفع آلودگی‌ها و مزاحمت‌های آن راه دیگری نداشته باشند، در شهرها کم شمار می‌باشند. حدود ۷۰ درصد روش‌های ساماندهی، تجویز تمهیدات می‌باشد.

تمهیدات جزئی یا سبک با اجرای اقدام‌های کوچک و ساده در خصوص آلودگی‌ها و مزاحمت‌های ضعیف همراه است. بعنوان مثال برای حذف آلودگی صوتی و مزاحمت‌های ناشی از سرو صدا، الزام در بستن در کارگاه هنگام کار، مسدود کردن روزنه‌ها و فواصل بویژه بخش مشرف به واحدهای مسکونی و رعایت ساعت کار توصیه می‌شود.

در همین موضوع (آلودگی صوتی) تمهیدات سنگین تر شامل دوجدار کردن در و پنجره کارگاه، اکوستیک کردن فضای کارگاه، تغییر فرایندهای کار، حذف دستگاه‌های پرسر و صدا، نصب دستگاه‌های دارای بخش‌های متحرک روی فونداسیون توصیه می‌شود.

همچنین تغییر رسته شغلی یکی از تمهیدات سنگین است. از جمله در مورد کارگاه‌های تعمیر خودروهای سنگین، تبدیل آن‌ها به خدمات خودروهای سبک تجویز می‌شود یا حذف کوره‌های مازوتی ذوب و جایگزینی آن با کوره‌های الکتریکی، نصب سامانه‌های تصفیه‌ای فاضلاب و انواع صافی‌های مجهز با گرفتن گواهی لازم از سوی سازمان‌های ذی ربط جزو تمهیدات سنگین در خصوص آلودگی آب و هوا می‌باشد.

بهسازی کارگاه، نوسازی واحد صنفی، صنعتی، اصلاح الگوهای کار، حذف دستگاه‌ها و تجهیزات فرسوده و آلاینده الزام در فراگیری آموزش‌ها و کسب مهارت‌های لازم برای نیروی کار، الزام در گرفتن گواهی‌های استاندارد کارگاهی از دیگر جنبه‌های تمهیدات می‌باشد که

بسته به نوع فعالیت؛ نحوه استقرار کارگاه، دستگاه‌ها و تجهیزات به کار رفته در فرایندهای صنعتی و تجاری، وضعیت و سازه کارگاه، مشمول قوانین و مقررات و الزام‌های قانونی با انجام بازدیدهای کارشناسی و تخصصی توسط کارشناس شهرداری به فعالیت‌های فعال در شهر برای رفع مزاحمت و آلودگی‌ها تجویز، توصیه و اغلب الزام می‌شود.

۵-۵. ایجاد خوشه‌ها و شبکه‌های صنفی

از آنجایی که در کشور ما بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی و اصناف کارکردهای مهمی در نظام اقتصاد شهری دارند، لذا به منظور ساماندهی فعالیت‌های تولیدی صنفی، می‌توان به جای یک کارخانه بزرگ که فعالیت‌های مختلفی را ارائه می‌دهد، از کارخانه‌های کوچک که در یک مکان واقع شده‌اند، سود اقتصادی ایجاد کرد. هدف از خوشه‌های کسب و کار، مجموعه‌ای از بنگاه‌های کسب و کار است که در یک مکان جغرافیایی یا ملی در تولید و عرضه یک یا چند محصول مشابه یا مرتبط و یا مکمل فعالیت می‌نمایند. هر خوشه به صورت شرکتی با شخصیت حقوقی مستقل تشکیل و اداره می‌شود و سرمایه آن متعلق به بنگاه‌های یادشده است. در واقع خوشه‌ها نظامی از بنگاه‌ها و نهادهای مرتبط هستند که ارزش آنها به عنوان یک کل بیش از مجموع اجزای آنست.

در این حالت ماهیت اقتصادی - اجتماعی کارگاه‌ها آشکار می‌شود و جریان مداومی از نوآوری با سرعت زیاد از یک کارگزار به کارگزار دیگر انتقال یافته و ایده‌های خوب به سرعت مورد استقبال قرار می‌گیرد، به طور کلی پیشرفت خوشه‌ها در سه بخش قابل تقسیم بندی است

- تقویت حیات بنگاه‌های کوچک بر مبنای تخصصی سازی
- ایجاد تعاملات اجتماعی در سطح محلی / منطقه‌ای و بهره‌گیری از مزایای همجواری

• تقویت رقابت و نوآوری در بنگاه‌ها

معمولاً خوشه‌ها زمانی شکل می‌گیرند که صرفه‌های مقیاس بیش از هزینه‌های حمل و نقل باشد و محل استقرار این خوشه‌ها به میزان تقاضای بازار و همچنین بزرگ‌ترین بازار محصولات بستگی دارد.

نمودار شماره ۴-۵: ساماندهی فعالیت‌ها در خوشه‌های صنفی و صنعتی و تاثیر آن در حرکت به سوی

اقتصاد پیشرفته

از جمله عواملی نیز که خوشه‌ها را محدود می‌کند، فقدان دسترسی پذیری- تحرک عوامل و هزینه‌های تراکم است. نکته قابل توجه این است که خوشه‌ها برنامه‌ریزی شده نبوده و از اقدامات هماهنگ شده و منفعت طلبانه عاملانی که به شرایط طبیعی و جغرافیایی محل و وقایع تاریخی واکنش نشان می‌دهند، پدید می‌آید. همچنین اهمیت ایجاد خوشه‌ها در توانمندسازی بنگاه‌های کوچک و متوسط برای موفقیت در سطح بین‌المللی است، به طوری که نظریه بازرگانی بین‌المللی سهم فزاینده‌ای در مطالعه مناطق و خوشه‌ها داشته است.

نکته قابل تعمق در خوشه‌ها این است که پیچیدگی رقابت باعث افزایش اهمیت خوشه‌ها می‌شود، بدین معنا که با پیشرفت اقتصادها، تعداد خوشه‌ها گرایش به افزایش دارند. خوشه

سازی در ساماندهی صنایع و مشاغل اگر مدبرانه و از نظر اقتصادی به صرفه باشد، بسیار موثر و هوشمندانه خواهد بود.

خوشه‌ها به سه شیوه کلی بر رقابت اثر می‌گذارند:

۱. افزایش بهره‌وری بنگاه‌ها یا صنایع متشکله
۲. افزایش ظرفیت برای نوآوری و نتیجتاً رشد بهره‌وری
۳. ایجاد انگیزه برای تشکیل کسب و کار جدید که باعث تقویت نوآوری و گسترش خوشه می‌شود.

تفاوت خوشه‌های کسب و کار با شبکه‌های کسب و کار نیز در این است که شبکه‌ها متشکل از مجموعه‌ای از بنگاه‌هایی هستند که دارای فعالیت مشترک ولی دارای پراکندگی جغرافیایی هستند.

در حال حاضر در کشور ما عمدتاً ساماندهی خوشه‌ها و شبکه‌های صادرات گرای کسب و کار، مورد نظر قرار گرفته و به استناد مواد ۳۳ و ۳۶ و ۳۹ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی آیین نامه اجرایی مصوبه وزیران کمیسیون اقتصاد در سال ۸۷ تصویب شده است. در این طرح هدف، افزایش سطح رقابت پذیری صادرات کشور و کاهش موانع ناشی از اندازه بنگاه‌ها و حمایت از کار جمعی و مشترک آنها در صادرات و بویژه هدایت بخشی از منابع پیش بینی شده جهت گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زود بازده و کارآفرین مورد نظر بوده است.

نمودار شماره ۵-۵: تأثیر خوشه سازی در ساماندهی صنایع و مشاغل

اجزای خوشه‌ها شامل تمامی حلقه‌های زنجیره تولید نظیر تولید کنندگان و بنگاه‌های فعال و نیز تامین کنندگان کالا و خدمات، خریداران، سازمان‌ها و نهادهای پشتیبان و اتحادیه‌هایی است که در واحدهای مرتبط و پشتیبان طبقه‌بندی می‌شوند. طبق آیین نامه

اجرایی، نقش مراجع قانونی حمایت کننده مالی و تخصصی، عاملان توسعه خوشه‌ها، زمینه‌های فعالیت پیش بینی شده برای خوشه‌ها مشخص شده است (www.asnaf.ir).

۵-۵-۱. مجتمع های صنفی - خدماتی درون شهری

شهرها به عنوان مراکز بزرگ جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی، اداری، سیاسی، صنعتی و... دارای مشکلات و نابسامانی‌هایی می‌باشند که تعدیل یا رفع آنها نیازمند برنامه‌ریزی‌های سنجیده، پویا و جامع می‌باشد. پیامدهای گسترش صنایع و مشاغل، با توجه به استقرار نامناسب آنها در بافت شهری، ایجاد مشکلات بهداشتی (فردی، اجتماعی)، زیست محیطی، ناسازگاری با بافت‌های پیرامونی، ترافیکی (سد معبر) است. به منظور برطرف کردن مشکلات ناشی از تراکم غیر اصولی برخی از مشاغل و صنوف تولیدی و خدمات فنی که به دلیل عدم وجود شرایط نامناسب کارگاهی و ایجاد آلودگی‌های زیست محیطی حاصله از روند فعالیت آنها شرایط نامناسبی را برای شهروندان ایجاد نموده است، مجتمع‌های درون شهری برای مشاغل با ظرفیت کاری بالا و در کاربری مناسب پیش بینی شده است. گفتنی است، با عنایت به عدم استقبال متصدیان، اینگونه مشاغل از استقرار در مجتمع‌ها صنفی- خدماتی برون شهری و همچنین لزوم دسترسی شهروندان به خدمات آنها، احداث مجتمع‌های صنفی- خدماتی درون شهری با ارزیابی اثرات و تبعات مثبت و منفی آن می‌تواند جهت ساماندهی مشاغل و صنوف مستقر در بافت شهری مورد توجه ویژه قرار گیرد.

۵-۵-۲. ضرورت ساماندهی مشاغل و صنوف در مجتمع های صنفی خدماتی

۱- رفع معضلات و مشکلات ناشی از وجود تراکم و پراکنش غیراصولی مشاغل.

۲- ایجاد محیطی ایمن، امن و فضائی مناسب، جهت انجام فعالیت‌های کارگاهی و شهروندان جهت بررسی و تامین نیاز مورد درخواست.

۳- رفع مشکلات موجود مشاغل کارگاهی مستقر در محدوده شهری برای تامین نیازهای ضروری و جانبی.

۴- رفع مشکلات و معضلات موجود مشاغل به ویژه کارگاه‌ها برای سایر کاربری‌های حساس مانند آموزشی و درمانی، مسکونی و کنترل آلودگی‌های زیست محیطی و مزاحمت حاصله از روند کار آنها در بافت‌های نامتجانس.

۵- سازماندهی تقاضای شهروندان در تامین نیازهای مربوط به ارائه خدمات فعالیت مشاغل

۶- بستر سازی برای رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی.

۷- پیش‌گیری از بروز حوادث احتمالی ناشی از روند کار با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین.

۵-۳. تعیین مکان بهینه برای مجتمع‌ها از دیدگاه علوم مختلف

مکان مناسب مجتمع‌های صنفی خدماتی از دیدگاه اقتصادی

مکان‌یابی و استقرار صنایع و کارگاه‌های تولیدی یا خدمات فنی در شهرها و مراکز جمعیتی به منظور برخورداری از زیر ساخت‌های ارزان شهری براساس قانون حداکثر سود و حداقل هزینه، مشخصه اصلی این دیدگاه است. عواملی نظیر افزایش مالیات، هزینه زیاد زمین (برای واحدهایی که به زمین وسیع نیاز دارند) و سایر هزینه‌ها، موجب کاهش کارگاه‌های بزرگ و صنعتی در مرکز شهر می‌شود. این مسائل همراه با جذابیت مناطق حاشیه شهرها به علت در دسترس بودن زمین وسیع و راحت با هزینه کمتر باعث افزایش صنایع پیرامون شهرها می‌شود

نمودار شماره ۵-۶: دیدگاه‌های تاثیرگذار بر مکانیابی مجتمع‌های صنفی - صنعتی

از دلایل اقتصادی دیگر عامل "صرفه جویی‌های ناشی از تجمع" می‌باشد. این امر در مورد صنایعی که به هم وابسته هستند و یک زنجیره تولید را تشکیل می‌دهند آشکارتر است.

به این ترتیب مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار اقتصادی در مکان‌یابی مجتمع‌ها را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی نمود:

دسترسی به منابع و مواد اولیه تولید

امکان بهره‌برداری از زیر ساخت‌های ارزان و مناسب اعم از:

- زیرساخت حمل و نقل مانند نزدیکی به راه‌آهن، جاده‌ها، بنادر و فرودگاه
- زیرساخت انرژی مانند دسترسی به نیروی برق یا خط لوله گاز
- زیرساخت تاسیساتی مانند آب لوله‌کشی
- نزدیکی به بازار فروش

- دسترسی به بازار نیروی کار
- قیمت زمین و ساخت تجهیزات
- مجاورت با زنجیره بالادستی و پایین‌دستی
- بهره‌گیری از مزیت تجمع جغرافیایی
- مشوق‌ها، معافیت و تعرفه‌های مالیاتی و گمرکی از یک سو و مالیات‌ها و عوارض از سوی دیگر.

مکان مناسب مجتمع‌های صنفی خدماتی از دیدگاه زیست محیطی

از دیدگاه حفاظت محیط زیست، مهم‌ترین مرحله در طراحی محیط‌های شهری، مرحله توزیع کاربری‌ها در فضای شهری است، زیرا تنها از طریق مکان‌یابی مناسب برای کاربری‌ها، تنظیم کاربری‌های هماهنگ با یکدیگر در یک فضا و جداسازی کاربری‌های معارض یکدیگر، می‌توان از بروز بسیاری از مسائل زیست محیطی جلوگیری کرد. از این دیدگاه، در توزیع زیست محیطی کاربری‌ها باید به سه نکته اساسی توجه کرد.

۱. تعیین مناسب‌ترین محل استقرار برای هر یک از کاربری‌های داخلی در برنامه‌ریزی (کاربری‌های بخشی)

۲. چگونگی نظم فضایی و روابط متقابل کاربری‌ها نسبت به یکدیگر

۳. آثار زیست محیطی ناشی از استقرار کاربری‌ها بر محیط

از این زاویه، «مناسب‌ترین مکان» درحقیقت به دست آوردن میانگینی میان سه عامل نیازهای مکانی کاربری، آثار متقابل کاربری‌ها بر یکدیگر و آثار هر کاربری بر محیط است. بدین ترتیب از دیدگاه زیست محیطی روند مکان‌یابی برای کاربری‌ها را می‌توان در قالب شکل زیر جمع‌بندی کرد.

توزیع زیست محیطی کاربری‌های شهری

در مقایسه با دیدگاه اول (دیدگاه اقتصادی) می‌توان گفت که این دیدگاه با واقع بینی بیشتری به ایجاد مجتمع‌ها و چگونگی استقرار آن‌ها نگاه می‌کند. بدین ترتیب که معتقد به استقرار کلیه واحدهای تولیدی، صنعتی و خدماتی بالقوه آلاینده در خارج از مراکز مسکونی است. لذا هر کدام از این دیدگاه‌ها مزیت‌ها و معایب خاص خود را دارند. امروزه نمی‌توان صنایع را کاملاً از محیط‌های شهری طرد کرد و نیز نمی‌توان به‌طور درست آن‌ها را در درون این محیط‌ها حفظ کرد، بلکه باید به‌دنبال مکانیزمی بود که ضمن توجه به آثار سوء ناشی از استقرار صنایع در محیط‌های شهری، به حل معضلات ناشی از استقرار نادرست فعالیت‌های صنعتی، حتی‌الامکان در درون محدوده‌های مورد نیاز ساکنان به سامان‌دهی آن‌ها اقدام نمود. مساله آلایندگی به‌عنوان تنها معیار، جهت مکان‌یابی صنایع و کارگاه‌های شهری کافی نیست، زیرا امروزه با پیشرفت‌های فناوری، تغییر منابع انرژی و وسایل حمل و نقل می‌توان تا حدود زیادی از آلودگی و مزاحمت صنایع کاست.

مهم‌ترین عوامل برآمده از دیدگاه زیست‌محیطی برای استقرار صنایع و مشاغل در مجتمع‌ها عبارتند از:

- سازگاری صنایع با کاربری‌های مجاور
- تناسب با شرایط اقلیمی (به خصوص صناعی که نیازمند شرایط اقلیمی ویژه هستند)
- تولید آلودگی کمتر از میزان آستانه، اعم از:
 - آلودگی هوا
 - آلودگی صوتی

- آلودگی مواد زائد
- توانایی دفع یا زیرساخت مناسب بازیابی پسماندها و فضلاب‌های تولید شده

مکان مناسب مجتمع های صنفی خدماتی از دیدگاه اجتماعی

توسعه اجتماعی شهرها با توسعه صنعتی آن‌ها به صورت شدیدی درهم آمیخته است. شهرهای صنعتی دهه‌های اخیر و ظهور فن‌شهرها منجر به ایجاد نوعی جدید از شهرهای مدرن شده است که در آن هویت شهری با یک صنعت خاص در آمیخته است. در این دسته از شهرها از یک سو نیروی کار ماهر و دارای سابقه، استقرار صنایع را جذاب نموده است و از سوی دیگر رابطه‌ی متقابل این شهرها با صنایع منجر به شکل‌گیری مراکز آموزشی مرتبط اعم از مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای مرتبط شده است و همچنین این صنایع جذابیت لازم برای جذب مهاجران را ایجاد نموده است.

دسترسی به خدمات شهری مناسب مانند نظام سلامت و بهداشت پیشرفته، بانک‌های الکترونیکی و سایر خدمات شهری می‌تواند از عوامل کلیدی در استقرار صنایع در این‌گونه شهرها باشد.

به صورت خلاصه مهم‌ترین عوامل اجتماعی تاثیرگذار بر استقرار مجتمع‌ها عبارتند از:

- دسترسی به نیروی کار ماهر
- حمایت‌های اجتماعی منطقه‌ای
- فعالیت مستمر و تاریخی صنعتی در منطقه
- دسترسی به خدمات شهری مناسب

مکان مناسب مجتمع های صنفی خدماتی از دیدگاه امنیتی - سیاسی

نمونه‌های فراوانی را می‌توان یافت که صنایعی با اهداف سیاسی در مناطقی استقرار یافته‌اند. نظریه‌های تمرکززدایی مهم‌ترین نظریه‌هایی هستند که صنایعی را برای استقرار در مکان‌هایی غیر از مرکز تشویق نموده‌اند. این تشویق‌ها چه به صورت اقتصادی مانند اعطای زمین، اعطای تسهیلات مالی برای استقرار و چه به صورت قوانین اجباری برای استقرار در مناطق خاصی بروز یافته‌اند. در مواردی دولت‌ها خود اقدام به تاسیس صنایعی در مناطق خاص نموده‌اند.

مسائل امنیتی مانند الزام به تقسیم فعالیت‌های خاص و جلوگیری از تجمع اقتصادی نیز از جمله عوامل مهم دیگر در گزینش مکان فعالیت بوده است. یکی از روش‌های عمده در پدافند غیرعامل در خصوص صنایع خاص جلوگیری از تجمع جغرافیایی، از یک سو و مجاورت در موانع جغرافیایی در مواقع حمله مانند نزدیکی به کوه‌ها، از سوی دیگر، از جمله موارد دیگر در مکان‌یابی بوده است.

کاهش اثرات مخرب صنایع در صورت خرابی‌های عامدانه و غیرعامدانه نیز عاملی امنیتی در انتخاب مکان فعالیت‌ها است. به عنوان مثال بعد از حادثه هسته‌ای چرنوبیل استقرار صنایع هسته‌ای و شیمیایی در مجاورت شهرها به دلیل احتمال وقوع حوادث مشابه با محدودیت‌هایی از طرف کشورها روبه‌رو بوده است.

به این ترتیب مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر مکان‌یابی فعالیت‌های اقتصادی در مجتمع‌ها عبارتند از:

- سیاست‌های تمرکززدایی یا تمرکزگرایی
- اجبارهای قانونی
- تسهیلات قانونی و مالی برای مناطق خاص
- کاهش احتمال حوادث غیرمترقبه

- کاهش خطرات حملات تروریستی و نظامی
- کاهش آسیب‌پذیری در اثر حملات تروریستی و نظامی
- وجود موانع طبیعی در خصوص کاهش احتمال حملات نظامی

مکان مناسب مجتمع‌های صنفی خدماتی از دیدگاه فناوری

نگاه ویژه سیاست‌گذاران علم و فناوری به درهی سیلیکون از منظر مجاورت جغرافیایی میان منبع دانش (دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی) و منبع اقتصادی (بنگاه‌ها و شرکت‌های کسب‌وکار)، منجر به شکل‌گیری نظریه‌هایی بوده است که نزدیکی جغرافیایی منبع علم و فناوری را به عنوان عاملی در مکان‌یابی مورد توجه قرار داده است. از منظر فناوری، نزدیکی به شرکت‌های پیشرو نیز می‌تواند امکان بهره‌گیری از نیروی‌های آنان، اطلاع از فعالیت‌ها و بهره‌گیری از شبکه‌ی همکاران حرفه‌ای آنان را به همراه دارد.

از سویی دیگر افزایش اهمیت و نقش دانش در صنعت و شکل‌گیری اقتصاد دانش‌محور منجر به افزایش اهمیت زیرساخت‌های دانشی متناسب مانند اینترنت با پهنای باند بالا، پایگاه‌های داده، شبکه‌ی مخابرات و ارتباطات بی‌سیم شده است.

به طور عمده مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر انتخاب مکان مجتمع‌ها را می‌توان در قالب موارد زیر خلاصه نمود:

- نزدیکی به دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی
- نزدیکی به بنگاه‌های پیش‌روی فناورانه
- دسترسی به زیرساخت دانشی مناسب مانند شبکه اینترنت با پهنای باند بالا، مخابرات، ارتباط بی‌سیم (www.pardis.ir).

مکان مناسب مجتمع‌های صنفی خدماتی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری (کارکردهای شهری)

مهم‌ترین معیارهای بهینه در تعیین مکان‌های مناسب فعالیت مجتمع‌ها را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- ۱- سازگاری، ۲- آسایش، ۳- کارایی، ۴- مطلوبیت، ۵- سلامتی ۶- ایمنی

سازگاری

منظور از مولفه سازگاری، قرارگیری کاربری‌های سازگار در کنار یکدیگر و برعکس جداسازی کاربری‌های ناسازگار از یکدیگر است. کاربری‌های ناسازگار مانند کاربری‌های تولیدکننده دود، بو، صدا و شلوغی باید از کاربری‌های مسکونی، آموزشی، بهداشتی، مذهبی و فرهنگی فاصله داشته باشند. هدف از سازگاری، مکان‌یابی و یا انتقال کاربری‌های ناسازگار از سازگار است. به طور مثال جداسازی کاربری‌های صافکاری (کارگاهی) از مسکونی یا چوب‌بری از مسکونی، ضروری است.

لازمه بررسی اقدامات برنامه‌ریزان شهری در زمینه مکان‌یابی کاربری‌ها، استفاده از معیارهای شهرسازی است. این اقدامات از نقطه نظر تأثیری که بر کالبد شهر می‌گذارند، می‌تواند مورد بررسی و ارزیابی قرارگیرند. در این رابطه "معیار سازگاری" از جمله معیارهای شهرسازی است که می‌توان از طریق آن به این مهم دست یافت.

آسایش

دو مولفه فاصله و زمان، مهم‌ترین مولفه در مکان‌یابی کاربری‌ها هستند. نوع دسترسی‌ها با فاصله و زمان سنجیده می‌شود. این دو عامل واحد اندازه‌گیری آسایش محسوب می‌گردند. چگونگی دسترسی به خدمات شهری مورد نیاز ساکنان و دوری از کاربری‌های مزاحم و

ناسازگار از مولفه‌های مهم آسایش تلقی می‌گردند. قلمرو درونی (فرآیندهای تولید، نوع تولیدات، سازمان تولید و...) و قلمرو بیرونی (انعکاس کالبدی، اثرات زیست محیطی و...) نیز در ایجاد آسایش موثر است (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۱۳۱).

کارایی

مساله «سودمندی- هزینه» در مکان‌یابی و کارایی کاربری‌ها نقش مهم و اساسی دارد. میزان قیمت زمین، صرفه اقتصادی، سرمایه‌گذاری و بهره‌وری از دیگر عوامل مهم کارایی اراضی شهری محسوب می‌شوند.

مطلوبیت

منظور از مطلوبیت یعنی حفظ عوامل طبیعی، چشم‌اندازها، فضاهای باز، فضاهای سبز، شبکه معابر و فضاهای مسکونی با هدف دلپذیری مناظر شهری و حومه شهری است.

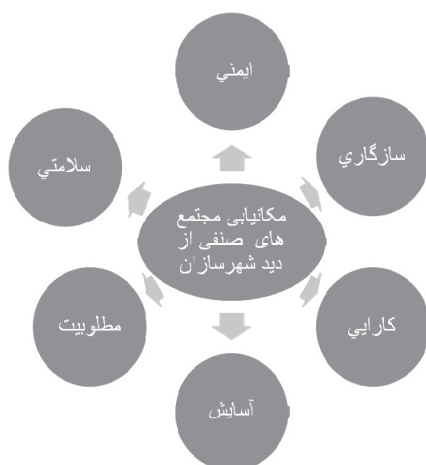
سلامتی

منظور از شهر سالم، رعایت همه کاربری‌ها با توجه به تراکم و سرانه مطلوب و رعایت استانداردها و معیارهای سرانه است. در جهان امروز، حفظ سلامتی و وجود شهر اجتماعی سالم در تبیین کاربری‌های شهری نهفته است.

ایمنی

در بحث ایمنی، مساله حفاظت از پدیده‌ها و تاسیسات و تجهیزات شهری و دفاع از شهروندان از نظر عوامل امنیتی و در مواقع بحرانی همانند زمان جنگ مطرح است. به طور

خلاصه می‌توان گفت، تعیین نواحی مناسب برای فعالیت‌های صنایع و خدمات شهری به منطقه‌بندی صنایع می‌انجامد و برای این کار شناسایی امکانات هر شهر، ترکیب صنایع، گروه‌بندی آن‌ها و در نهایت قراردادادن هر یک از گروه‌ها در مکان مناسب خود ضرورت دارد که در مباحث قبل به آن پرداخته شد.

نمودار شماره ۵-۷: معیارهای مکان‌یابی مجتمع‌های صنعتی خدماتی از دید برنامه‌ریزان شهری

۵-۴-۵. جایگاه قانونی مجتمع‌های صنعتی در کشور

از نظر قانونی، مجتمع صنعتی مکانی است که دارای محدوده و مساحت معین با امکانات زیر بنایی و خدمات ضروری برای استقرار مجموعه‌ای از فعالیت‌ها در نظر گرفته شده است. در صورتی که مجتمع برای صنوف آلاینده و پر سر و صدا در نظر گرفته شوند، تشخیص آنها در هر استان بر اساس پیشنهاد اداره کل حفاظت محیط زیست و تصویب کمیسیون مرکب از نمایندگان سازمانی و ادارات صنایع و معادن، بازرگانی، مسکن و شهرسازی و استانداری و

شهرداری مربوطه و در مورد سایر صنوف بر اساس پیشنهاد اتحادیه یا مجمع امور صنفی و یا دستگاه‌های ذیربط و تصویب کمیسیون نظارت خواهد بود.

همچنین طبق قانون جدید مجمع امور صنفی و یا اتحادیه‌های مربوطه موظفند به منظور انجام اقدامات اجرایی لازم جهت ایجاد مجتمع‌های صنفی نسبت به تشکیل شرکت یا شرکت‌های مجتمع‌های صنفی با محوریت صنوف مربوط و در صورت لزوم با مشارکت سایر اشخاص حقیقی و حقوقی بر طبق مقررات اقدام نمایند. این شرکت‌ها می‌توانند با رعایت مقررات دستگاه‌های مربوطه زمین مورد نظر را مشخص و جهت اخذ مجوزهای لازم به دستگاه‌های ذیربط معرفی نمایند

نکته دیگر این که نیروی انتظامی مسئولیت تامین امور امنیتی و انتظامی مجتمع را برعهده دارد و استانداران و فرمانداران موظفند در تهیه زمین، ساخت و امکانات زیر بنایی لازم را جهت مجتمع‌های صنفی و استقرار واحدهای صنفی در آنها همکاری و مساعدت لازم با اتحادیه‌ها مجامع امور صنفی و شهرک‌های مجتمع‌های صنفی به عمل آورند. به‌کارگیری اطلاعات در تصمیم‌گیری، کنترل، نشانه‌سازی، آموزش و یادگیری و ارتباطات بیرونی با هدف توانمندسازی مدیران ارشد در دستیابی به اهداف ساماندهی و جلب همسویی و هماهنگی مراجع ذیربط بسیار مهم است (اسدی، ۱۳۸۵، صفحه ۱۱۱).

۵-۶. بهسازی (Improvement) مشاغل و صنایع

بهسازی صنایع و مشاغل در محدوده‌هایی از بافت فرسوده انجام می‌گیرد، که دارای کمترین تراکم فرسودگی است. بهسازی بافت‌های فرسوده مشاغل برای رفع مشکلات بافت در کوتاه‌مدت، ضمن حفظ و احیاء ساختار فضایی بافت موردنظر است. بهسازی در زمینه کالبدی، حفظ و نگهداری بافت را با توجه به الگوهای اولیه مدنظر داشته و در زمینه

غیرکالبدی نیز، رونق فعالیت بافت مورد تأکید است.

راسته‌ها و کانون‌های شغلی نیازمند بهسازی، شامل مشاغلی است که عمدتاً با برخورداری از یک معیار فرسودگی (کم‌دوامی) نیازمند مداخله و مقاوم‌سازی می‌باشند. اقدامات مرتبط با بهسازی در این پهنه‌ها ضمن حمایت (Protection)، حفاظت (Conservation)، نگهداری (Maintenance) و مراقبت (Preservation)، شامل استحکام‌بخشی (Consolidation) و تعمیر (Repair) است.

به عبارت دیگر یکی از روش‌های ساماندهی شهر، بهسازی صنایع و مشاغل شهر و انجام اموری است که واحدهای ماندگار و غیر انتقال‌فعال شهر را به گونه‌ای سامان بخشی کرد که کمترین اثر و پیامد و نابسامانی را برای شهر در برداشته باشد. این روش را "سامان بخشی در محل" می‌گویند. سامان بخشی در محل به دو صورت "روش بهسازی واحدها و دیگری روش بازسازی آنها" قابل انجام است. علی‌رغم مشابهت‌های ممکن، تفاوت‌هایی بین این دو روش در گزینه سامان بخشی وجود دارد. روش بهسازی بیشتر شامل واحدهای نوساز و متراکم است و اغلب واحدهای تازه تاسیس رادر بر می‌گیرد.

روش بهسازی در واقع بهینه‌سازی وضعیت فیزیکی کارگاه است. از دیدگاه معماری داخلی، فضاهای بیرون کارگاهی بویژه برای زیبا سازی شهر مهم و ضروری است. در روش بهینه‌سازی معیارها و اقدام‌های زیر مد نظر است:

• متناسب سازی فضای کارگاه با نوع کار از نظر :

۱-۱) گنجایش کارگاه (افزایش لازم)

۱-۲) نور، تهویه و دمای کارگاه

۱-۳) کاربرد تجهیزات در مکان مناسب کارگاه

- ۲- بکارگیری دستگاه‌های کاهنده آلودگی و مزاحمت (فیلترها، پیش تصفیه، مخازن دردار مواد زاید جامد، درهای دو جداره، ایزولاسیون)
 - ۳- ایمن‌سازی کارگاه مطابق مقررات حفاظت، ایمنی و بهداشت کار از جنبه‌های کنترل حریق، اصلاح سیم کشی، سیستم ارتینگ، استحکام کارگاه
 - ۴- هدایت فاضلاب، و پساب به چاه جاذب با شبکه فاضلاب شهری و دفع به موقع و مناسب پسماندها برابر آئین نامه اجرایی
 - ۵- اجرای موازین بهداشتی (محیط و حرفه‌ای) برابر آیین نامه اجرایی ماده ۱۳ قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی درخصوص معماری خارجی کارگاه، زیبا سازی و اصلاح نواقص بیرون کارگاه لازم است موارد زیر انجام گیرد:
 - ۱- حذف زواید، الحاقات و اضافات روی بدنه کارگاه از جمله، سیم کشی‌های غیر اصولی، سایبان، کانال کولر، بخاری، تابلوهای نامناسب، برجسب و نوشتارهای منسوبه.
 - ۲- اصلاح و مرمت بدنه بیرونی کارگاه برابر طرح تیپ که از سوی زیبا سازی شهرداری ارائه می‌شود که با سایر واحدهای همجوار و روبرو هماهنگی لازم رداشته و موزون باشد.
 - ۳- کاربرد رنگ‌های مصوب، تابلو به ابعاد استاندارد با نظر زیبا سازی شهرداری، رعایت ایمنی تابلو، شبرنگ بودن، روز دید بودن نشان و نوشته‌ها. (www.tehran.ir)
- اطلاع رسانی دقیق و توجیه صاحبان مشاغل، ارائه تسهیلات اداری، وام های کم بهره، پیشبرد و نظارت‌های فنی با ارائه طرح‌های الگویی و آماده شده بعنوان ضمانت موفقیت در اجرای این روش می‌باشد. همچنین ایجاد همسویی بین انگیزه‌ها و اهداف عملکرد با در نظر گرفتن متغیرهای حیاتی عملکرد، نباید نادیده گرفته شوند (اسدی، ۱۳۸۵، صفحه ۳۲۸ و ۳۳۳).

۵-۷. نوسازی (Renovation) فرآیند

این روش، برای ساماندهی محدوده‌هایی از صنایع و مشاغل شهر است که اکثر آنها، علاوه بر کم‌دوامی ساختمان کارگاه، دارای دانه‌بندی کوچک و یا نفوذناپذیر است. نوسازی پهنه‌های فرسوده مشاغل اقدامی میان‌مدت و به منظور نوشدن بافت فرسوده آنها است. در این نوع مداخله، ماهیت‌های شکلی بافت حفظ شده و فعالیت‌ها و عناصر غیرکالبدی با زندگی نوین منطبق می‌شوند. اصلی‌ترین اقدامات در جهت نوسازی بافت کارگاهی عبارتند از توان‌بخشی (Rehabilitation)، انطباق (Adaptation) و تبدیل دگرگونی (Conversion)، گسترده‌گی و دامنه مداخله در این محدوده‌ها به گونه‌ای است که علاوه بر مشارکت مردم، نیازمند دخالت و نظارت شهرداری است. در واقع یکی از روش‌های مهم در ساماندهی شهرها گزینه نوسازی است. این گزینه به دو روش زیرانجام می‌گیرد:

۱. روش ایجاد واحدهای جدید

در زمین‌های مناسب که امکان ساخت کارگاه‌ها و مراکز فعالیت مجاز و سازگار با شهر وجود دارد، امر نوسازی واحدهای صنفی، صنعتی انجام می‌گیرد. از طرفی در محل سابق کاربری‌های متروکه و غیر قابل بهره برداری یا ناسازگار با شهرها، و همچنین برای مشاغل و صنفی که در موقعیت خاص حتما باید مستقر شوند و بعنوان مشاغل مکمل و خدمات محسوب می‌شوند، می‌توان از این روش بهره گرفت. بنابراین مشاغل مربوط به گردش‌گری، عرضه صنایع دستی، تفرجگاهی، خدمات رفاهی، اقامت‌گاه‌های روزانه، خدمات بیمه، بانک و... مشمول این روش می‌باشند.

نکات مهم در این روش

- تشخیص ضروری بودن اجرای این روش و مشمولیت واحدها براساس طرح کلی سامان‌دهی شهر است.
- الزام صاحبان واحدهای جدید به گرفتن مجوزها و پروانه‌های بهره‌برداری پس از انجام نوسازی و ایجاد واحدهای جدید ضروری است.
- نظارت بر عدم تغییر کاربری و فعالیت پس از ساخت و تحویل واحدها از سوی بهره برداران مورد نظر قرار گیرد.
- شرایط و ضمانت‌های لازم برای تخطی نکردن بهره برداران بایستی در قراردادهای منعقد و تعهدات محضری لحاظ شود.
- اولویت صدور مجوز برای نوسازی به صاحبان املاک موجود در شهرها، مشاغل ناسازگار و انتقالی خواهد بود.
- مشارکت سرمایه گذاران، ساکنان و مالکان شهراولویت کار بوده و انجام کلیه مراحل از طراحی، ساخت، بهره برداری بابخش خصوصی باشد.
- کاربرد الگوی معماری برای ایجاد و حفظ سرزندگی در اجرای این روش به همراه ایجاد تسهیلات جدید برای بهره برداران، مراجعان و استفاده کنندگان از مشاغل و صنوفی که با این روش ایجاد می‌شوند، گاهی برای ترویج الگوی نوسازی بصورت تصادفی و خود انگیخته در سایر بخش‌های شهر بوده که باعث افزایش مشارکت دواطلبانه و گاهی هزینه‌های اجرایی و سهولت در اجرای پروژه ساماندهی شهر باکمترین مقاومت و هزینه‌های اجتماعی (تنش‌ها) می‌شود.

۲. روش نمونه سازی

از آنجایی که ممکن است در تدوین کار نوسازی ابهام، عدم اطمینان و کندی کار پیش آید، لازم است آن بخش از شهر که در اختیار دستگاه‌ها، شهرداری و بخش خصوصی آماده کار باشد، به سرعت با طراحی نمونه‌های موردنظر (الگو) امر نوسازی را آغاز کرده تا سایرین بتدریج با دیدن عملی شدن طرح بر مشارکت در پروژه‌ها ترغیب شوند.

این روش برای مشاغل خدمات عمومی، بازارچه‌های شغلی، مراکز رفاهی، مجتمع‌های اداری، تجاری، مراکز عمده فروشی و معاملات در مقیاس استانی، فعالیت‌های ضروری در شهر مناسب می‌باشد. برای عملیاتی کردن این روش و گرفتن کارکرد اصلی آن یعنی رواج و تکثیر موارد مشابه از روی بخش خصوصی و به صورت مشارکت داوطلبانه لازم است.

- ۱- طرح‌ها و طراحی‌های الگویی و استاندارد به صورت شکل و نمادین تهیه شود
- ۲- سرعت عمل در اجرا، راه اندازی و بهره برداری بسیار مهم است
- ۳- توجه به معماری اصیل، نمادسازی برای تحقق چشم انداز شهر به دلیل اختیارات و امکانات اعمال سلیقه از سوی دستگاه‌ها بویژه شهرداری مهم و اساسی است.
- ۴- چگونگی واگذاری واحدهای نوسازی شده و آماده ی تحویل به افراد برای تشخیص و نشان دادن موفقیت طرح الزامی است از جمله :

- قبل از ساخت واحدهای جدید نمونه والگویی، لازم است داوطلبان و بهره برداران نهایی شناسایی و جذب شوند
- تخمین‌های لازم از بهره برداران برای رعایت معماری، کارکردها، فعالیت‌های مجاز پیش‌بینی شده مورد نظر طرح گرفته شود
- امکان واگذاری های بعدی به غیر مشروط به رعایت خواسته های طرح بوده و آزاد باشد.

۵- برنامه ترویج روش الگو سازی بصورت مدون (نوشتاری، تصویری، عینی) ارایه به داوطلبان باشد.

۶- برای الگو سازی، دعوت از نهادها مثل شبلات برای ساخت واحدهای نمونه عرضه آبیان، جهاد کشاورزی برای ساخت واحدهای مربوط به فرآورده‌های کشاورزی، بازرگانان برای ارایه خدمات کالا و فروشگاه‌های زنجیره‌ای و اتحادیه‌ها برای نمونه سازی کارگاه‌های تولیدی و خدمات فنی و خدماتی و سایر نهادها و دستگاه‌ها و کارخانجات تولیدی برای نمونه سازی و سرمایه گذاری، گام مهمی در شکل‌گیری سریع و راه اندازی نمادین واحدهای الگویی می‌باشد. در الگو سازی، بهره‌گیری از مفاهیم و استانداردهای منطقه‌بندی نیز اجتناب ناپذیر است. منطقه‌بندی بازدارنده، روادارنده، انحصاری، استانداردهای اجرایی در نمونه سازی‌ها مورد نظر است (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۱۶۹).

۵-۸. بازسازی (Reconstruction) کارگاه

بازسازی محدوده‌هایی از بافت‌های فرسوده مشاغل شهری را دربرمی‌گیرد که با سه معیار فرسودگی، بالاترین میزان تراکم را دارند. در این روش، بافت دگرگون شده و شرایط جدیدی در آن ایجاد می‌شود. اقدامات بازسازی در بافت‌های فرسوده کارگاهی، به صورت تخریب (Demolition)، پاک‌سازی (Clearance) و دوباره‌سازی (Rebuilding) است. طرح‌های بازسازی، با توجه به وسعت و مقیاس مداخله، نیازمند طرح موضعی، موضوعی و سرمایه‌گذاری در مقیاس کلان است. پیش‌بینی میزان و نحوه سرمایه‌گذاری، عامل مؤثری در تدقیق اینگونه طرح‌ها خواهد بود.

به عبارت دیگر برای کارگاه‌هایی که وجود آنها در شهر بلامانع است، ولی امکان بهینه سازی ندارند، روش بازسازی کلی پیشنهاد می‌شود. در این روش به دلیل فرسودگی بنا، عدم تناسب اساس فضای کارگاه با نوع فعالیت‌ها، لزوم تخریب و بازسازی به دلایل ایمنی، زیباشناسی، توسعه شغلی و... وجود دارد؛ روش بازسازی مدنظر قرار می‌گیرد. پس از طی مراحل قانونی و صدور مجوزهای لازم برای مشاغلی که مشمول این روش می‌باشند، با نظارت شهرداری‌ها، بازسازی کارگاهی با طرح قبلی والگوهای تهیه شده، انجام می‌شود. در این روش علاوه بر تغییر اساسی در ساختمان کارگاه به لحاظ استحکام، ایمنی، متناسب شغلی و زیبایی بصری، کارگاه بصورت بنیادین بازسازی می‌شود. این روش درگزینه سامان بخشی قسمت زیادی از مشاغل کارگاه خدمات فنی، فروشگاه، نمایشگاه‌ها و مراکز خدماتی را شامل می‌شود.

ویژگی‌های بازسازی

- ۱- به صورت واحدهای انفرادی که در طرح بازبینی شهر مورد شناسایی قرار می‌گیرد، اجرا می‌شود.
- ۲- بصورت راسته‌ای در صورتی که واحدهای مشابه در کنار همدیگر باشند، قابل اجرا است.
- ۳- به صورت همزمان با روش بهینه سازی انجام می‌شود که در این صورت مزایای ذیربط در برخواهد داشت:

- هزینه‌های اجرایی کاهش پیدا می‌کند.
- امکان نظارت و سهولت بازرسی بیشتر می‌شود.
- طراحی الگوها (تیپ‌های استاندارد) آسان‌تر و عملی‌تر می‌شود
- زمان بهره برداری همزمان بوده و تحول چشم‌گیر و قابل نمایش خواهد داشت.

برای ثمر بخش شدن این روش در ساماندهی شهرها لازم است موارد زیر به اجرا در آمده و رعایت شود.

- ۱- دیدگاه مثبت واراده مسئولان اجرایی شهر و استان برای انجام کار اخذ شود.
 - ۲- بصورت طرح مصوب در برنامه ساماندهی شهر مورد تصویب مراجع ذیربط قرار گیرد.
 - ۳- منابع اجرایی آن بصورت مشارکت بین بخشی، تسهیلات بانکی، سهولت صدور مجوزها و بسترهای طراحی تامین شود.
 - ۴- با توانمند کردن کسبه، صاحبان فعالیتها تا حد ممکن امور خود را با نظارت دستگاههای ذیربط انجام دهند.
 - ۵- بانجام کار آزمایشی (پایلوت) در بخشی از یک شهر، نقاط ضعف وقوت ومشکلات کار استخراج شده تا در ادامه کار مورد استفاده قرار گیرد.
- برای ساماندهی بافت‌های فرسوده شغلی و تحقق‌پذیری اقدامات لازم، ضمن ظرفیت‌سازی برای بخش خصوصی و اجتماع‌های محلی، توجه به موارد و جنبه‌های زیر ضروری است (طاهرخانی، ۱۳۸۸، صفحه ۱۹).

حفظ بافت‌های ارزشمندشغلی و بازارهای قدیمی

برخی از راسته‌ها و بازارها، علیرغم برخورداری از معیارهای فرسودگی، به لحاظ ویژگی‌های فضایی خاص و در اکثر مواقع قدمت زیاد، جزو محدوده‌های ارزشمند شهر محسوب می‌شوند. این محدوده‌ها که عمدتاً بازارهای تاریخی شهر را در بر می‌گیرند، مشمول ضوابط مداخله در بافت‌های ارزشمند شهر بوده و نوع مداخله در آنها براساس میزان فرسودگی تعیین نمی‌شود.

ملاحظات زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی

هدف از ساماندهی مشاغل در بافت‌های فرسوده، ایجاد بافت‌هایی پایدار است. بی‌توجهی به این امر با توجه به تجارب ملی و جهانی، همواره موجب شکست طرح‌ها شده است. منظور از پایداری بافت شهری، پایداری همه جانبه از جهات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... است. بدین‌منظور توجه به ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی کارکردی و زیست محیطی در امر بهسازی، نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شغلی، ضروری است و برنامه‌ریزی صرفاً کالبدی، تحقق‌پذیری طرح‌ها را دشوار می‌سازد.

تأمین خدمات و زیرساخت‌ها

کمبود زیرساخت‌ها و تسهیلات شهری، یکی از مشکلات اساسی بافت‌های فرسوده کارگاهی است. وضعیت خدمات شهری و میزان برخورداری کارکنان از خدمات ضروری، یکی از الزامات ساماندهی بافت‌های فرسوده است.

سازگاری کاربری‌ها

افزایش کاربری‌های ناسازگار، در بافت مسکونی در برخی محدوده‌ها، سبب افزایش فرسودگی و دگرگونی در کارکرد و نقش محدوده‌های مسکونی شده است.

ساماندهی و مداخله در بافت‌های فرسوده کارگاهی، مبتنی بر اصول کلی زیر است:

(۱) لحاظ نمودن انسجام سازمان فضایی، پهنه‌بندی و ضوابط و مقررات طرح جامع در برنامه‌های ساماندهی و تهیه برنامه‌های کلان

(۲) توجه به اصل ایجاد تعادل بین سکونت، فعالیت و محیط زیست و پرهیز از بارگذاری‌های جمعیتی و فعالیتی (پی‌آمد آن به افزایش تقاضای خدمات، تأسیسات و تجهیزات شهری

است)

۳) توجه به مفاهیم هویت، فن آوری و محله‌گرایی

۴) ارزیابی مدیریت شهری از توان واقعی برای ساماندهی و توجه به متوسط عمر مدیریت ارشد شهر در تدوین طرح ساماندهی

۵) انجام طرح‌های پایلوت ساماندهی و انجام امکان‌سنجی و نظرسنجی پیش از اقدام

ساماندهی سیما و منظر شهری کانون‌ها و بازارها و راسته‌های شغلی

سیما و منظر شهری بازارها و راسته‌های شغلی یکی از موضوعات نیازمند مداخله و عرصه‌ای با اهمیت برای ساماندهی است. در شرایط کنونی، سیما و منظر شهری بازارها و راسته‌های شغلی، دستخوش آشفتنگی و ناهماهنگی چشمگیری است و فضاهای شهری آنها، عمدتاً هویت ارزشمند خود را از دست داده و نیازهای عاطفی شهروندان را برآورده نمی‌سازد.

ارتقاء کیفیت محیط شهری و معماری شهرها، ضمن آنکه نیازمند اسناد راهنما و چارچوب‌های هدایت و کنترل و اعمال ضوابط عمومی مشاغل است، مستلزم مداخله برنامه‌ریزی شده هماهنگ، به ویژه در فضاها و بازارها و راسته‌های شغلی نیز هست.

مداخله برای ساماندهی فضاهای در محیط‌های کار و فعالیت شهری از نظر کیفیت‌های محیطی و انتظام بصری، هویت‌بخشی و پاسخ‌گویی به نیازهای روانی و عاطفی شهروندان، به تفکیک دو عرصه اصلی، **محیط شهری و معماری شهر** و در زمینه‌های زیر سامان

می‌یابد (www.rehran.ir):

۱) ارتقاء کیفیت محیط شهری در کانون‌های شغلی

● **توسعه عرصه‌های عمومی در بازارها و راسته‌های شغلی**

✓ ایجاد و تجهیز فضاهای عمومی در بازارها و راسته‌های شغلی شهر

✓ ارتقاء کیفیت محیطی مراکز محله‌های مسکونی و عرصه‌های نیمه‌خصوصی (راسته‌ها و مراکز تجاری)

✓ ایجاد پیاده‌راه‌ها و نوسازی پیاده‌روها در بازارها و راسته‌های شغلی تخصصی و تاریخی شهر

● **ایجاد سرزندگی در بازارها و راسته‌های شغلی**

- ✓ ایجاد فضاهای تفریحی جذاب و با طراوت در مراکز تجاری و اداری
- ایجاد و تقویت نشانه‌های هویتی شاخص بازارها و راسته‌های شغلی ویژه شهر
- ارتقاء کیفیت محیطی شبکه ارتباطی شهر به سمت بازارها و راسته‌های شغلی
- ساماندهی مبلمان شهر در بازارها و راسته‌های شغلی
- ۲) ارتقاء کیفیت معماری بازارها و راسته‌های شغلی
- ساماندهی نماها و سیمای شهر با رعایت اصول ایمنی و زیبایی در ساخت بازارها و راسته‌های شغلی (موجود و جدید)
- انسجام بخشی به کالبد بازارها و راسته‌های شغلی
- ایجاد سیمای شهری مناسب در بازارها و راسته‌های شغلی

تغییر فعالیت

برخی صنایع و صنوف موجود در شهر به دلیل نوع فعالیت، حجم کار، فرایندهای شغلی در وضعیت موجود مزاحم، آلاینده یا غیر ضروری برای ادامه فعالیت می‌باشند. در برنامه ساماندهی شهر، یکی از سیاست‌ها تعامل و مساعدت با مالکان و متصدیان و صاحبان صنایع و مشاغل برای ادامه فعالیت می‌باشد. برای حل تعارض میان ادامه فعالیت موجود و سازگاری با

اهداف ساماندهی شهر، برخی از تغییرات در فعالیتهای موجود بایستی ایجاد شود. این تغییرات شامل:

تغییر در فرایندهای کار، تغییر ماهیت تولید انبوه به خدمات فنی، تبدیل از خدمات سنگین به خدمات سبک، تغییر شغل به مشاغل سازگار با شهر و یا به فروشگاه، دفتر کار و نمایشگاه می‌باشد. بعنوان نمونه تولید قطعات در رسته تراشکاری به خدمات تراشکاری تعمیرات خودرو تبدیل شود (میل لنگ تراشی، سوپاپ تراشی)، تعمیرات خودروهای سنگین به خودروهای سبک تبدیل شود. تولید در و پنجره فلزی (آهن، آلومینیوم) به تعمیرات و خدمات مربوطه تبدیل شود (www.samandehi.ir).

۵-۹. فرایند سامان بخشی از طریق تغییر در فعالیت صنایع و صنوف شهر

- مشخص کردن صنایع و فعالیت‌های موجود در شهر و انجام تغییرات ضروری در آنها برابر طرح ساماندهی

- اطلاع‌رسانی، آگاهی بخشی به صاحبان صنایع و اصناف از طریق مستقیم، جلسات گروهی، برنامه‌های توجیهی

- انجام هماهنگی‌های لازم با متولیان امر مثل انجمن‌های صنعتی، صنفی، اتحادیه‌های صنفی مربوطه، مجمع امور صنفی

- طرح مساله در کمیسیون نظارت شهرستان برای واحدهای مشمول قانون نظام صنفی

- طرح مساله در کارگروه صنعت و معدن استان برای واحدهای مشمول قانون صنایع و معادن

- ایجاد تغییرات لازم در ضوابط خاص صدور پروانه کسب، تغییرات رسته‌های صنفی بنا به ضرورت

- ایجا بسترهای لازم برای انجام کار شامل فراهم کردن تسهیلات مالی و مساعدت‌های اداری

۵-۱۰. روش اصلاح الگوها

از روش‌های مهم در سامان‌دهی فعالیت‌های شهر بویژه برای واحدهای ماندگار اولین طرح ساماندهی، روش اصلاح الگوهای موجود کار و فعالیت می‌باشد. این گروه از روش‌ها در حالت‌های پیشرفته حتی برای واحدهای مشمول انتقال که امکان انجام فرایند انتقال رادر شرایط فعلی و کوتاه مدت ندارند، چاره ساز و موثر است.

دو بعد اصلی در این روش اراده انجام کار است که حاصل آگاهی کافی و اطمینان از ضرورت و اهمیت اجرای طرح اصلاح الگوها بوده و دیگری کاربرد صحیح، به موقع و دقیق تجهیزات، دستورالعمل‌ها و پیش‌نیازهای اصلاح الگوها می‌باشد. اصلاح الگوی مصرف مواد اولیه و کالای نیم ساخته، اصلاح فرایندها و روندهای آلاینده و مزاحم، اصلاح الگوی رفتاری و رعایت حقوق شهروندان و قوانین و ضوابط (پس از آگاهی کامل از آنها) از یک سو، همچنین کاربرد و استقرار نظام‌های استاندارد مثل ایزو (ISO)، حصپ (HACCP) و ... از سوی دیگر به واحدهای موجود کمک می‌کند، علاوه بر ادامه فعالیت‌های سالم، به ارتقاء کیفیت کار، خدمات، محصولاتشان بیفزایند.

از آنجائی که عوامل مهم غیر مطلوب بودن وجود و فعالیت واحدهای صنفی، صنعتی اغلب به جنبه‌های فرهنگی و عدم رعایت ضوابط (اغلب از واگذاشتن اصولی ضوابط و مقررات) مربوط می‌شود، تمرکز روی این بخش از یک سو کم هزینه‌تر بوده و سریع‌تر به نتیجه می‌رسد، نیاز به تغییرات عمده و اساسی کمتری دارد، با سیاست‌های مدیریت شهری و استانی (عدم ایجاد تنش) سازگاری بیشتری دارد و از همه مهم‌تر دوام و پایداری بیشتری داشته و به لحاظ فرهنگی ارزشمندتر از اقدام‌های فیزیکی و صرف هزینه می‌باشد.

دو بخش اصلی اجرای این روش، صاحبان صنایع و مشاغل بهره‌برداران و متصدیان فعالیت‌ها در یک طرف و بخش نظارتی در سطوح مدیریت شهری و عوامل اجرایی در طرف دیگر می‌باشند. بنابراین هرگونه اطلاع‌رسانی، آموزش تغییر رفتار و اصلاح الگوها بایستی برای هر دو بخش اثر گذار در این معادله در نظر گرفته شود. شناسایی ساختارهای مدیریتی مناسب به منظور همراه ساختن مردم با اندیشه‌ها، فراهم آوردن زمینه بازخورد و پرداختن به پیامدهای ساختارها حائز اهمیت فراوان در اجرای این امر است (طاهر خانی،

برای مشاغل ماندگار در شهر اجرای سایر گزینه‌ها از جمله، بازسازی، نوسازی، تغییر فعالیت و غیره نیز در گروه تحقق این روش می‌باشد. بنابراین هزینه‌های در نظر گرفته شده برای ساماندهی شهر باتاکید و تمرکز برای اجرای این گزینه لحاظ شود.

کاربرد روش‌های تغییر الگوها

۱- برای کنترل آلودگی‌ها

۱-۱) **آلودگی هوا:** هوا بطور عمده در اثر کاربرد سوخت‌های فسیلی سنگین و آزاد شدن مواد آلاینده در طی فرایندهای تولید آلوده می‌شود (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۷۰). با تغییر در سوخت مصرفی مانند کاربرد گاز طبیعی یا انرژی‌های نوین (خورشیدی) می‌توان از آلودگی هوا جلوگیری کرد. از طرفی باتغییر در فرایندهای تولید مثلاً "کاربرد برق به جای سوخت‌های سنگین می‌توان به این مهم دست یافت.

کاربرد انواع صافی (فیلترها) و تجهیزات کاهنده به آلوده نشدن هوا کمک می‌کند. استفاده از این روش‌ها منوط به بالا رفتن سطح آگاهی صاحبان صنایع و مشاغل، اعتقاد یافتن آنها به ضرورت کار و جدیت دستگاه‌های نظارتی می‌باشد. زیرا کاربرد این روش بیشتر به اراده و قبول مسئولیت از صمیم قلب است و الا بخاطر هزینه‌های کاری وسخت بودن انجام آن (در مقابل آزادی مطلق) امکان تحقق آن ضعیف بود و حتی با کم شدن شدت نظارت و الزام‌های اداری رو به افول می‌رود.

۱-۲) **آلودگی ناشی از پسماند:** زباله‌ها و مواد زاید جامد از دو دیدگاه مهم هستند:

۱. عدم دفع اصولی آنها موجب آلودگی محیط زیست می‌شود.
۲. به لحاظ منظر، سیمای شهری را برهم می‌زند. هر چند از نظر بهداشتی برای کارکنان و ساکنان مجاور ایجاد مشکل کرده و همچنین از دیدگاه باز یافت می‌توانند ارزشمند

باشند. آگاهی کامل و عمیق صاحبان و کارکنان بخش صنعت و اصناف از معایب مواد زاید جامد، کمک می‌کند تا در تولید، نگهداری، جابجایی وضع زباله‌ها همکاری لازم را بطور کامل مبذول دارند. نصب مخازن مناسب، تجهیزات کاهنده حجم، خنثی کننده مواد زاید خطرناک، همکاری متقابل ماموران جمع‌آوری زباله بعنوان تکمیل کننده روش اصلاح الگو در امر کنترل پسماند در مراکز صنعتی و صنفی می‌باشد. (www.samandehi.ir)

۳-۱) سرو صدا، لرزش: هر چند ایجاد سرو صدا در امر فعالیت های شغلی، صنعتی امری بدیهی و عادی است، اما انتشار آن به بیرون کارگاه اغلب به دلیل عدم رعایت اصول اکوستیک و بی توجهی کارکنان می‌باشد. آگاهی صاحبان صنایع و صنوف از اهمیت موضوع و یقین آنها در کنترل و کاهش سرو صدا می‌تواند تا حد زیادی این مساله را حل کند. با ورود تجهیزات، ماشین آلات جدید و کم صدا، حذف برخی فرایندهای پر سر و صدا از روند تولید یا خدمات، دو جداره کردن در و پنجره‌ها، نصب دستگاه‌های دیوار بر روی فونداسیون اصولی، رعایت ساعت کار باعث کاهش سروصدا و ارزش به میزان زیادی در کارگاه‌ها می‌شود. یکی از عوامل تولید صدا عدم رعایت کارکنان در انجام کار صرفاً در فضای کارگاهی است. بطوری که در بیرون کارگاه و حاشیه کارگاه انجام کارهای صنعتی باعث سر و صدا و آزار کارکنان مجاور و رهگذران شده و سطح تراز فشار صوتی و صدا زمینه شهر را بالا می‌برد و حذف این بخش از آلودگی صوتی با تغییر الگوهای رفتار کارکنان بخش صنعت و مشاغل شهری محقق می‌شود. در شهرهای ایران عوامل اصلی این آلودگی در درجه اول حرکت وسایل نقلیه و در درجه دوم فعالیت‌های کارگاهی است (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۷۵).

۲- حذف مزاحمت‌ها

مهم‌ترین مزاحمت ناشی از رفتارهای نامناسب کارکنان و واحدهای صنفی، صنعتی در شهرها، انجام کار در حاشیه خیابان (بیرون کارگاه) و در فضای عمومی و قراردادن موانع، وسایل، کالاها و ضایعات حاصل از کار است. انجام این گونه اقدام‌ها که اغلب به باور اشتباه دانستن حق استفاده از معابر (پیاده، سواره) در جلوی کارگاه بر می‌گردد، باعث مزاحمت برای افراد پیاده، کند شدن حرکت سواره برهم خوردن سیمای شهری و مشکلات و خطراتی برای کارکنان می‌شود. افزایش آلودگی صوتی نیز اغلب از این رفتار ناپسند ناشی می‌شود، زیرا توسعه محیط کارگاهی به سمت فضای عمومی و معابر که امکان کنترل سرو صدا در آنها نیست، باعث مزاحمت‌های صوتی نیز می‌شود.

برابر تبصره یک بند ۲ ماده ۵۵ قانون شهرداری، استفاده غیر مجاز از معابر ممنوع بوده و شهرداری بایستی رفع سد معبر کند. به دلیل گستردگی این رویه توسط صاحبان مشاغل بویژه خدمات خورویی و کارگاه‌های تولیدی، امکان برخورد قهری روزانه وجود ندارد و همین امر باعث برحق دانسته شدن استفاده از معابر و فضاهای عمومی توسط افراد می‌شود. با ارایه آموزش‌های لازم، افزایش سطح آگاهی، ایجاد تعهد در بهره‌برداران از حاشیه شهر از یک سو، همچنین اجرای طرح‌های ساماندهی که بیشترین استفاده از معابر را به حداقل کاهش می‌دهد (باز سازی، نوسازی، بهینه سازی، کارگاه‌ها، انتقال واحدهای مزاحم و...)، می‌توان از مزاحمت ناشی از سد معابر و اختلال ترافیکی واحدهای موجود در شهر کاست. جدیت ماموران شهرداری، حمایت محاکم قضایی و تداوم اجرای طرح ساماندهی ضمانت اجرای طرح می‌باشد. رویکرد تمرکز زدایی و بهره‌گیر از برنامه‌ریزی‌های راهبردی نوین مشارکتی نیز در این امر می‌تواند بسیار موثر باشد (دانش پویا، ۱۳۸۹، صفحه ۱۲).

۵-۱۱. گزینه انتقال صنایع و مشاغل برای ساماندهی شهر

برای ساماندهی فعالیت‌ها در شهر روش‌ها و سیاست‌های گوناگونی را می‌توان در نظر گرفت. انتقال، جابجایی، بهینه‌سازی دوره از جمله این روش‌هاست. پیشنهاد سازنده برای ساماندهی بکارگیری تلفیقی از روش‌ها و سیاست‌ها متناسب با شرایط و مقتضیات می‌باشد. انتقال صنایع و مشاغل از مکان‌های فعلی و موجود یکی از روش‌های توصیه شده برای ساماندهی شهر است

هدف انتقال

- عدم امکان توسعه صنایع در شهر به دلیل گرانی زمین، شهریت‌های شهری و سیاست‌های تمرکز زدایی
- خدمات فیزیکی صنایع و مشاغل نامتجانس، آلاینده، فرسوده و ناکارآمد
- حذف از محل موجود که به معنی نابودی صنایع و مشاغل نیست، بلکه در واقع نوعی جابجایی است.
- پیوستگی اجتماعی و حفظ نظم طبیعی و تعادل خود به خودی برای شهرها

مقصد انتقال

- به شهرک‌های صنعتی مصوب که توسط شرکت شهرک‌های صنعتی استان طراحی و احداث می‌شود.

- خارج از حریم شهر با تطبیق ضوابط استقرار صنایع از نظر محیط زیست و موافقت سازمان صنایع و معادن استان
- مجتمع‌های صنفی که مطابق مصوبه هیات محترم وزیران احداث می‌شوند، اغلب در حاشیه شهر می‌باشند.
- به خوشه‌های صنعتی که برابر مصوبه هیات محترم وزیران تاسیس و راه اندازی می‌شود.
- به مقاصد و مناطق دیگر استان و سایر نقاط کشور برابر صلاحدید بخش خصوصی یا سیاست‌های بخش دولتی.
- به پهنه‌های کار و فعالیت که در طرح جامع شهر پیش بینی شده است یا پهنه‌های مختلط براساس طرح تفصیلی شهر و متناسب با ضوابط منطقه‌بندی و نیاز سلسله مراتب تقسیمات شهری (فرهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۲۲).
- به محدوده یا حریم شهرهای مجاور بنا به اقتضای صنعت و شرایط مهبیایی و مقرر در صورت پذیرش توسط شهر مقصد.

ضوابط و مقررات انتقال

- برابر قانون تاسیس شهرک‌های صنعتی کشور (۱۳۶۲) و اصلاحات بعدی آن، تشکیل سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی کشور
- برابر مصوبه‌های هیات محترم دولت اعم از مصوبه‌های کشور یا سفرهای استانی
- طبق مصوبه‌های کارگروه صنعت و معدن یا کمیسیون نظارت مرکز استان یا نمودار برنامه‌ریزی استان
- برابر مصوبه‌های شورای اسلامی شهر
- طبق نظر کمیسیون ماده ۵

- برابر طرح‌های جامع و تفصیلی شهر

در صورتی که مطالعات نشانگر لازم بوده انتقال باشد، می‌توان برای هر یک از مراجع صادر کننده مجوز انتقال پیش نویس تهیه کرده و با پیگیری‌های لازم و گرفتن مصوبات عمل انتقال را هدایت کرد.

شیوه اجرایی انتقال

- مطالعه کامل و جامع وضع موجود صنایع و مشاغل و اطمینان از ضرورت انتقال به‌عنوان یک گزینه حل مساله

- گرفتن نظرها و دیدگاه‌ها، مشکلات، نیازها و شرایط صاحبان صنایع و مشاغل برای بکار بردن در طرح انتقال

- انجام مطالعات مکان‌گزینی براساس معیارهای مهندسی، شهرسازی، زیست محیطی، اقتصاد شهری و اجتماعی. در هنگام مکان‌یابی می‌بایستی عوامل مختلف اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی و شهرسازی رعایت شود (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۱۶۹).

- تملک زمین‌های مناسب و تشخیص داده شده با اطمینان از صحت اسناد، مالکان اعلام وجود معارضان و...

- مشارکت سرمایه‌گذاران داوطلب، صاحبان صنایع، اصناف و تعاونی‌ها در کلیه مراحل کار بویژه تملک زمین‌های مناسب

- در صورت فقدان زمین مناسب، می‌توان از فضاهای موجود (انبارهای متروکه، کارخانجات، کوره‌ها و گاراژهای کم‌بازده و...) استفاده کرد.

- عقد قراردادهای چند جانبه با سرمایه‌گذاران، داوطلبان، ذینفعان (انتقال) مجامع صنفی، شهرداری برای اجرای کار

- طراحی مجتمع‌ها یا مراکز شغلی، بازارچه‌های کارگاهی و... براساس معیارهای مهندسی بارویکرد نوین در طراحی و برنامه‌ریزی شده
- انجام مراحل کار طبق قرارداد مستقیم کار و انجام نظارت‌های دوره‌ای برای اطمینان از تحقق اهداف پیش بینی شده
- تامین شرکت‌های بهره برداری برای راهبری مجتمع‌ها پس از پایان ساخت و به هنگام راه اندازی و بهره برداری نهایی با عضویت ذیفعان

گروه های صنعتی و شغلی مشمول انتقال

صنایع بزرگ: به شهرهای بزرگ صنعتی مصوب یا مراکز مناسب خارج از حریم شهر مطابق با ضوابط استقرار صنایع منتقل می‌شوند. بخش‌های توسعه صنایع موجود نیز همین مسیر را طی کرده و افزایش ظرفیت و تولید آنها منوط به انتقال می‌باشد.

چنانچه صنایع بزرگ بخواهند تغییر ماهیت تولید دهند، یعنی به سمت کاربرد فناوری جدید و برتر بروند، امکان ابقا دارند. درواقع صنایع بزرگ با انتقال بخش انرژی بر و نیرو بر خود، می‌توانند به سمت صنایع پیشرو قابل ماندگار حرکت کنند.

۱. صنایع بزرگ قابل انتقال

نیروگاه‌ها، پالایشگاه‌ها، صنایع فلزی (فولاد، آلومینیوم، مس و...) و صنایع معدنی، ابکاری فلزی، انبارها، مخازن سوخت، صنایع تولید قطعات

۲- صنایع متوسط و کوچک

این گروه شامل واحدهای صنعتی پروانه دار از سازمان صنایع یا اتحادیه های صنعتی می باشند. اغلب شامل بخش های تولیدی می شود که وجود آنها در شهر مورد ضرورت و دسترسی نمی باشد. از جمله صنایع چوب، تراشکاری، ماشین سازی، ساخت در و پنجره های فلزی و P.V.C.

ساخت مصالح ساختمانی، انبارهای آهن آلات، چوب (مواد اولیه صنعتی، صنایع برق و تجهیزات برقی، چاپخانه های بزرگ، تولید قطعات خودرو و ماشین آلات، تولید آجر، ذوب فلزات، تولید پوشاک و...

این گروه از صنایع چنانچه دارای پروانه فعالیت صنعتی از سازمان صنایع و معادن استان باشند، در شهرک های صنعتی مصوب که توسط شرکت شهرک های صنعتی استان احداث می شود، مستقر خواهند شد. آن دسته از صنایع کارگاهی که از اتحادیه های صنعتی پروانه کسب گرفته اند، در مجتمع های صنعتی ویژه که توسط افراد صنعتی ساخته می شود، استقرار خواهند یافت.

۳- کارگاه های خدمات فنی و مراکز عمده فروشی

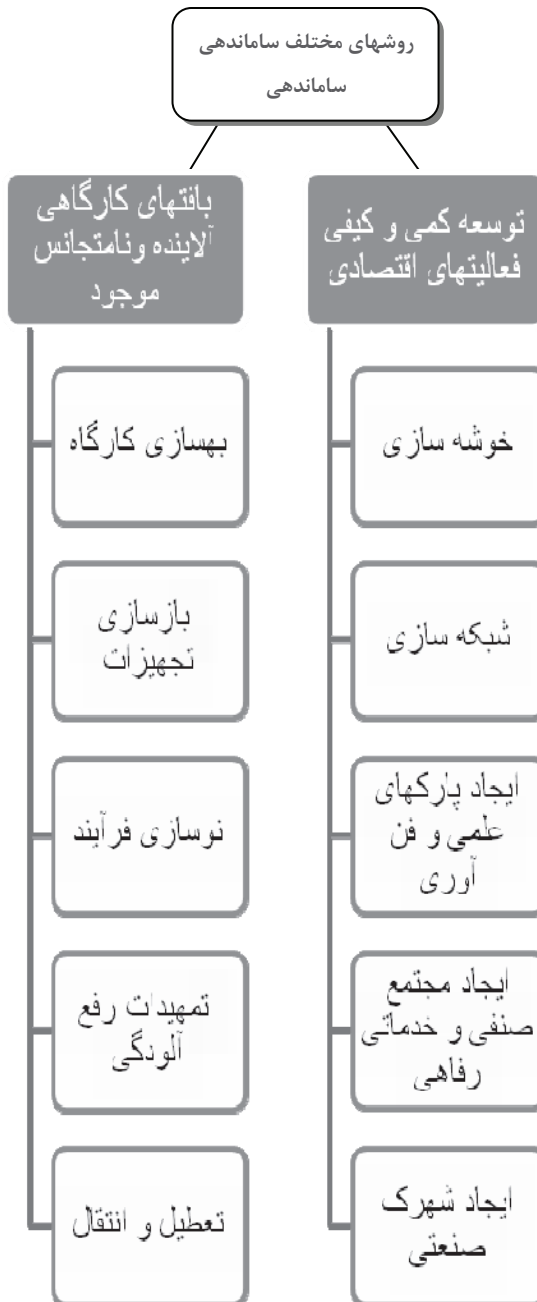
تعدادی از واحدها که وجود آنها برای رفاه شهروندان و دسترسی آسان در محدوده شهر ضروری است، از جمله تعمیرگاه ها و کارگاه های خدمات فنی می توانند در شهر و در فضاهای مناسب استقرار یابند. انتقال واحدهای پراکنده در شهر یا حاشیه شهر به مراکز تجمع با عنوان بازارچه های شغلی و مراکز رفاهی مناسب و بجا می باشد.

کارگاه های خدمات خودروهای سبک، تعمیر لوازم خانگی، تولید مواد غذایی، عرضه لوازم و مصالح ساختمانی و بهداشتی، خدمات تهیه مطبوع، مراکز عرضه کیف، کفش، پوشاک،

مواد خوراکی، تعمیر دوچرخه، موتور سیکلت و مراکز عرضه آنها، گل و گیاه، می‌توانند در حاشیه محورهای شهر استقرار یابند.

نوع مجتمع‌ها براساس نوع کالا و ارتباط طولی، عرضی مشاغل طبقه بندی و طراحی و ساخته می‌شود، به گونه ای که مشاغل همگن در کنار هم بصورت مکمل استقرار می‌یابند. چنانچه فضاهای مناسب (زمین آماده) برای ایجاد مجتمع‌ها نباشد، فضاهای برجای مانده از انتقال صنایع بزرگ، انبارها و کاربری‌های نامتجانس (نظامی) مناسب این کار در حاشیه شهرها می‌باشند. مقیاس مجتمع‌ها در سه سطح شهر و فراشهر، حوزه شهری و در منطقه‌ای خواهد بود. مقیاس‌های ناحیه‌ای و محلی مربوط به داخل شهر و مقیاس حوزه و فرا شهر خارج از بافت مسکونی شهرها می‌باشند.

جابجایی برخی از صنایع و مشاغل شهرها و انتقال آنها به نقاط مناسب شهرمانندپهنه‌های کار و فعالیت یکی از گزینه‌های مهم انتقال می‌باشد (www.tehran.ir).

نمودار شماره ۵-۸: روش‌های ساماندهی صنایع و مشاغل

خلاصه

ماهیت جوامع بسیار پیچیده‌تر از آن است که بتوان با مدل‌ها و نظریه‌ها به ساماندهی مشاغل آنها پرداخت، زیرا برنامه‌ها بیشتر جنبه‌های کالبدی اقتصادی دارد و به کیفیت اجتماعی نمی‌پردازد، جنبه‌های آرمانی و انتزاعی دارد و با امکانات اجرایی منطبق نیست. تاکید آنها بر مسائل و نگرش فن سالارانه است تا اجتماع محوری برنامه. لذا باید بیشتر به جنبه‌های اجتماعی برنامه‌ها بیشتر پرداخت و به روش‌های اجرای برنامه‌های ساماندهی توجه نمود. بر این اساس، باید اصول کلیدی ساماندهی در توسعه اجتماع محور را که شامل ظرفیت‌سازی، تمرکز زدایی و مشارکت محلی است به طور کامل بررسی نموده و مولفه‌های اجتماعی- فرهنگی و نقش ساماندهی فعالیت‌ها در تبدیل شهرنشین به شهروند و شهر الکترونیک که راهی نوین به سوی ساماندهی مشاغل است، بررسی شود.

همچنین مکان مناسب مجتمع‌های صنفی خدماتی از دیدگاه کارکردهای شهری که شامل سازگاری، آسایش، کارایی، مطلوبیت، سلامتی و ایمنی است بررسی شده و جایگاه قانونی مجتمع‌های صنفی در کشور گزینه انتقال صنایع و مشاغل برای ساماندهی شهر و تمهیدات تخصصی از روش‌های اجرایی نیز مطرح گشت.

خودآزمایی

۱. اشکال برنامه‌های ساماندهی که جنبه‌های اجتماعی نمی‌پردازند، چیست؟
۲. اصول و اهداف مدیریت و برنامه‌ریزی اجتماع محور در زمینه ساماندهی چیست؟
۳. نقش ساماندهی فعالیت‌ها در تبدیل شهر نشین به شهروند چیست؟
۴. شرایط تحقق مدیریت فناوری در ساماندهی چیست و مبتنی بر چه اصولی است؟
۵. انواع تجارت الکترونیک را نام ببرید؟
۶. منظور از شبکه‌ها و خوشه‌های صنفی چیست؟
۷. تاثیر خوشه‌ها بر ایجاد فضای رقابتی و افزایش استقبال از ساماندهی مشاغل چگونه است؟
۸. ضرورت ساماندهی مشاغل در مجتمع‌های درون شهری چیست؟
۹. تعیین مکان بهینه برای مجتمع‌های درون شهری بر چه ابعادی استوار است، به طور مختصر شرح دهید؟
۱۰. هدف از انتقال صنایع و مشاغل آلاینده چیست؟ معمولاً کدام گروه از فعالیت‌ها جزء مشاغل و صنایع انتقالی هستند؟

فصل ششم

مراحل اجرایی ساماندهی

اهداف

هدف از مطالعه این فصل، آشنایی با مطالب زیر می باشد:

۱. شناخت مراحل ساماندهی
۲. توانمندی در تدوین دستورالعمل‌های اجرایی
۳. آشنایی با اصول حکمرانی خوب در ساماندهی
۴. آشنایی با فهرست پروژه‌های اجرایی در زمینه ساماندهی

۶-۱. مراحل ساماندهی صنایع و مشاغل

۶-۱-۱. شناخت وضع موجود شهر

در کشور ما تمایز بین صنف و صنعت بر اساس مرجع صدور پروانه فعالیت و تعداد کارکنان مشخص می‌شود و در حال حاضر مشکلات عمده شهرهای کشور، صنوف و فعالیت‌های کارگاهی هستند که تعداد آنها چندین برابر استانداردهای دنیا است و به صورت قانونی و یا غیر قانونی فعال هستند. به همین دلیل بررسی ساماندهی آنها در شهرهای کشور ما در اولویت قرار دارد.

به این ترتیب فهرست و ویژگی‌های صنایع و صنوف شهر مورد نظر به عنوان ورودی و به منظور شناسایی راهکارهایی برای ساماندهی صنایع و مشاغل مورد استفاده قرار خواهد گرفت. بدیهی است که تعدادی از صنایع یا صنوف از مزیت خاصی برای استقرار در شهر مورد مطالعه شما برخوردار نیستند، این امر به معنی آن نخواهد بود که آنها در آن شهر استقرار نخواهند نیافت. به عنوان مثال تعدادی از مشاغل به عنوان پاسخ‌دهنده به تقاضای محلی و شهری و پاسخ‌گویی به نیاز شهروندان مستقر خواهند شد، در حالی که برای استقرار، الزاماً از مزیت قابل توجهی برخوردار نیستند، ولی موانعی جدی نیز ندارند. به عنوان مثال ارائه برخی خدمات و یا خرده‌فروشی به میزان نیاز شهروندان یکی از مثال‌های صنفی است که به میزان تقاضا، نیاز به عرضه وجود دارد. سپس ابزارهایی برای ساماندهی صنایع و مشاغل شهر براساس دسته‌بندی صنایع و مشاغل آنجا انجام می‌شود. دسته‌بندی‌های صنایع و مشاغل شامل موارد زیر است:

- دسته‌بندی بر اساس صنایع دارای/ فاقد مزیت استقرار

- دسته‌بندی بر اساس سطح و نوع عرضه‌ی محصولات و خدمات
به این ترتیب صنایع و مشاغل شهر بر اساس دسته‌بندی‌های فوق با استفاده از ابزارهای مختلف سامان‌دهی خواهند شد (فرنهاد، ۱۳۸۱، صفحه ۱۲۸).

نمودار شماره ۶-۱

۶-۱-۲. تعیین اولویت‌ها با استفاده از مبانی نظری مختلف و تعیین برنامه مناسب

در سطوح کلان و خرد

در این مرحله با بهره‌گیری از اسناد فرادست که در فصل‌های قبلی به طور کامل توضیح داده شد و همچنین نگرش‌ها و مبانی نظری کاربردی سطح و نوع برنامه مشخص و پس از تایید مراجع ذیصلاح قانونی و اطلاع رسانی به ذینفعان و ایجاد فهم مشترک از آن در ذینفعان وارد مرحله بعد شد.

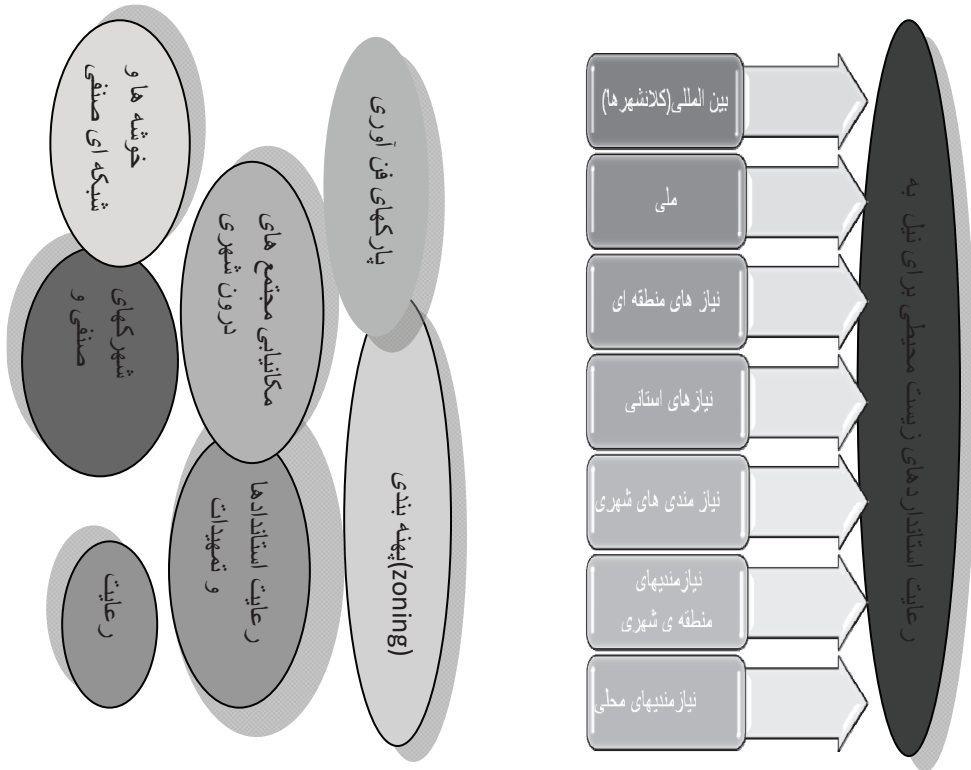
لازم است تا در این مرحله ویژگی‌های وضعیت مطلوب و همچنین آنچه که به عنوان ارزش در سامان‌دهی صنایع و مشاغل شهر حائز اهمیت است، به دست آید. خروجی این مرحله شامل:

تدوین راهبردهای عام سامان‌دهی: راهبردهایی افقی که با هدف توسعه پایدار هم‌سو با توسعه همه جانبه شهری، می‌تواند از طرف شهرداری اتخاذ شود و به عنوان یک بازیگر

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

عمده سیاست‌های شهری به صورت پیش‌دستانه توصیه شده و مورد پی‌گیری قرار گیرد. راهبردهای عام با استفاده از روش برنامه‌ریزی پابرجا انتخاب می‌شوند.

نمودار شماره ۶-۲: کاربرد نظریه‌های مختلف در ساماندهی صنایع و مشاغل

راهبردهای حوزه‌های خاص: حوزه‌های دارای مزیتی که شناسایی شده‌اند، لازم است تا با بهره‌گیری از روش‌های سامان‌دهی مورد بررسی قرار گیرند. سامان‌دهی به صورت توسعه ظرفیت‌های خوشه‌های صنعتی و همچنین ایجاد استانداردهای توسعه‌ای انجام خواهد

شد. برنامه استراتژیک به دنبال پاسخ برای سه سوال اساسی که، ما کجا هستیم؟ کجا می‌خواهیم برویم؟ و چگونه به آنجا برسیم؟ است (دانش پویا، ۱۳۸۹، صفحه ۱۰).

براین اساس موارد زیر بدست می‌آید.

- اهداف خرد و کلان و سیاست‌های دستیابی به آنها
- پروژه‌ها و برنامه‌های اجرایی
- شاخص‌ها و معیارهای کنترل برنامه و دستیابی به اهداف آن

نمودار شماره ۶-۳:

۶-۱-۳. تصویب ساختار ساماندهی در شهرداری و پیش بینی منابع مالی

یکی از انتظارات در سامان بخشی به صنایع و مشاغل در شهرها ایجاد ساختار مناسب به لحاظ ضرورت‌های زیر می‌باشد تا این امر بتواند محقق شود.

- گسترش روز افزون جمعیت شهر و افزایش نیاز به کالا و خدمات و در نتیجه ایجاد و توسعه کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و واحدهای صنفی برای تامین کالا و خدمات شهروندان برای رفاه و آسایش مردم و نتیجه لزوم توسعه سازمان و ساختار ساماندهی برای جلوگیری از پیامدهای صنفی گسترش صنایع و مشاغل

- الزام‌های قانونی

* اجرای مفاد بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری و لزوم داشتن سازمانی منسجم برای راهبری امر ساماندهی

* اجرای بخش‌های اصلی طرح جامع و تفصیلی شهر بویژه در پهنه‌های کار و فعالیت و کاربری‌های صنعتی، تجاری و خدماتی بعنوان تکلیف شهرداری و امکان اجرای آن توسط ساماندهی به نحو مطلوب

* اجرای مصوبات شورای اسلامی شهر در حوزه کسب و کار، تجارت و صنعت و امور صنفی
* مشارکت فعال و موثر در کارگروه‌های قانونی استانی و شهری از جمله کارگروه صنعت و معدن و لزوم وجود سازمان تخصصی برای همکاری موثر و اقدام‌های پیش‌دستانه شهرداری در مقابل سازمان‌های تخصصی دولتی

* الزام قانونی شهرداری در حضور فعال در کمیسیون نظارت بر سازمان‌های صنفی شهرستان برابر ماده ۴۸ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ از یک سو و اجرای قوانین شهرداری و انطباق آن با سایر مقررات در حوزه صنفی بویژه مواد ۱۲ و ۱۷.

ساختار سازمانی اجرایی

نمودار شماره ۴-۶:

۴-۱-۶. بهره گیری از تجارب کلان شهر های کشور و یا سایر شهرهای مشابه در

جهان

این مرحله که می تواند همزمان با سایر مراحل ساماندهی صورت بگیرد، شامل استفاده از تجربیات کلان شهرهای کشور و یا سایر شهرهای مشابه در کشور و یا جهان است. کسب تجربه هم می تواند در مراحل تدوین برنامه و هم در شیوه اجرای آن و یا نتایج پروژه های در دست اقدام باشد. به طور کامل تجربه ۳ کلان شهر مهم کشور در این مجموعه آورده شده است. اهمیت استفاده از نتایج کلانشهرهای کشور از آن جهت می توان حائز اهمیت فراوان باشد که:

- ۱- حاصل بومی شدن مبانی نظری و نگرش های مختلف در کشور ماست و نقاط قوت، ضعف و راهکارهای رفع مشکلات اجرایی شدن آنها قابل بهره برداری است.
- ۲- شهرهای دیگر و کلان شهرها می توانند از تجربیات ناموفق آنها که هزینه های بسیاری بر جامعه داشته استفاده نمایند و این اشکالات در سایر شهرهای کشور تکرار نشود.

۳- مشکلات پیش روی ساماندهی صنایع و مشاغل و شهرداری شهر در آینده را پیش بینی کرده و آمادگی برای رفع آنها ایجاد شود.

۶-۱-۵. آگاهی رسانی و هماهنگی های لازم برای جلب مشارکت‌ها

از آنجایی که مدیریت ذینفعان یکی از عناصر مهم و کلیدی در دستیابی به اهداف ساماندهی در صنایع و مشاغل در شهرها است و تحقق اهداف را در اسرع وقت ممکن می‌سازد، ضروری است تا اطلاع‌رسانی کامل به کلیه ذینفعان درونی و بیرونی که در فصل‌های قبلی به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته‌اند، انجام شود. در این مرحله بهتر است نقشه ذینفعان بر حسب ماتریس قدرت- رغبت ترسیم و ارتباط سنجیده و سازمان یافته با آنها بر قرار شده و بر اساس الگوهای حکمرانی خوب، مشارکت آنها در اجرای پروژه‌ها جلب گردد.

۶-۱-۶. سازماندهی نیرو و منابع، اقدام ها و اجرای پروژه ها

بر این اساس می بایستی مدیریت ارشد، با توجه به نیازهای فنی و تخصصی لازم و فارغ از هرگونه اعمال سلیقه های شخصی و در نظر گرفتن سایر ملاحظات نسبت به بهره گیری از تخصص های لازم اقدام نماید و از آنجایی که سرمایه های اصلی اجرای امر ساماندهی که از سیستم های پیچیده اجتماعی است، منابع انسانی است و به تخصص های متنوعی نیاز است، لازم است ضمن تهیه طرح کلی اولیه و تعیین گام ها و همچنین بهره گیری از تکنیک های آینده پژوهی، کلیه اقدام ها و سناریوها از قبل بررسی شده و نیازهای مراحل آتی پروژه ها پیش بینی شوند. اهمیت ظرفیت سازی در کشورهای در حال توسعه در توصیف برنامه توسعه ملل متحد نیز منعکس گردیده است. کمک به توسعه ظرفیت های مورد نیاز برای دستیابی به اهداف توسعه هزاره (طاهرخانی، ۱۳۸۸، صفحه ۵).

۶-۱-۷. بازبینی و اصلاح و توسعه فعالیت های ساماندهی

استفاده از نرم افزارهای تخصصی و متخصصان در کنترل برنامه ها و سنجش عملکردها در دستیابی به اهداف پیش بینی شده حائز اهمیت است و همواره با کمی کردن امور کیفی، مدیریت بهتر اقدامات میسر می شود. لذا بر اساس چرخه دمینگ لازم است، همواره در بازه های زمانی مشخص بازنگری اقدامات انجام شده و انحراف از اهداف و برنامه های از پیش تعیین شده بررسی شود. یکی از مهم ترین مواردی که در این مرحله و کلیه مراحل می بایستی مد نظر باشد، انتخاب درست شاخص ها و معیارهای لازم برای سنجش و قابلیت کمی کردن آنهاست. همچنین توسعه فعالیت های ساماندهی کمک به انجام امور حکمروایی خوب که نیازمند ظرفیت سازی قابل توجهی از تمام سازمان ها و نیروهای آن اعم از مرد وزن

ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرها

باشد که نقش‌های کلیدی را در مدیریت و توسعه شهری ایفا می‌کنند
(واکلی، ۱۳۸۵، صفحه ۷۱).

نمودار شماره ۶-۵: مراحل و روند ساماندهی صنایع و مشاغل در شهرها

اصل مهم در ساماندهی صنایع و مشاغل و مدیریت شهر، شناخت سیستم فعالیت شهر و زیر سیستم‌ها و همچنین درک میان‌کنش بین سیستم‌های فعالیتی شهر است. در واقع توجه مدیریت شهر به کیفیت محیط زیست شهر از راه‌های زیر بدست می‌آید

- شناخت عوامل موثر در کیفیت شهر
- آشنایی با شاخص‌های شهر مطلوب (پایدار)
- حفظ و ایجاد تعادل میان توسعه‌ی پایدار صنعتی و توسعه‌ی پایدار شهری

نکته قابل توجه این است که عوامل ایجاد وضع نامطلوب در شهرها شامل موارد زیر است.

۱- انتشار آلاینده ها و ناسازگاری بافت ها، ناشی از عدم اجرای قوانین، فعالیت واحدهای غیر مجاز، تبدیل کاربری ها به صورت غیر قانونی، عدم آگاهی متصدیان و عدم نظارت قاطع بر امور است.

۲- ناهماهنگی دستگاه های متولی امر از جمله پلیس (اماکن)، محاکم قضایی و شهرداری است.

۳- عدم توان کافی مراجع اتحادیه ها و مجامع، اماکن ناجا و محاکم قضایی است.

۴- نارسایی ها و عدم اولویت موضوع ساماندهی برای شهرداری ها به دلیل مشغله زیاد، اولویت های فوری دیگر، تعارض با منافع مردم، مراحل اداری فرسایشی (مشاهدات میدانی تهیه کنندگان) می باشد.

راهکارهای پیشنهادی برای رفع آنها به شرح زیر است

۱- تقویت کارشناسی

۲- تقویت بخش نظارتی

۳- تقویت هماهنگی با دستگاه های مسئول

۴- تقویت تجهیز مناطق و نواحی شهرداری

۵- استفاده از ظرفیت های موجود شهر

۶- آگاهی سازی

۷- ایجاد و توسعه دفاتر الکترونیکی

به طور اجمالی لازم است بدانیم برای ساماندهی صنایع و مشاغل و صنوف هر شهر باید

به موارد زیر توجه شود.

الف: شناخت و درک صحیحی از مفاهیم مرتبط برای شناخت شهر، شناخت مشاغل و

فعالیت ها و اثرات مختلف صنایع و مشاغل بر شهر (سازنده و مخرب)

ب: آگاهی از جایگاه کشور، استان و شهر در خصوص صنایع و مشاغل و همچنین آگاهی از ضوابط و قوانین بین المللی در:

(۱) توسعه صنعت مانند unido و undp.

(۲) حفظ محیط زیست مانند unep، معاهدات بین المللی

(۳) ضوابط و تعهدات ملی قوانین و مقررات مرتبط

(۴) راهبردهای توسعه استان، طرح های جامع شهری، طرح های تفصیلی شهری و مصوبات شورای اسلامی

ج) ظرفیت سازی، ساختارسازی و ایجاد الگوی مشارکتی برای بهسازی صنایع و مشاغل شهر و توانمندسازی نیروی انسانی شهرداریها در زمینه ساماندهی را در اولویت قرار دهیم (طاهر خانی، ۱۳۸۸، صفحه ۳۵).

در پایان فهرستی از پروژه های ضروری در ساماندهی که در کلان شهرهای کشور نیز در دست بررسی و یا اقدام است معرفی و پیشنهاد می شود:

(۱) تدوین برنامه راهبردی ساماندهی صنایع و مشاغل

(۲) طراحی پروژه های اجرایی

(۳) طراحی سازمان کار برای ساماندهی

(۴) ایجاد بانک اطلاعاتی جامع اصناف و صنایع شهر

(۵) اتوماسیون و مکانیزاسیون امور ساماندهی

(۶) تجهیزات ارتباطی با نیروهای اجرایی و عوامل کلیدی موثر

(۷) تجهیزات نظارتی بر اصناف و مشاغل و صنایع (به ویژه آلاینده)

(۸) تربیت نیروی انسانی

(۹) شناسایی و جذب منابع درآمد پایدار

- ۱۰) پروژه‌های فرهنگی اجتماعی
- ۱۱) پروژه‌های مشارکتی با سایر سازمان‌ها
- ۱۲) تدوین لوایح و پیش نویس مصوبات
- ۱۳) تقویت و تشکیل کار گروه‌ها و کمیسیون‌ها
- ۱۴) ایجاد مجتمع‌های صنفی
- ۱۵) ایجاد مراکز خدماتی، رفاهی
- ۱۶) اجرای پروژه‌های پژوهشی
- ۱۷) طراحی برای آینده و آینده پژوهشی
- ۱۸) ایجاد مراکز کنترل و پایش
- ۱۹) ایجاد گشت‌های ویژه
- ۲۰) تولید نقشه‌های موضوعی (GIS)

www.samandehi0ir.ir www.shahrdari.isfahan.ir www.mashhad.ir

خلاصه

در انجام مراحل ساماندهی صنایع و مشاغل، شناخت وضع موجود شهر و دسته‌بندی بر اساس صنایع دارای/ فاقد مزیت استقرار و یا دسته‌بندی بر اساس سطح و نوع عرضه‌ی محصولات و خدمات است، در اولویت قرار داشته و برای انتخاب ابزار مناسب سامان‌دهی بسیار موثر خواهد بود. در مرحله دوم، با استفاده از مبانی نظری مختلف و تعیین برنامه مناسب در سطوح کلان و خرد اولویت‌ها تعیین خواهد شد. همچنین راهبردهای عام و حوزه‌های خاص سامان‌دهی استخراج می‌شود و به سه سوال اساسی که ما الان کجا هستیم؟ کجا می‌خواهیم برویم؟ و چگونه به آنجا برسیم؟ پاسخ‌گو خواهد بود. لذا بر این

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

اساس اهداف خرد، کلان و سیاست‌های دستیابی به آنها، پروژه‌ها و برنامه‌های اجرایی، شاخص‌ها و معیارهای کنترل برنامه و دستیابی به اهداف آن، بدست می‌آید.

در مرحله بعد با بهره‌گیری از تجارب کلان‌شهرهای کشور و یا سایر شهرهای مشابه در جهان، ساختار اجرایی ساماندهی در شهرداری و پیش بینی منابع مالی انجام می‌شود.

در مراحل پایانی، سازماندهی نیرو و منابع، اقدام‌ها و اجرای پروژه‌ها، آگاهی‌رسانی و هماهنگی‌های لازم برای جلب مشارکت‌ها و بازبینی و اصلاح و توسعه فعالیت‌های ساماندهی انجام می‌شود. در انتها، فهرستی از پروژه‌های ضروری در ساماندهی که در کلان‌شهرهای کشور نیز در دست بررسی و یا اقدام است، معرفی شده است. همچنین نام اتحادیه‌ها و رسته‌های شغلی تحت پوشش آنها نیز جهت بهره‌برداری خوانندگان محترم تهیه شده است

خودآزمایی

۱. مراحل ساماندهی صنایع و مشاغل را نام برده و هر یک را مختصر توضیح دهید؟
۲. در مرحله شناخت وضع موجود شهر، کدام عوامل در ساماندهی صنایع و مشاغل مهم هستند؟
۳. در انتخاب نوع برنامه و تعیین اولویت‌های ساماندهی چه عواملی تاثیرگذار است؟
۴. منظور از راهبردهای عام و خاص در ساماندهی مشاغل در شهرها چیست؟
۵. منظور از طرح اجرایی در ساماندهی مشاغل چیست؟
۶. الزام به ایجاد ساختار سازمانی مناسب برای ساماندهی مشاغل شهرها چیست؟

۷. بهره‌گیری از تجارب کلان‌شهرها چه کمکی به ساماندهی مشاغل شهرهای کوچک می‌کند؟ نتیجه اقدامات کلان‌شهرهای کشور در ساماندهی منجر به اجرا یا پیشنهاد چه پروژه‌هایی شده است؟

پیوست‌ها

موارد زیر از سایت اصناف استخراج و مورد بهره برداری قرار گرفته است و نشانی کامل سایت در منابع آمده است.

نام اتحادیه ها و رسته های شغلی تحت پوشش آنها

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
خدمات فنی	مکانیسم‌های اتومبیل	تعمیرکننده گیربکس و دیفرانسیل انواع موتور (سبک و سنگین)
		تعمیرکار جلوبندی تون آپ - میزان فرمان بالانس چرخ و تنظیم موتور
		تعمیر کننده ماشین آلات کشاورزی و راه سازی
		تعمیر کننده و تنظیم انواع کاربراتور
		تعمیر کننده و تنظیم پمپ و انژکتور و سوپرشاژر انواع خودرو
ناشر و کتاب فروش	ناشران و کتابفروشان	تعمیر کار موتورهای سیار و زمینی
		تعمیر کار سیستم ترمز و بوستر ترمز - جک و کمک فنرساز انواع خودرو
		پیچ درآور - سیلندر دوز
		واشر بر - فنر پیچ
		تعمیر کار دستگاههای هیدرولیک انواع خودرو
تعمیر کار دستگاههای اتوماتیک انواع خودرو		
لنت کوبی		
نقاشان اتومبیل	نقاشی اتومبیل و انواع خودرو	ناشر و کتاب فروش
		کتاب فروش
		تهیه و چاپ کارت و پوستر
		دفتر پخش کتاب
قالی شوینان	قالی شوینان	دفتر نشر
		نقاشی اتومبیل و انواع خودرو
شیشه و آئینه	شیشه و آئینه	رنگ کاری موتورسیکت
		کارگاه نقاشی (رنگ کاری) کوره ای اتومبیل
شیشه و آئینه	شیشه و آئینه	کارگاه رنگ کاری کوره ای قطعات منفصله
		رنگ کاری لوازم خانگی
شیشه و آئینه	شیشه و آئینه	دفتر قالی شوئی
		کارگاه دارکشی قالی
شیشه و آئینه	شیشه و آئینه	شیشه و آئینه
		آئینه فروشی

عنوان رشته	نام اتحادیه	نام مجمع
شیشه اتومبیل سیکوریت دفتر فروش انواع شیشه نشکن (تولیدی)		
فروشنده‌گی طلا و جواهر فروشنده‌گی مصنوعات نقره فروشنده‌گی طلا فروشنده‌گی طلا، جواهر و نقره (گالری طلا و جواهرات، نقره آلات و ساعت‌های جواهر نشان) طراحی طلا و جواهر قلمزنی طلا و جواهر سازنده‌گی مصنوعات طلا و جواهر سازنده‌گی مصنوعات نقره مرصع کاری سکه و صراف طلاکار تزئینی (بدلیجات - انگشتری) تراش سنگ‌های بهادار و نیمه بها عیارسنجی طلا و نقره فال کاری طلا و جواهر (پالایش) فروش ماشین‌های ابزار مربوط به ساخت طلا و جواهر و تزئین آن دفتر کار فروشنده‌گی سنگ‌های گرانبها و نیمه گرانبها بنکداری طلا و جواهر آبشده فروشی	فروشنده‌گان و سازنده‌گان طلا و جواهر فروشان	
تعمیر و فروش چرخ‌های خانگی و دستباف تعمیر و فروش چرخ‌های صنعتی و کارگاهی تعمیر چرخ‌های صنعتی کارگاهی تعمیر چرخ‌های خیاطی خانگی فروش چرخ خیاطی خانگی فروش و تعمیر ماشین‌های بافت فروش لوازم یدکی انواع چرخ‌های خیاطی تولید کننده قطعات ماشین‌های دوخت فروشنده‌گی قطعات ماشین‌های بافت فروش و تعمیر ماشین‌های برش پارچه		فروشنده‌گان و تعمیرکاران ماشین‌های دوخت، بافت و لوازم یدکی مربوط
سازنده و فروشنده عینک‌های طبی و آفتابی	عینک سازان	

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
	وعینک فروشان	سازنده و فروشنده عینکهای آفتابی عدسی تراشی بنکداری عینک و لوازم مربوطه تعمیر کار عینک دفتر کار بنکداری عینک و لوازم مربوطه
	فروشنندگان و سازندگان ساعت	تولید کنندگان و مونتاژکاران ساعت فروشنندگان ساعت بنکداران و فروشنندگان ساعت تعمیر کنندگان و فروشنندگان ساعت سازندگان ابزار و قطعات یدکی ساعت
	فروشنندگان لاستیک، فیلتر و تعویض روغن	فروشنده گی لاستیک فروشنده گی لاستیک و پنچرگیری فروشنده گی روغن موتور تعویض و فروش روغن موتور پنچرگیری پنچرگیری و تعویض روغنی فیلتر ساز هوا و فیلتر ساز روغن فروشنده گی فیلتر (عمده فروشی) دفتر فروش لاستیک دفتر فروش روغن تعویض روغن، پنچرگیری و فروشنندگان لاستیک فروشنندگان روغن و پنچرگیری دفتر عمده فروشی لاستیک و روغن
	آرایشگران زنانه	آرایشگران زنانه اپیلاسیون ترمیم مو آرایشگری و اپیلاسیون
	نقاشان ساختمانی	دفتر خدمات نقاشی ساختمان دفتر خدمات نقاشی ساختمان دفتر خدمات کنتکس رولکس
	سازندگان و فروشنندگان گلگیر و رادیاتور	تولیدکننده قطعات بدنه خودروهای سبک و سنگین تولید کننده کابین (اتاق راننده) کامیون گلگیرساز و صافکار سواری و کامیون تعمیر، ساخت و نصب رادیاتور خودروهای سبک و سنگین

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رشته
		تولید اگزوز خودرو تعمیر و نصب اگزوز خودرو تعمیرکار درجه مانو قبر و دسته پیک جوشکاری تعمیر و ساخت و نصب انواع پروانه های خودرو سبک و سنگین سازندگان انواع جلو پنجره و بادگیر خودروهای سبک و سنگین
	اوراق کنندگان اتومبیل	اوراق کننده و فروشنده لوازم مستعمل کمک فنر ساز سرپیچ و دستگیره ساز ماشین تعمیرکننده صفحه کلاچ و لنت کوبی جک ساز کرایه دهنده جرثقیل
تولیدکنندگان و تعمیرکاران وسایل الکترو مکانیکی		تعمیرکنندگان الکترو موتور، ژنراتور، پمپ آب، دینام جوشکاری تولیدکنندگان و بازسازی دستگاههای الکترو موتور، ژنراتور تولید قطعات انواع دستگاههای صنعتی، خانگی اطو، ریش تراش، ماکروفر، خوراکیپزی، جاروبرقی تعمیر انواع دستگاههای صنعتی، خانگی تعمیر و خدمات دستگاههای گردنده (جاروبرقی، چرخ گوشت، پنکه، آب میوه گیری خانگی و صنعتی) تولید و تعمیر انواع کلیدهای هادی تولید و تعمیر انواع تابلوهای فشار قوی و ضعیف خازنها تولید و تعمیر انواع ابزار صنعتی برقی (سنگ و دریل، کف ساب) تولید و تعمیر انواع دستگاههای ترانسفورماتور موتورهای کاهنده و افزاینده تولید و تعمیرکاران انواع کولهای برقی (ولتاژ بالا) تولید و تعمیرریکتافایر دفتر کار برای کارگاههای تولید
آهن سازان		حلبی ساز، کانال تهویه مطبوع و نصب کولر قوطلی ساز سازندگان لوازم مرغداری آهنی سازندگان قاب مهتابی سازندگان انواع درجه تهویه مطبوع سازندگان بخاری نفتی و گازی خمکار استامبولی و لوازم مربوطه خدمات فنی کولر آبی، بخاری، آبگرمکن نفتی و گازی و عرضه لوازم

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
		روشنایی شبکه فروش
	آرایشگران مردانه	آرایشگاه مردانه یافت و نصب انواع کلاه گیس مردانه
	چادردوزان و برزنت فروشان	چادر دوز و برزنت فروش حصیر باف و حصیر فروش تولید برس، تی و چارو
	دستگاههای مخابراتی، ارتباطی و لوازم جانبی	تعمیر و فروش و خدمات پس از فروش انواع گوشی تلفن فروش قطعات، وسایل و لوازم یدکی تلفن و وسایل مخابراتی فروش، نصب، تعمیر، راه اندازی، دستگاههای مخابراتی و ارتباطی فروش، تعمیر، نصب، راه اندازی، برنامه ریزی و نگهداری پروژه مخابراتی تولید قطعات گوشی تلفن، تلفن سانترال الکترونیکی و دیجیتالی تولید و توزیع کارتهای ارتباطی و اینترنتی با کاربری دیجیتالی تهیه و مونتاژ شبکه های مخابراتی mdf کابل کشی و غیر نوری دفتر کار جهت رسته های ۷،۶،۵،۴
	رایانه، داده وزری و ماشینهای اداری	تولید، فروش و تعمیرات ماشینهای رایانه، قطعات و لوازم مربوط
	پارکینگ شهری، اتوسرویس و تعمیرگاه	اتوسرویس و تعمیرگاه تعمیرگاه توقفگاه (پارکینگ) خودروشویی (کارواش) موتورشویی
	باتری ساز و باتری فروش	تعمیر کننده و فروشنده باتری و انواع خدمات برق اتومبیل تعمیر کننده انواع آمپرو کیلومتر شمار اتومبیل بوبین پیچ وسایط نقلیه برق سازبادی و چراغ خطر ساز بازسازی، خدمات و نصب انواع وسایل برقی اتومبیل از ۱۲ الی ۲۴ ولت (باستثنای لوازم صوتی) تعمیر، نصب و شارژ کولهای گازی اتومبیل از ۱۲ الی ۲۴ ولت فروش و نصب دزدگیر و قفل ایمنی اتومبیل
	تزئینات داخلی ساختمان	تزئینات داخلی ساختمان (شامل موکت، کاغذ دیواری، انواع پرده کرکره، انواع پوشش سقفی، کفی دیواری، قرنیس پلاستیکی) دوخت و نصب پرده و لوازم مربوطه گچ بری پیش ساخته، آئینه کاری و شومینه

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رشته
		موکت بافی (سی سوزنه ونیم متری) دفتر کار شستشوی موکت و مبیل فروشنده‌گی و نصب پارکت و دربهای کشویی تولید انواع پرده های عمودی و افقی و لوازم و قطعات مربوطه
	تعمیر کاران دوچرخه و موتورسیکلت	تعمیر کاران دوچرخه تعمیر کار انواع موتورسیکلت اوراق کننده دوچرخه و موتور نصب بادگیر و ترک بند دوچرخه و موتورسیکلت سازندگان قطعات موتورسیکلت و دوچرخه
	صنف تشکدوزان و صندلی سازان اتومبیل	تولیدکنندگان انواع صندلی خودرو و لوازم مربوطه تهیه و دوخت روکش آماده انواع صندلی اتومبیل دوزندگان تشک انواع اتومبیل های سواری، سقفهای کروکی جیب و سقف و بدنه اتومبیل دوزندگان انواع تشک صندلی اتومبیل دوزندگان انواع روکش زین موتور، دوچرخه و کالسکه پرده دوزان و تزئین کاران داخل اتومبیل و مینی بوس تعمیرکنندگان جلوی داشبورد انواع خودرو تهیه کنندگان فیبرداخلی درب و بدنه انواع خودرو
	تعمیر کاران قفل و کلید	تولیدکنندگان و فروشندگان لوازمات تودوزی اتومبیل کلید ساز، تعمیر کار شیشه بالابر اتومبیل، تعمیر کار قفل و کلید اتومبیل و ساختمان ساخت و فروش کلید و قطعات داخلی قفلهای ایمنی اتومبیل و ساختمان تولید کنندگان کلید خام
	تولیدکنندگان تعمیر کاران الکترونیک و الکترونیک	تعمیر کاران رادیو، رادیو ضبط و پخش اتومبیل تعمیر کاران رادیو و تلویزیون و ویدئو تولید و تعمیر کنندگان آمپلی فایر و دزدگیر الکترونیک تولید و تعمیر کاران دستگاههای اندازه گیری تولید و تعمیر کاران دستگاه بازیهای تلویزیونی و رایانه ای تولید و بازسازی لامپ تصویر تلویزیونی تعمیر دستگاههای سینمایی سمعی و بصری و دوربین ویدئویی تلویزیونی تولید و تعمیر دستگاههای لوازم پزشکی تولید و تعمیر و نصب آنتی های مجاز

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
		تولید انواع بردهای الکترونیکی دفتر کار کارگاههای تولیدی فروشنده لوازم الکتریکی، روشنایی، صنعتی، فشار قوی فروش انواع هواکش و لوازم مربوطه دفتر کار سیم کشی ساختمان، کابل کشی، فشار قوی خرده فروشی سیم لاکه تولید قطعات و لوازم الکتریکی (روشنایی، صنعتی، هواکش) تولید و فروش انواع لوازم حرارتی (المنت) تولید و فروش انواع سرسیم کابلشو و متعلقات آن تولید و فروش انواع قطعات شیرهای برقی (پنوماتیک) تولید و فروش سرسیم و کابل عمده فروشی سیم لاکه نصب انواع چراغهای روشنایی
	تولید کنندگان و فروشندگان لحاف، تشک و کالای وابسته	تولید و فروش انواع لحاف، تشک، پستی بالش و روکش آنها (کارگاه) فروشه پنبه، اسفنج، پشم، کرک و پر دوزنده و فروشنده لحاف و تشک (دستی)
	باتری ساز و باتری فروش	تعمیر کننده و فروشنده باتری و انواع خدمات برق اتومبیل تعمیر کننده انواع آمپرو کیلومتر شمار اتومبیل بوبین پیچ وسایط نقلیه برق سازبادی و چراغ خطر ساز بازسازی، خدمات و نصب انواع وسایل برقی اتومبیل از ۱۲ الی ۲۴ ولت (باستثنای لوازم صوتی) تعمیر، نصب و شارژ کولهای گازی اتومبیل از ۱۲ الی ۲۴ ولت فروش و نصب دزدگیر و قفل ایمنی اتومبیل
	پارکینگ شهری، اتوسرویس و تعمیرگاه	اتوسرویس و تعمیرگاه تعمیرگاه توقفگاه (پارکینگ) خودروشویی (کارواش) موتورشویی
	تزیینات داخلی ساختمان	تزیینات داخلی ساختمان (شامل موکت، کاغذ دیواری، انواع پرده کرکره، انواع پوشش سقفی، کفی دیواری، قرنیز پلاستیکی) دوخت و نصب پرده و لوازم مربوطه گچ بری پیش ساخته، آئینه کاری و شومینه

عنوان رشته	نام اتحادیه	نام مجمع
موکت بافی (سی سوزنه ونیم متری) دفتر کار شستشوی موکت و مبیل فروشنده گی و نصب پارکت و دربهای کشویی تولید انواع پرده های عمودی و افقی و لوازم و قطعات مربوطه		
تعمیر کاران دوچرخه تعمیر کار انواع موتورسیکلت اوراق کننده دوچرخه و موتور نصب بادگیر و ترک بند دوچرخه و موتورسیکلت سازندگان قطعات موتورسیکلت و دوچرخه	تعمیر کاران دوچرخه و موتورسیکلت	
بربری پزی سنگی لواشی نافتونی خشکه پزی بلکی پزی سنتی	نانوایان	تولیدی
فروشنده نبات و آبنبات فروشنده و تولید کننده نبات و آبنبات تولید کننده نبات و آبنبات تولید کننده قندریز	نبات و آبنبات ریزان	
قناد شیرینی فروش (سرد فروش) کافه قنادی کارگاه تولید شیرینی کیک یزدی پز پشمک سازی سوهان پزی فروشنده مواد و لوازم قنادی و تزئینات سفره عقد تولید زولبیا، بامیه و گوش فیل تولید شکلات، کاکائو، کاک، یوخه سازی، گز، نوقا، اریس، کلوچه و قطاب سازی تولید پیراشکی و سوخاری	شیرینی و کافه قنادی	
کاشی ساز و کاشی فروش تهران (تولیدی) ظروف سرامیک سازی کاشی هفت رنگ سازی	کاشی ساز و کاشی فروش	

عنوان رسته	نام اتحادیه	نام مجمع
<p>کاسه توالت ساز و دستشوئی کوزه و گلدان ساز چینی سازی معرق سازی کاشی، سرامیک و پلاک نما فروشی سازنده و فروشنده مصنوعات سفالین تولید کنندگان مواد اولیه لعاب و چینی طراحی و تزئین کاشی و سرامیک</p>		
<p>کشبافی گردبافی جوراب بافی کتان و راشل بافی فتیله بافی نوار و قیطان بافی تریکو دوز پنجه گیر جوراب نخ تاب کاموپیچ نوار بر و نواردوز پتو فروشنده عمده کالاهای فوق دفتر فروش کارگاههای تولید کشباف فروشنده مواد اولیه کالاهای کشباف - گرد باف و جوراب</p>	<p>کشباف (تهیه کننده و فروشنده)</p>	
<p>سماور سازان چراغ والرساز سازندگان پلویز و چراغهای روشنایی گازسوز چراغ ساز آهنی سازندگان قطعات سماور و چراغ خوراکی سازندگان چراغ گردسوز سازندگان بخاری تسمه ای طرح علاءالدین سازندگان کتری، قوری، پارچ استیل و برنجی سازندگان چراغ تکی سماور خمکار و چرخکار سماور و چراغ تعمیرات وسایل نفت سوز و گاز سوز فروشنده سماور و چراغ</p>	<p>تولید کنندگان و تعمیر کنندگان سماور، چراغ و لوازم گاز سوز</p>	

عنوان رسته	نام اتحادیه	نام مجمع
فروشندهی قطعات سماور و چراغ سازندگان سرویس غذاخوری و چایخوری فروشندهی قطعات و لوازم یدکی وسایل گاز سوز و روشنایی		
قطعه سازی (سری تراشی) سازندگان پمپ های آبیاری و کشاورزی قالب سازی بازسازی و نوسازی قطعات خودرو میل لنگ تراشی و خدمات موتور محرکه قطعه ساز ابزار تیزکنی (تیغ تیزکنی) تعمیر لوازم ایمنی و آتش نشانی و ارائه خدمات مربوطه تعمیرکنندگان ماشین ابزار دفتر کار حفاری چاه های عمیق و نیمه عمیق دفتر کار کارگاه های تولیدی مستقر در خارج از شهر تهران بزرگ	فلز تراش و ماشین ساز	
سراجان (شامل چمدان، ساک، کیف مدرسه و کارهای پرسی) دوزندگان انواع دستکش (چرمی و برزنتی)، کیف پول و کمر بند سازندگان کیف زنانه، مردانه، بچگانه و کیف آرایش فروشندهگان اجناس ساخته شده سراجی فروشندهگان انواع دستکش (چرمی و برزنتی)، کیف پول و کمر بند فروشندهگان انواع کیف زنانه، مردانه، بچگانه و کیف آرایش فروشندهگان لوازم اولیه سراجی	سراجان	
صباغ انواع پارچه، الیاف و لباس گلزن انواع پارچه و لباس صباغ و گلزن انواع پارچه دفتر کار	صباغان و گلزن	
آلبوم ساز سری سازی کتاب کارتن ساز مقوایی جعبه ساز مقوایی پاکت ساز تک جلدساز سازندگی جلد پلاستیک کلاسورساز یادداشت ساز	صحاف	

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
		دفتر ساز دفتر کار سلفون کشی
	عکاسان و فیلمبرداران	عکاسی و فیلمبرداری معمولی و دیجیتالی (پرتره) عکاسی و فیلمبرداری معمولی و دیجیتالی (پرتره) و تولید عکس رنگی ماشینی کارگاه تولید عکس رنگی ماشینی و دستی تعمیرگاه دوربین و تجهیزات و مواد اولیه عکاسی و فیلمبرداری دفتر عکسبرداری و فیلمبرداری مجالس میکس و مونتاژ فیلم و عکس مجالس دفتر عکسبرداری و فیلمبرداری و میکس و مونتاژ مجالس فروشنده لوازم عکاسی و فیلمبرداری چاپ عکس رنگی ماشینی فوری
	فخاران	تولید آجر فشاری تولید آجر قزاقی تولید گچ و آهک سنتی و نیمه اتوماتیک
	آبمیوه و بستنی و نوشابه فروش	بستنی و فالوده فروش آبمیوه فروش نان بستنی پزی تهیه کننده رشته نشاسته ای جهت فالوده فروشنده رشته نشاسته ای جهت فالوده کافی شاپ
	آهن سازان	حلبی ساز، کانال تهویه مطبوع و نصب کولر قوطی ساز سازندگان لوازم مرغداری آهنی سازندگان قاب مهتابی سازندگان انواع درجه تهویه مطبوع سازندگان بخاری نفتی و گازی خمکار استامبولی و لوازم مربوطه خدمات فنی کولر آبی، بخاری، آبگرمکن نفتی و گازی و عرضه لوازم روشنایی شبکه فروش
	کفاشان دست دوز	تولید کنندگان و فروشندگان انواع کفش دست دوز فروشنده گی انواع کفش دست دوز

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رشته
		پستایی ساز و پستایی فروش فروشنندگان مواد اولیه کفش (باستثناء فروش چرم، مشمع) عمده فروشان کفش دست دوز تعمیرکاران کفش قالبسازان و پاشنه سازان
	کلیشه و گراور	گراور و لیتوگراف مهر و پلاک ساز چاپ سیلک اسکرین (غیر از پارچه و الیاف) کار توگراف گرافیک، خطاط و طراح تعمیرکاران و تامین کنندگان مواد اولیه لیتوگرافی آگهی و تبلیغاتی سازندگان و تعمیرکاران دستگاههای مهر و پلاک
کفشهای ماشینی و لاستیکی		کارگاههای تولید کفشهای ماشینی برای هر دستگاه تولیدی کارگاههای تولیدی دوبله سازی کفشهای ماشینی برای هر دستگاه کارگاههای تولید زیره سازی کفشهای ماشینی کارگاههای بندسازی کفشهای ماشینی فروشگاههای کفش ماشینی کارگاههای تولید قطعات لاستیکی برای هر پرس فروشنندگان محصولات قطعات لاستیکی کارگاههای تولید موادسازی اولیه کفش (گرانول سازی) کارگاههای سرپایی و سندلهای اسفنجی برای هر پرس کارگاههای پستایی سازی کفشهای ماشینی برای هر واحد دوخت کارگاههای تولیدی کفش طرح ورزشی پرسی فروشنندگان انواع زیره، پاشنه کفشهای ماشینی و لاستیکی دفتر فروش مواد اولیه کفش، پودر پلاستیک و مشتقات کفش کارگاههای قالب سازی کفشهای ماشینی دفتر فروش کفشهای ماشینی
	سازندگان تابلو نئون و پلاستیک	تابلوساز نئون و پلاستیک تابلو نویس و خطاط تابلو (نئون، پلاستیک، پاچه ای) نقاشی تابلو (نئون، پلاستیک، پارچه ای) طراحی و برش بژرنگ طراحی گرافیک فلکس
	سازندگان و	ذوب و نورد آلومینیوم

ساماندهی صنایع و صنوف در شهرها

نام مجمع	نام اتحادیه	عنوان رسته
	فروشنندگان ظروف آلومینیوم	سازندگی ظروف آلومینیوم و تفلون فروشندهی ظروف آلومینیوم دفتر کار
	سازندگان و فروشنندگان مصنوعات فلزی	سازنده مصنوعات فلزی دفتر فروشندهی مصنوعات فلزی دفتر فروشندهی آشپزخانه های صنعتی سازنده آشپزخانه های صنعتی سازندگان مصنوعات فلزی بیمارستانی (تولید انواع تخت بیمارستانی، معاینه و اتوکلاو)
	سازندگان و فروشنندگان لوازم مسی	کشش انواع میله و مفتول مسی و برنجی سازندگی لوازم مسی (مسگر) مس فروشی سفیدگری خم کاری چرخکاری چرخاری و پرداختکاری لوازم مسی نورد مسی برنجی دفتر فروش لوله، میله، تسمه، ظروف، ورق و سیم مسی برنجی بدون روکش
	سنگبر و سنگتراش	سنگبری سنگتراش بادبرزن سازنده و فروشنده تزئینات سنگی دفتر فروش
	آبمیوه و بستنی و نوشابه فروش	بستنی، آبمیوه و فالوده فروش بستنی و فالوده فروش آبمیوه فروش نان بستنی پزی تهیه کننده رسته نشایسته ای جهت فالوده فروشندهی رسته نشایسته ای جهت فالوده کافی شاپ
	آبکاران	آبکار فلزات شامل : نیلک، کرم، برنز، طلا، نقره، گالوانیزه، و آنادایز پرداختکار گیلانی دور

عنوان رشته	نام اتحادیه	نام مجمع
واکس ساز صنعتی مخصوص آبکاری سازندگان وانهای آبکاری پوشش پلاستیکی لعاب کار فروشنندگان لوازم اختصاصی آبکاری دفتر قبول سفارشات آبکاری		
خیاطی مردانه خیاطی زنانه خیاطی البسه نظامی پوست دوز دوزنده کرسه و لباس زیر مردانه تعمیر و رفو کار لباس مختلط زنانه و مدانه دوز تزیینات و گل دوزی البسه طراح لباس	خیاطان	
نجاری رویه کوبی میل فروشنگی مصنوعات چوبی (باستثنای درب و پنجره پیش ساخته) چوب بری اطاق سازی چوبی کامیون (داخل گاراژ) قاب سازی، معرق کاری و خاتم کاری کابینت سازی چوبی پرس کاری چوبی قالب سازی چوبی کفش و غیره جعبه سازی منبت کاری کلاف سازی (نسبت، صندلی حصیری و حصیر بافی) رنگ کاری چوبی (باستثنای کاردی ساختمای) طراحی تولید و عرضه مبیل درودگران (نجاری و رنگ کاری) دفتر کار	درودگران و مبلسازان	

فهرست منابع و مراجع

- ۱- وست فال، ماتیو، دوپلا، ویکتوریا، شاخص‌های شهری برای مدیریت شهرها، ترجمه مهندس همت مراد قلندری، امیر قادری، امیر حسین ممتازی، معاونت آمار و مهندسی اطلاعات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران سال ۸۸.
- ۲- طاهرخانی، حبیب‌اله، مبانی ظرفیت‌سازی شهرداری‌ها، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، زمستان ۸۸.
- ۳- معیارها و ضوابط ساماندهی صنایع و خدمات شهری، جلد اول، مبانی و مفاهیم پایه، دفتر برنامه‌ریزی عمران وزارت کشور، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری، مهندسان مشاور سال ۸۱.
- ۴- مجموعه آگاهی‌های محیط زیست، جلد اول، اداره کل محیط زیست استان تهران، ۱۳۸۷.
- ۵- شفیع پور، مجید، خمسه‌ای، سید بابک، مهندسی آلودگی هوا، شرکت کنترل کیفیت هوا، سال ۸۷.
- ۶- نحوه تدوین و اجرای برنامه‌های میان مدت شهرداری‌ها، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، موسسه پژوهشی مهندسی راهبرد دانش پویا، سال ۸۹.
- ۷- شهر، ژان باستیه، دانشگاه هنر، تهران، سال ۸۲.
- ۸- مطالعات و تجربیات کلان‌شهرهای کشور در زمینه‌های ساماندهی صنایع و مشاغل.
- ۹- سایت‌های مرتبط اینترنتی شامل:

www.samandehi0ir

www.weather.quality.tehran.ir

www.shahrdari.isfahan.ir

www.mashhad.ir

www.asnaf.ir

www.tehran.iri

www.tehran.ir

۱۰ - مجموعه قوانین محیط زیست، سال ۸۲.

۱۱ - مجموعه قوانین شهرداری‌ها.

۱۲ - سند چشم انداز بیست ساله کشور مصوب مجلس شورای اسلامی کشور، روزنامه رسمی.

۱۳ - قانون برنامه چهارم توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی مصوب مجلس شورای محترم.

۱۴ - مجموعه مصوبات هیات محترم دولت در ساماندهی و انتقال صنایع آلاینده و مزاحم.

۱۵ - تجربیات تهیه کنندگان در ساماندهی صنایع و مشاغل کلان شهرها.

۱۶ - آر.ک. ترنر، دی.پیرس، ای. باتمن، اقتصاد محیط زیست، ترجمه دکتر سیاوش دهقانیان، دکترعوض کوچکی، مهندس علی کلاهی اهری، دانشگاه فردوسی مشهد؛ سال ۱۳۷۴.

۱۷ - غفاری، حسن علی، حاجی قاسمی، ابراهیم، مجموعه دستورات عمل‌های بهداشت و ایمنی کار، مرکز بهداشت شرکت شهر سالم شهرداری تهران، سال ۱۳۸۸.

۱۸ - آینده‌نگاری زیست فناوری در ایران ۱۴۰۴، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، ۱۳۸۸ علی شماعی، عزیز علیزاده، دکتر حسین نادری منش.

۱۹ - حسینی نژاد، فاطمه سادات، برنامه‌ریزی تحلیل اثر- سوی فعالیت‌های صنعتی بر نواحی کارکردی مسکونی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای دانشگاه شهید بهشتی، سال ۱۳۸۸.

17-walkely,Patrick"capacity building for better cities"at word bank
group and UNhabitat,1999,cities alliance for cities without
slums,available at:www.citiesalliance.org/citiesalliancehomepage.nsf

استاداری قم
معاونت امور عمرانی
دفتر امور شهری و شوراهای

وزارت کشور
سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی

دانشگاه آزاد اسلامی

پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی
تهران - بلوار کشاورز
ابتدای خیابان نادری
پلاک ۱۷

تلفن: ۸۸۹۸۶۳۹۸
نمابر: ۸۸۹۷۷۹۱۸

www.imo.org.ir

ISBN: 978-964-8466-82-9

9 789648 466829

قیمت: ۶۵۰۰۰ ریال